

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting the Citizenship
of Students in Basic Education in Three Southern Border Provinces

สุทธธีรภัฏ โจรจนหัสติน
Suttiruk Rochanahasdin

Prince of Songkla University
Pattani Campus

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

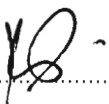
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Education in Educational Administration
Prince of Songkla University

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้เขียน นายสุทธิรักษ์ โจรนหัสติน
สาขาวิชา การบริหารการศึกษา

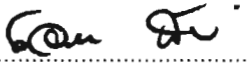
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....
(ดร.เรखा ชุสุวรรณ)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนชานา พิพัฒน์เพ็ญ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

.....กรรมการ
(ดร.เรखा ชุสุวรรณ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิตา นิจจรัลกุล)

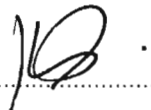

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิตา นิจจรัลกุล)

.....กรรมการ
(ดร.ณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟ้ารุ่งแสง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลการวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเองและได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ดร.เรชา ชูสุวรรณ)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

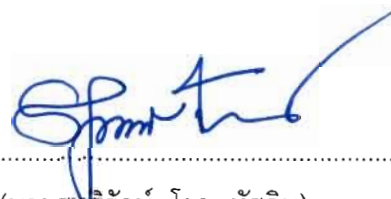
ลงชื่อ.....

(นายสุทธิรักษ์ โรจนหัตถิน)
นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อนและ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายสุพริรักษ์ โจรนหัสติน)
นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้เขียน	นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน
สาขาวิชา	การบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาความเป็นพลเมือง ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนของสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เขตพื้นที่ ละ 1 โรง รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 โรง แต่ละโรงเรียนมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง รวมทั้งสิ้น 27 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้ประเด็นสำคัญสำหรับการร่างรูปแบบ ระยะที่ 2 การร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยนำร่างที่สังเคราะห์ขึ้นนำเข้าสู่การสนทนากลุ่ม (Focus group) ร่วมกันพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระยะที่ 3 การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา โดยการนำร่างรูปแบบไปทดลองใช้และพัฒนาพร้อมกับสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 โรงเรียนเป็นเวลา 1 ภาคเรียน โดยมีการติดตามและพัฒนารูปแบบจำนวน 2 ครั้ง และระยะที่ 4 การสรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินการโดยนำร่างรูปแบบที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนาพร้อมกับสถานศึกษาเข้าสู่การสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเป็นรูปแบบการบริหารเชิงระบบซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยสถานศึกษามีการศึกษานโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จุดหมายของการจัดการศึกษา แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และมีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล

2. ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2) การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และ 3) การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

3. ด้านผลผลิต (Output) ประกอบด้วยลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ได้แก่ 1) มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม 2) รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 3) เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ 4) ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Thesis Title	The Development Model of School Administration for Promoting the Citizenship of Students in Basic Education in Three Southern Border Provinces
Author	Mr.Suttiruk Rochanahasdin
Major Program	Educational Administration
Academic Year	2018

ABSTRACT

The purpose of this research was to develop a school administration model for promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces. Research methods consist of 4 phases including, phase 1 citizenship content analysis. This phase studied about the conditions of school administration, guidelines for promoting the citizenship of students and citizenship that the school wants to strengthen students. This phase comprises 2 steps as follows, step 1 was the study of the concepts, theories, documents, text book and related research in order to formulate research conceptual framework. Step 2 was the study of the conditions of school administration, guidelines for promoting the citizenship of students and citizenship that the school wants to strengthen students of schools in all Primary Educational Service Area Office in Pattani, Yala and Narathiwat each with a total of 9 schools. Each school had the purposeful selection key informants, consisting of 1 school administrator, 1 teacher and 1 parent, totaling 27 people, Data were collected by using semi-structured interview form with in-depth interviews and analyzed by using content analysis in order to obtain important issues for drafting of school administration model. In phase 2, drafting the model of school administration for promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces. This phase conducted by bringing the draft of the school administration model into focus group discussion with experts. The focus group discussion for considered the appropriateness and feasibility of the draft of the school administration model for promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces. In phase 3, the development of school administration model for promoting the citizenship of students in schools by trialing and developing together with 9 schools under the Primary Educational Service Area Office in three southern border provinces for 1 semester in order to monitor and develop the school administration model for 2 times. And phase 4, the summarization and confirmation of the model of school administration for

promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces. This phase conducted by bringing the draft of the school administration model which had been trialed and developed together with schools into focus group discussion with experts. The focus group discussion aimed to confirm the school administration model for promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces.

The research was found that the school administration model for promoting the citizenship of students in basic education in three southern border provinces was characterized as a system management model which has 3 components as follows,

1. Input : The school have studied the policies and laws that are relevant to the goals of educational management, citizenship guidelines, guidelines for promoting morality and ethics and to study students individually.

2. Process : Including, 1) School administration for promoting the citizenship of students. 2) Teaching and learning management promoting the citizenship of students. and 3) Organizing extra activities promoting the citizenship of students.

3. Output : Including the citizenship characteristics of students namely, 1) Discipline, respect the rule of society. 2) Responsible for oneself and others. 3) Respect the rights, freedom and human dignity and 4) Follow the religious principles.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้เพราะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก ดร.เรชา ชูสุวรรณ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่คอยให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และติดตามความก้าวหน้าในการทำวิทยานิพนธ์อย่างต่อเนื่องจนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมอีก 2 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง และรองศาสตราจารย์คณิตา นิจรังกุล ที่กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมจนกระทั่งวิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และดร.ณรงค์ศักดิ์ รอบคอบ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ช่วยตรวจสอบ แนะนำแก้ไขให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้อง สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ร่วมการสนทนากลุ่ม และผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่กรุณาเสียสละเวลาเพื่อให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษาทุกท่าน และเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาทุกคน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจที่ดีเสมอมา ตลอดจนผู้ที่สนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ทุนอุดหนุนวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย ประเภททุนบัณฑิตศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปี 2560

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ญาติพี่น้องและครอบครัวที่คอยให้กำลังใจ สนับสนุนและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา คอยดูแลเอาใจใส่ ผลักดันให้ผู้วิจัยมีความพากเพียรและมุ่งมั่นตั้งใจในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

สุทธิรักษ์ โรจนหัสติน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการตาราง.....	(13)
รายการภาพประกอบ.....	(15)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง.....	12
ความหมายของความเป็นพลเมือง.....	12
ความสำคัญของความเป็นพลเมือง.....	13
ลักษณะของความเป็นพลเมือง.....	15
การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง.....	23
ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.....	23
ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง.....	24
การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง.....	30
การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง.....	35
การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง.....	44
แนวคิดและหลักการในการสร้างและพัฒนารูปแบบ.....	46
ความหมายของรูปแบบ.....	46
ประเภทของรูปแบบ.....	47
องค์ประกอบของรูปแบบ.....	50
ขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบ.....	51
ขั้นตอนในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ.....	52
การทดสอบและตรวจสอบรูปแบบ.....	53

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การวิจัยและพัฒนา.....	54
ความหมายของการวิจัยและพัฒนา.....	54
ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา.....	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
งานวิจัยภายในประเทศ.....	63
งานวิจัยต่างประเทศ.....	65
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	68
ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาความเป็นพลเมือง ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและศึกษาลักษณะความเป็น พลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน.....	68
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย.....	69
ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองแนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และศึกษา ความต้องการลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาต้องให้เกิดขึ้นกับ นักเรียน.....	69
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	69
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	70
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	71
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	72
ระยะที่ 2 การร่างรูปแบบ.....	72
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	72
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	73
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	73
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบ.....	74
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	74
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	76
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	76
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
ระยะที่ 4 สรุปและยืนยันรูปแบบ.....	76
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	77
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	77
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	77

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	79
4 ผลการวิจัย.....	80
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	80
ผลการวิจัยระยะที่ 1.....	81
ผลการวิจัยระยะที่ 2.....	91
ผลการวิจัยระยะที่ 3.....	105
ผลการวิจัยระยะที่ 4.....	134
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	141
วิธีดำเนินการวิจัย.....	141
สรุปผลการวิจัย.....	143
อภิปรายผล.....	147
ข้อเสนอแนะ.....	151
บรรณานุกรม.....	166
ภาคผนวก.....	175
ก หนังสือราชการ.....	170
ข รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ.....	176
ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม.....	178
ง เครื่องมือในการวิจัย.....	181
จ ตัวอย่างการถอดเทปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	243
ประวัติผู้เขียน.....	247

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1 ลักษณะความเป็นพลเมือง.....	20
2 ความสอดคล้องของประเด็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและมาตรการ ของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาชั้น พื้นฐาน.....	29
3 หลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านความรู้ความเข้าใจจำแนกตามช่วงอายุ.....	38
4 โครงสร้างของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษา.....	41
5 ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง.....	90
6 แนวทางการดำเนินการด้านที่ 2 กระบวนการ (Process) ของร่างรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	96
7 ระดับความเหมาะสมและระดับความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้ทรงคุณวุฒิ.....	99
8 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	102
9 เป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา.....	106
10 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาของการดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input).....	109
11 แสดงจำนวนของสถานศึกษาตามกลุ่มของการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้าง เสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน.....	111
12 จำนวนสถานศึกษาที่กำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน	113
13 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้าง เสริมความเป็นพลเมือง.....	123
14 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน.....	124
15 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมเสริม.....	124

รายการตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
16 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล.....	126
17 ผลการพิจารณาความเหมาะสมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	128
18 ประเด็นข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาหลังการทดลองใช้และพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	130
19 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจหลังการทดลองใช้และพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามทัศนคติของผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเป็นพลเมืองของนักเรียน.....	132
20 ระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้ทรงคุณวุฒิ.....	135
21 ประเด็นข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	138

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
2 ขั้นตอนการวิจัย.....	79
3 ขั้นตอนการวิจัย.....	80
4 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	92
5 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	104
6 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	134
7 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	140
8 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	144
9 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	148
10 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	150

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยในปีพุทธศักราช 2475 จึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการให้อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทำให้ประชาชนได้รับสิทธิและมีเสรีภาพต่างๆ เช่น สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา และเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556 ก) ตลอดจนได้รับความเสมอภาคภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ดังนั้นประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่เหมือนกับประชาชนในระบอบการปกครองอื่น กล่าวคือ ประชาชนทุกคนที่สิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่ถ้าประชาชนทุกคนต่างใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง สังคมย่อมวุ่นวายมีแต่ปัญหา ประเทศชาติก็ย่อมไปไม่รอดเพราะระบอบประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครองตามใจตนเองหรือใครอยากทำอะไรก็ทำโดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม สิทธิเสรีภาพของประชาชนจึงไม่ใช่สิทธิเสรีภาพตามใจตนเอง แต่หากเป็นสิทธิเสรีภาพที่ควบคู่กับความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555) แต่ถ้าประชาชนทุกคนเป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง สามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดพลังในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้คนไทยให้ความสำคัญกับวัตถุและความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น วัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยมากขึ้น ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมจึงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายและนับวันปัญหาดังกล่าวยิ่งมีความรุนแรงมากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) ส่งผลให้วัฒนธรรมและค่านิยมที่ดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทยเริ่มสูญหายไป เช่นในเรื่องของการมีจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่หันไปชื่นชมวัฒนธรรมแบบใหม่ ยอมรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากการจัดการศึกษายังไม่สามารถหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นบุคคลที่รู้จักคิดให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และยังไม่สามารถเลือกสิ่งที่ดีงามมาบูรณาการในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองได้ ซึ่งการจัดการศึกษาในปัจจุบันก็ยังมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาวิชาความรู้ด้วยการให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใบประกาศนียบัตรหรือใบรับรองผลการศึกษามากกว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เด็กและเยาวชนบางส่วนจึงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ขาดความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ขาดความกตัญญูรู้คุณ ใน

ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ เลือกใช้อารมณ์และความรุนแรงมากกว่าเหตุผล ขาดการยั้งคิด และหันไปนิยมซิมซิววัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้นโดยปราศจากการรู้เท่าทัน ส่งผลให้เกิดทั้งปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง ยาเสพติดรวมทั้งให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เงินตรา และค่านิยมต่างชาติ ทำให้ระบบคุณค่าที่ดีของสังคมไทยเสื่อมถอยลงมาก (พทุธีศิริบรรณพิทักษ์, 2553) อีกทั้งในปัจจุบันประเทศไทยต้องเผชิญปัญหาต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นและมีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปในวงกว้าง หากผู้ที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนในสังคมยังไม่สามารถเจรจาหาข้อยุติ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดแก่คนส่วนใหญ่ในสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556) จากปัญหาที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่สามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ให้เด็กและเยาวชนสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างรู้เท่าทัน ดังนั้นการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จะเป็นอีกหนทางหนึ่งของการช่วยกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปได้ตามการเปลี่ยนแปลง

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อันจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคนตั้งแต่วัยเรียนโดยการขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเข้าสู่ระบบการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ และเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้นจะต้องสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ในหน้าที่ของพลเมืองดี เข้าใจตนและผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกัน มีความเชื่อและค่านิยมประชาธิปไตย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี สร้างประโยชน์ต่อสาธารณะหรือส่วนรวม มีทักษะความคิดที่มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (วลัย พานิช, 2543) ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีความเป็นพลเมืองไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างให้คนไทยเป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ไว้ในมาตรา 6 ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในเป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มาตรา 7 ที่มุ่งเน้นปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ อีกทั้งวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่ระบุไว้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษ ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ได้กำหนดเป้าหมายในยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะรัฐมนตรีว่าการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ที่สรุปได้ว่า สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชนมีบทบาทในการบ่มเพาะและหล่อหลอมเด็ก เยาวชนและคนไทยให้ เป็นคนดีมีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเข้มแข็งมากขึ้น(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2554)

ในปี 2557 รัฐบาลโดยการนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เสนอให้สำนักงาน คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการบรรจุวิชาหน้าที่พลเมืองเข้าสู่หลักสูตร การเรียน การสอน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นหนึ่งในแนวทางการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติให้เกิดขึ้น และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ ได้เห็นสำคัญของวิชาหน้าที่พลเมือง จึงได้กำหนดให้วิชาหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ในภาคเรียน ที่ 2 ปีการศึกษา 2557 และให้โรงเรียนทุกโรงได้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยมีเวลาเรียน จำนวน 1 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์ และนี่เป็นจุดเริ่มต้นใหม่ที่จะให้ทุกฝ่ายทั้งผู้ที่รับผิดชอบด้านนโยบาย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้กลับมามองเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา วิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียน ที่จะช่วยสร้างให้คนในชาติเป็นพลเมืองของประเทศอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของสถาบันการศึกษา โดยสถานศึกษาต้อง แสดงบทบาทสำคัญในการเรียนการสอนเรื่องค่านิยม ทักษะจิต ความรู้และทักษะให้กับนักเรียน การอบรม สั่งสอนให้เคารพหน้าที่ในบรรทัดฐานของการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มีหลักการตัดสินใจในฐานะบุคคลหรือ ในฐานะกลุ่ม เคารพในสิทธิของผู้อื่น และการมีส่วนร่วมทางสังคมการเมือง เป็นกระบวนการเรียนรู้ ตลอดชีวิตและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์และคณะ, 2553) ดังนั้นสถานศึกษา จึงมีความสำคัญในการดำเนินการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนรู้และการจัด โครงการ กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นพลเมืองของสังคมและประเทศชาติอย่างสมบูรณ์แบบ

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของนักเรียนเป็นเป้าหมายของทุกประเทศ เพราะทุกประเทศต้องการพลเมืองที่มีความสามารถอยู่ภายใต้ระเบียบ กฎหมาย นโยบายของ ประเทศนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ เลิศพร อุดมพงษ์ (ม.ป.ป.) ที่ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นประเด็นที่เกือบทุกประเทศในโลกพยายามผลักดันให้เกิดขึ้น และให้ความสำคัญมาโดยตลอด เพราะทุกประเทศต่างตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของความเป็นพลเมืองดีที่จะเป็นเครื่องมือนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤติการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเมื่อประชาชนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อการสร้างสรรค์สังคมให้มีคุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง การสร้างความเป็นพลเมืองเป็นการสร้าง วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นการสร้างประชาชนให้มีจิตสำนึกรักความเป็นธรรม สำนึกในหน้าที่ที่มีต่อ สังคมและเพื่อนมนุษย์ และมีความรู้มากพอที่จะประเมินค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีผลกระทบต่อส่วนรวม

อย่างไร เพื่อจะได้เลือกสิ่งที่ดีที่สุดว่าตนควรจะทำอะไรและทำอย่างไร เพื่อสร้างประโยชน์ให้สังคม หรือส่วนรวม ขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญทางจริยธรรมคือ ความรักในความเป็นธรรม ความถูกต้อง ความจริง และความกล้าที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม รวมถึงเข้าใจโลกและชีวิตอีกด้วย (พระมหาจุติชัย วชิรเมธี, 2551) นอกจากนี้ยังต้องสามารถเปลี่ยนทัศนคติ รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพร้อมที่จะพิจารณาความเห็นที่แตกต่างด้วยใจที่เป็นธรรม ใจกว้างมากพอที่จะเปลี่ยนความคิดเมื่อได้รับรู้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ดีกว่า มีความรู้ความเข้าใจเพื่อนมนุษย์ในบริบททางสังคม หรือในเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่ใช่มาตรฐานของตนเองในการตัดสินคนอื่นอย่างง่าย ๆ ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย และมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่อยู่ในบริบทหรือเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส เป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยคนหลากหลายวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา แต่ในความหลากหลายก็มีความเหมือน ที่ทำให้คนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ตั้งแต่เมื่อเกิดปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กระแสของความตึงเครียดแบ่งแยกดินแดน ความแตกต่างของศาสนา เข้ามามีบทบาททางความคิดของคนในพื้นที่ เกิดปัญหาการไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน เกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป และในบางครั้งของการก่อเหตุความรุนแรงในพื้นที่ พบว่าผู้ที่กระทำผิดและถูกจับกุมได้เป็นเยาวชน ซึ่งกระทำการโดยถูกผู้ไม่หวังดีชักจูงให้กระทำความผิดโดยการสร้างความเชื่อผิดๆ และการให้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเงินค่าจ้าง (รุ่ง แก้วแดง, 2548) การกระทำเหล่านี้ล้วนนำพาเด็กและเยาวชนไปสู่ความหลงผิด และกลายเป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะต้องเผชิญกับการแก้ไขปัญหาเรื่องของเด็กและเยาวชนที่หลงผิด ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งที่สำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2553) การจัดการศึกษาที่ไม่ได้สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการศึกษาที่ไม่ได้เน้นการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนไปจนถึงการปลูกจิตสำนึก จิตวิญญาณของการดำรงชีวิตอยู่บนความถูกต้อง แยกแยะสิ่งถูกผิด และการอยู่ร่วมกันด้วยการเคารพความแตกต่างซึ่งกันและกันได้อย่างสงบสุข จึงทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เกิดความอ่อนแอ และไม่เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญมากที่ต้องนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพราะหากสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แล้วนั้น ย่อมส่งผลไปถึงการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนที่ถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดีให้ลดลงได้ และเป็นการสร้างเกราะป้องกันตนเองให้กับคนในพื้นที่ที่จะไม่หลงผิดไปกับขบวนการต่างๆ ที่ต้องการทำลายประเทศชาติ เมื่อคำตอบของการจัดการกับปัญหาคือการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อให้สถานศึกษาได้นำรูปแบบนี้ไปใช้ในสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนเรียนในพื้นที่ เพื่อให้นักเรียนเติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองที่ดีมีภูมิคุ้มกันในตนเอง สามารถธำรงรักษาสังคมที่ตงามตามวัฒนธรรมของท้องถิ่นและพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของตนเองให้มีความเข้มแข็ง และคงอยู่ต่อไปได้อย่างสันติสุข

คำถามการวิจัย

1. แนวทางหรือวิธีการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่เหมาะสมกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

2.1 เพื่อหาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 เพื่อหาความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษา

1.1 ความเป็นพลเมือง ศึกษาตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก), กระทรวงศึกษาธิการ (2557), ราชบัณฑิตยสถาน (2556), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ข), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556), วรากรณ์ สามโกเศศ (2554), ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555), ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550), ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2548), ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2553), วิชัย ญูโยธินและคณะ (2552), Banks (1997), Print (2008), Westheimer และ Kahne (2004), lan และคณะ(1999) และลักษณะความเป็นพลเมืองต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.2 การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ศึกษาตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556), สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554 ข), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555), กระทรวงศึกษาธิการ (2557), มุลนิธิฟรีดิช เอแบร์ทและสำนัก

วิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556), ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2548), นพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์ (2553), สมเดช สีแสง (2543), ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545), สัมมา ธนินิธย์ (2556), วิโรจน์ สารรัตน์ (2555), จันทราณี สงวนนาม (2551), นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2551), สุนทร โคตรบรรเทา (2551), สมยศ นาวิการ (2546), Ian (2015), Banks (1997), Petrovic และ Kuntz (2014), Lawton และคณะ (2000), Oxfam (2015), Campbell และคณะ (1983), และ Sergiovanni และคณะ (1992).

1.3 การสร้างและพัฒนารูปแบบ ศึกษาตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2533), จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม (2545), วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์ (2547), ศักดา สถาพรวงษา (2549), ทิศนา แชมมณี (2540), ศิริชัย กาญจนवासี (2552), ละมุล รอดขวัญ (2555), นภกมล ใจชอบสันเทียะ (2555), กรกมล สมบุตร (2556), รัตน์ะ บัวสนธ์ (2556), Willer (1986), Stoner และ Wankle (1986), Smith และคณะ (1980), Keeves (1997), Joyce และ Weil (2000), Eisner (1994), Summers (2003), Corsini และ Auerbach (1996), และ Good (1973).

1.4 การวิจัยและพัฒนา ศึกษาตามแนวคิด ราชบัณฑิตยสถาน (2555), อองอาจ นัยพัฒน์ (2554), ฉัตรสมน พุทธิภิญโญ (2553), ชุมพล เสมอจันทร์ (2552), ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2549), ทิศนา แชมมณี (2540), ทิศนา แชมมณีและคณะ (2547), วาโร เฟ็งส์วส์ตี (2552), และ Gall และคณะ (1996)

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) โดยคัดเลือกจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เขตพื้นที่ละ 1 โรงเรียน จะได้โรงเรียนทั้งหมดจำนวน 9 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนประกอบด้วย ผู้บริหาร สถานศึกษาจำนวน 1 คน ครูผู้สอนจำนวน 1 คน และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดจำนวน 27 คน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ผลที่ได้จากการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่สามารถสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนให้เกิดขึ้นและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และสามารถนำไปใช้เป็นองค์ความรู้ในการวางแผนการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในระดับที่กว้างขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเป็นการวิจัย

และพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยเบื้องต้น ดังนี้

1. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมือง หมายถึงการเป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนเอง มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เป็นผู้ที่มีจิตอาสาและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นผู้ที่มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม กล่าวแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ยอมรับมติในหลักการเสียงข้างมากและเคารพในเสียงข้างน้อยและพร้อมที่จะลงมือกระทำการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและสร้างความเจริญแก่ชาติบ้านเมือง กล่าวโดยสรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 1) มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม 2) รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 3) เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

2. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนที่พัฒนานักเรียนเพื่อเตรียมตัวให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ หรือการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีแก่สังคม ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของตนเอง จากการศึกษามาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา พบว่าครอบคลุมประเด็นทางการบริหารสถานศึกษาใน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการ

ดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง โดยกระบวนการ

ถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการเป็นพลเมืองดี และเกิดลักษณะที่สำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นการจัด

โครงการหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตในการเป็นพลเมืองดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคม และเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

3. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

3.1 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ ตามทฤษฎีระบบของ Lunenburg

and Ornstein (2008) ได้กล่าวถึง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดระบบเปิด (Open-System Framework) การดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Outputs) ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และด้านสภาพแวดล้อม (Environment) กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้สถานศึกษาสามารถได้มีการกำหนดเป้าหมายและมีการวิเคราะห์การดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3.2 การสร้างรูปแบบผู้วิจัยใช้แนวคิดการสร้างรูปแบบของแนวคิดของ Keeves (1997) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมขั้นตอนในการสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยจึงได้นำมาสร้างรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่ง Keeves (1997) ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังต่อไปนี้

3.2.1 การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบ ด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2.2 การสร้างรูปแบบขั้นต้น ด้วยการจัดทำร่างรูปแบบจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และข้อสรุปที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2.3 การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบ ด้วยการพัฒนาความสอดคล้อง ความเหมาะสมของรูปแบบและความเป็นไปได้ของรูปแบบและความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ

3.2.4 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์

3.3 การพัฒนารูปแบบผู้วิจัยใช้แนวคิดของ ทิศนา ขัมมณีและคณะ (2547) เนื่องจากมีขั้นตอนที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยและพัฒนาที่ผู้วิจัยสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งมีขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R_1 เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ และต่อด้วย D_1 คือการพัฒนานวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้นต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R_2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นหาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็นนวัตกรรม D_2 ที่ดีขึ้น กระบวนการวิจัย และพัฒนาในการวิจัยจึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ $R_1 \rightarrow D_1 \rightarrow R_2 \rightarrow D_2$ ซึ่งมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปแล้วจะทำให้ได้รูปแบบที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

3.4 การตรวจสอบรูปแบบ

3.4.1 การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมิน ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานของคณะกรรมการประเมินทางการศึกษา (Joint Committee on Standards for Educational Evaluation) ได้เสนอหลักการเพื่อเป็นหลักฐานของกิจกรรมของการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งจัดเป็น 4 มาตรฐาน (Madaus, Scriven and Stufflebeam, 1983) ดังนี้

- 1) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Priprity Standard) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งทางด้านกฎหมาย และศีลธรรม
- 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง
- 3) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ
- 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standard) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

3.4.2 การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Eisner. 1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

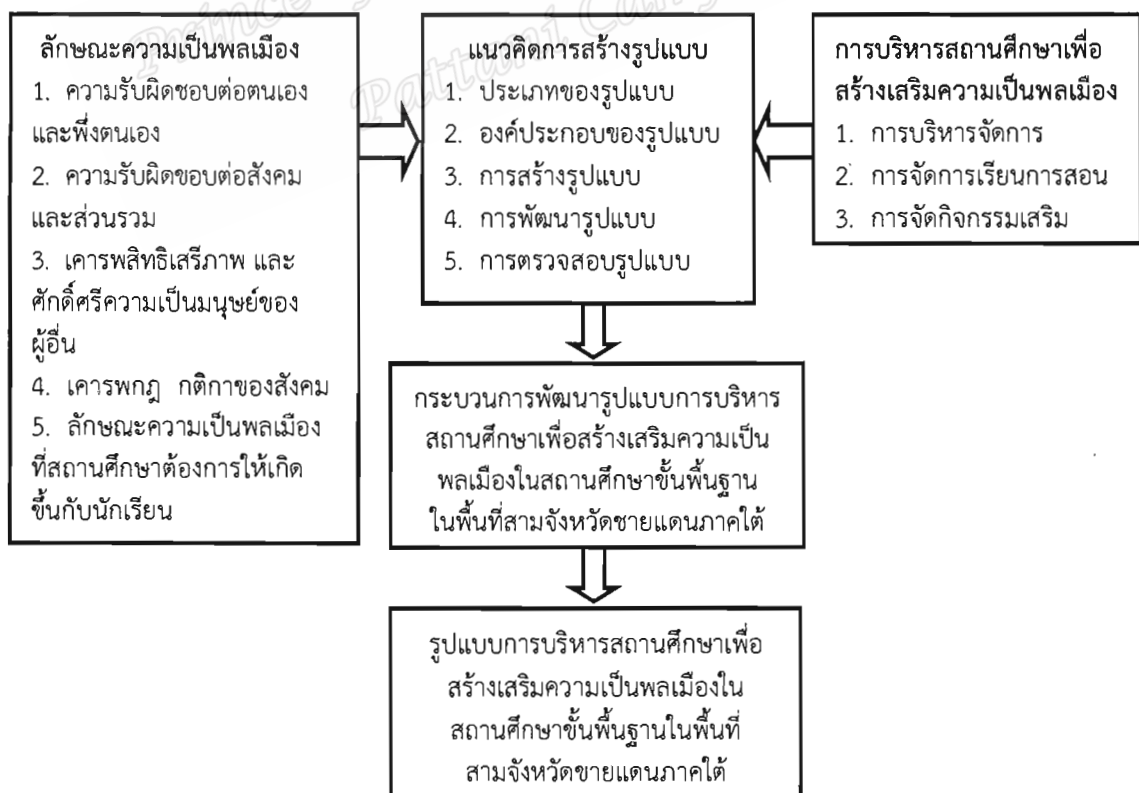
- 1) การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์และวิจารณ์

อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานกับปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2) รูปแบบการประเมินที่เป็นความชำนาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยพัฒนามาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้งดังนั้น ในวงการศึกษาก็จึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะ

3) รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรม และมีดุลพินิจที่ดีทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4) รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอรรถยาศัย และความถนัดของแต่ละ นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่จะนำมาพิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ โดยผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน หมายถึง แนวทางหรือวิธีการในการดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีความเป็นไปได้มากที่สุดในทางปฏิบัติ (Most Scenario) ที่จะส่งผลให้นักเรียนเกิดลักษณะความเป็นพลเมือง

2. ความเป็นพลเมือง หมายถึงการเป็นผู้ที่มีลักษณะดังนี้ 1) มีวินัย เคารพกฎ กติกา ของสังคม ได้แก่ เป็นผู้มีระเบียบวินัย เคารพกฎของสถานศึกษา เคารพกติกาของสังคม และยอมรับ ผลของการทำผิดกฎ ผิดกติกา ยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ 2) รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ได้แก่ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายด้วยความมานะพยายาม อุทิศกำลังกาย กำลังใจอย่าง เต็มความสามารถ ปฏิบัติตนโดยอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญาในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม ด้วยความตั้งใจจริง มีความเสียสละ ช่วยเหลือสังคมทุกครั้งเมื่อมีโอกาส เห็นประโยชน์ของส่วนรวม 3) เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ เป็นผู้ที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องไม่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการพูดที่ทำให้ผู้อื่นให้เสียหาย และต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของ ตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและเคารพผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง 4) ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ได้แก่ เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ศึกษา เรียนรู้หลักคำสอนของศาสนาให้เข้าใจให้เต็มความสามารถของตนเอง สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตาม ความเหมาะสมของช่วงวัย เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่ง สอนทางศาสนา หลีกเลียงและละเว้นการประพฤติดุปฏิบัติสิ่งที่เป็นข้อห้ามช่วยกันปกป้องรักษาศาสนาของ ตนให้คงอยู่ต่อไป

3. การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานของสถานศึกษาที่สามารถสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2) ด้านการจัด การเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและ 3) การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมือง

4. การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

5. การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง หมายถึง กระบวนการ ถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการเป็นพลเมืองดี และเกิดลักษณะที่สำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม

6. การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง หมายถึง การจัดโครงการ หรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตในการเป็นพลเมืองดีมี ส่วนร่วมในกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคม และเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นให้ นักเรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

7. การพัฒนารูปแบบ หมายถึง การดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล สำคัญในการร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงการทดลองพัฒนารูปแบบในสถานศึกษา และมีการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยผู้ทรงคุณวุฒิและกลุ่มผู้ปฏิบัติ เพื่อหาแนวทางปรับปรุง พัฒนารูปแบบที่มีความเป็นไปได้มากที่สุดในทางปฏิบัติและเหมาะสมกับสภาพการบริหารจัดการศึกษา ของสถานศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

8. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

9. สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัด นราธิวาส

10. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือครูผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บริหาร สถานศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้

11. ครู หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูหรือผู้ที่ปฏิบัติการสอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

12. ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง บิดา มารดา หรือบุคคลที่นักเรียนอาศัยอยู่ด้วย

13. ผู้บริหารการศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา หรือรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

1.1 ความหมายของความเป็นพลเมือง

สำหรับความเป็นพลเมืองมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายมีดังต่อไปนี้
ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้อธิบายคำว่า พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือนอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้วยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดด้วย เช่น เสียภาษีให้รัฐ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อนึ่ง คำว่า พลเมือง มีความหมายต่างกับ ประชาชน ในแง่ที่เน้นสิทธิและหน้าที่มากกว่าคำว่าประชาชน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างคำว่า พลเมือง ประชาชนและราษฎรไว้ว่า คำว่า พลเมือง มีความหมายแตกต่างจากคำว่า ประชาชน และ ราษฎร โดยประชาชนหมายถึง คนทั่วไป คนของประเทศ ราษฎร หมายถึง คนของรัฐ ส่วนพลเมืองหมายถึง หมู่คนที่ เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่งเป็นกำลังของประเทศชาติในทุกๆด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่น ความแตกต่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พลเมืองจะเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น ความเป็นพลเมือง คือ การที่คนในประเทศรับบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ประชาชนเป็นแค่ผู้รับคำสั่งจากผู้ปกครองหรือผู้นำประเทศนั้นๆ

วรากรณ์ สามโกเศศ (2554) ได้ให้ความหมายของการความเป็นพลเมืองไว้ว่า การเป็นคนที่ได้รับผิดชอบได้ด้วยตนเอง มีความสำนึกในสันติวิธี มีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2552) ได้อธิบายความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การที่สมาชิกมีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบและมีอิสรเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ที่ให้คำจำกัดความของ คำว่า พลเมืองดี หมายถึง การที่บุคคลมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามสภาพบริบททางสังคม และทำประโยชน์ให้แก่สังคม ได้แก่ การรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว ชุมชน รวมถึงประเทศชาติ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกในการพัฒนา

ประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีพฤติกรรมดี มีจิตใจดี มีความรับผิดชอบ รักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุข

Print (2008) ได้กล่าวถึงความหมายของความเป็นพลเมือง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ดังนี้ 1. ความเป็นพลเมือง คือ การมีสถานภาพที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Legal Status) ในการมีสิทธิ และความรับผิดชอบในระบบประชาธิปไตย 2. ความเป็นพลเมือง คือ การเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง (Active Participation) ในโครงสร้างและกระบวนการทางสังคม 3. ความเป็นพลเมือง คือ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนในระบอบ ประชาธิปไตย ที่คำนึงถึงความยุติธรรมในสังคม ป้องกันการกีดกัน และการกดขี่

อาจสรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองหมายถึงการเป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนเอง มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เป็นผู้ที่มีจิตอาสา และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นผู้ที่มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ยอมรับมติในหลักการเสียข้งมากและเคารพในเสียข้งน้อยและพร้อมที่จะลงมือกระทำการต่างๆ เพื่อแก้ไข ปัญหาของสังคมและสร้างความเจริญแก่ชาติบ้านเมือง

1.2 ความสำคัญของความเป็นพลเมือง

เนื่องจากพลเมือง เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น การสร้างความเป็นพลเมือง จึงนับว่าเป็นเครื่องมือการพัฒนาการเมืองการปกครองให้ก้าวไปสู่ การเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ สร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนเป็นพลเมือง ความสำคัญของความเป็นพลเมือง ทำให้สังคมและประเทศชาติการพัฒนาไปอย่างมั่นคง เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ สังคมมีความเป็นระเบียบสงบเรียบร้อย ให้สังคมมีความเป็นธรรม สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ เสรีภาพด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทำให้สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน ดังจะเห็นความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้กล่าวว่า สมาชิกในสังคมรู้จักปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ย่อมเกิดผลดีต่อสังคมและประเทศดังนี้

1. ทำให้สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะการที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย และมีเหตุผลในงานหรือโครงการต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนถึงระดับประเทศตลอดจนเปิดโอกาสให้คนที่มีความรู้ความสามารถได้ร่วมกันทำงาน ย่อมส่งผลให้การทำงานและผลงานนั้นมีประสิทธิภาพ

2. เกิดความรักและความสามัคคีในหมู่คณะ เพราะเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีความผูกพัน ร่วมแรงร่วมใจในการทำงานทั้งปวงให้บรรลุเป้าหมายได้

3. สังคมมีความเป็นระเบียบ สงบเรียบร้อย เพราะทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ

4. สังคมมีความเป็นธรรม สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน ตามกฎหมาย ทำให้สมาชิกทุกคนได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

5. สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกันโดยยึดหลักศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อกันตามวิถีประชาธิปไตย

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองไว้ว่าทำให้ประชาชนมีความสามารถที่มองปัญหาและแก้ปัญหาได้ในฐานะของคนในสังคมโลกาภิวัตน์ มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีความรับผิดชอบหน้าที่ และบทบาทของตนเอง มีความสามารถที่จะเข้าใจยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีความสามารถที่คิดในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Way) และ คิดอย่างเป็นระบบ มีเจตนาธรรมที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งใดๆ ด้วยสันติวิธี มีเจตนาธรรมที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคให้เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

Banks (1997) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองไว้ว่า จะช่วยให้นักเรียนทุกคนได้รับความรู้ คุณค่าที่ตีงามและทักษะในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่หลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายวัฒนธรรม และทำให้สามารถสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างเป็นสังคมประเทศ และโลกของคุณธรรมและความยุติธรรม ความสำคัญของความเป็นพลเมือง ทำให้สังคมและประเทศชาติการพัฒนาไปอย่างมั่นคง เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ สังคมมีความเป็นระเบียบสงบเรียบร้อย สังคมมีความเป็นธรรม สมาชิกทุกคนได้รับสิทธิ เสรีภาพด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทำให้สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจต่อกัน

กล่าวโดยสรุปว่าความเป็นพลเมืองมีความสำคัญโดยนับเป็นฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง การสร้างพลเมืองที่พร้อมด้วยหลักแนวคิดประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นรับผิดชอบตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่กับรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม เคารพสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เคารพกฎ กติกาของสังคม มีจิตสาธารณะ เพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคง ประชาชนที่มีความคิดความเชื่อแตกต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและปราศจากความรุนแรง ภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้วยเหตุนี้การพัฒนาประชาชนไทยให้เป็นพลเมืองที่รู้จักใช้สิทธิ เสรีภาพ และแสดงออกซึ่งบทบาทหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพลเมืองไทยให้เป็นพลเมืองที่มีความตระหนักรู้เข้าใจ มีจิตอาสาและตื่นตัวในการสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง สามารถลดปัญหาและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคนประพฤติปฏิบัติตนดีแล้ว อุปลรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ความสงบ และประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง จึงเป็นภารกิจสำคัญที่หน่วยงานต่างๆต้องเร่งส่งเสริม โดยประสานความร่วมมือตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล เรื่อยไปจนถึงระดับชุมชน สังคม และประเทศชาติ เมื่อประชาชนในประเทศปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยแล้วนั้น จะส่งผลให้ประเทศชาติและสังคมมีการพัฒนาไปอย่างมั่นคงเพราะคนที่มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมมือกันทำงานเพื่อประเทศชาติ

1.3 ลักษณะของความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่สังคมต้องการ ลักษณะของความเป็นพลเมืองมีผู้กล่าวไว้หลายท่านและพอที่จะนำมาเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ได้กล่าวว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) มีนโยบายด้านการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสันติสุขในสังคมไทย และกำหนดค่านิยมหลัก 12 ประการ เพื่อสร้างคนไทยที่เข้มแข็งนำไปสู่การสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง ดังนี้

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทางตรงและทางอ้อม
5. รักชาติวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจ และเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัยเคารพกฎหมาย ฝึน้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย จำหน่าย และขยายกิจการเมื่อมีความพร้อมโดยมีภูมิคุ้มกันที่ดี
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ หรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและต่อชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะหลัก 4 ประการของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย

1. พลเมืองที่แข็งขัน (Active Citizen)
 2. พลเมืองที่เป็นผู้มีความรู้และมีข้อมูลเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เพียงพอ (Informed / Knowledgeable Citizen)
 3. พลเมืองที่มีทักษะพื้นฐานประชาธิปไตย (Skilled Citizen)
 4. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Citizen)
- และมีคุณลักษณะรองอีก 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1. รักความเป็นธรรมและความเสมอภาค (Adhere to justice and Equality)
2. ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม (Use freedom based on social responsibility)
3. ใช้สิทธิแต่ไม่ละทิ้งหน้าที่ (Use rights without neglecting duties)
4. มีภราดรภาพและเคารพความแตกต่าง (Respect fraternity and Differences)
5. เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม (Give importance to common interests)
6. มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participate in politics)
7. คิดอย่างมีวิจาร์ญาณและมีเหตุผล (Consideration and Reasonable)
8. เคารพกฎหมายและกฎกติกา (Respect law and Rules)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ข) ได้กล่าวถึงแนวทางในการปฏิบัติตนของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นถึงการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐานอยู่ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

หลักการที่ 1 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1. สำนึกรู้ในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
2. ตระหนักในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์
3. เคารพในความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม
4. ยึดหลักอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง

หลักการที่ 2 การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกา ของสังคมที่เป็นธรรม ได้แก่ การให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกาของสังคมที่ทุกคนมีส่วนกำหนดขึ้น หลักการนี้มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. รู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนเอง โดยรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของอธิปไตยและเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม
2. เคารพและปกป้องสิทธิและเสรีภาพของตนเองของผู้อื่นและของชุมชน โดยไม่ให้ผู้ใดล่วงละเมิดอันขัดต่อกฎหมาย

3. เคารพกฎกติกาสังคมโดยกฎกติกานั้นต้องตั้งอยู่บน ความยุติธรรมและความชอบธรรม หากยังมีกฎกติกาใดไม่ยุติธรรมและไม่ชอบธรรม ก็ย่อมสามารถปรับปรุง แก้ไขหรือยกเลิกตามครรลองหรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมาย มิใช่ใช้วิธีการอื่นใดที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

4. ยึดหลักนิติรัฐ (Rule of Law) โดยมีหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของพลเมือง มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคล กลุ่มคนหรือรัฐ

หลักการที่ 3 รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม เป็นการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และพันธกิจของ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีองค์ประกอบย่อยดังนี้

1. ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

2. กำหนดทิศทางของสังคมร่วมกันเพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์ เป็นต้น

3. ใช้หลักการประชาธิปไตยในการแก้ปัญหาของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผลในเวทีสาธารณะ เป็นต้น

4. ยอมรับหลักเสียงข้างมากและเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย เช่น การเคารพมติที่ประชุม เป็นต้น

สำหรับวรากรณ์ สามโกเศศ (2554) ได้กล่าวว่าความเป็นพลเมือง ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย
2. เคารพกฎหมาย
3. เคารพความเสมอภาค
4. เคารพสิทธิผู้อื่น
5. เคารพและยอมรับความแตกต่าง
6. ใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ
7. ตระหนักและรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ชโยนันต์ สมุทวนิช (2553) ได้อธิบายถึงลักษณะพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย ว่า พลเมืองที่ดีจะปฏิบัติระบบอุปถัมภ์ และพลเมืองเหล่านี้จะรวมตัวกันกลายเป็นสังคมพลเมือง ที่ประชาชนใส่ใจในความเป็นไปและปัญหาของประเทศ ประชาชนเข้มแข็งสามารถถ่วงดุลอำนาจกับรัฐบาลได้ ซึ่งทำให้ประชาธิปไตย เป็นการปกครองโดยประชาชนอย่างแท้จริง ได้สรุปลักษณะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มี 6 ประการดังนี้

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้
2. เห็นคนเท่าเทียมกัน
3. ยอมรับความแตกต่าง
4. เคารพสิทธิผู้อื่น
5. รับผิดชอบต่อสังคม
6. เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม และพลเมืองดีมีหน้าที่ต้อง

สร้างความเจริญ ก้าวหน้าให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ประกอบด้วย

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน

7. รักความเป็นไทย

8. มีจิตสาธารณะ

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้สรุปไว้ว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้
2. เคารพสิทธิของผู้อื่น
3. เคารพความแตกต่าง
4. เคารพหลักความเสมอภาค
5. เคารพกติกา
6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

วิชัย ภูโยธินและคณะ (2552) ได้กล่าวว่าพลเมืองดีถูกนำมาตีความหมายใน ลักษณะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในบริบทของสังคมที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยได้กำหนด คุณลักษณะพึงประสงค์ของพลเมืองที่ดีไว้ดังนี้

1. เคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม
2. เป็นผู้ไม่เหตผล และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่
4. เป็นผู้มีความรักประชาธิปไตยและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
5. เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
6. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน ประเทศชาติ
7. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง การปกครอง
8. มีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม
9. มีคุณธรรมและจริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรม

Westheimer และ Kahne (2004) ได้กำหนดลักษณะของพลเมืองที่ดีไว้ 3 กลุ่มด้วยกัน ประกอบด้วย

1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ
2. พลเมืองที่มีส่วนร่วม
3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม

นอกจากนั้น Ian และ คณะ (1999) ที่ได้สรุปจากการศึกษาวิจัยเรื่อง Good Citizenship and Education Provision ที่มีการสอบถามครูในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดี ซึ่งสามารถสรุปคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีได้ดังนี้

1. คุณลักษณะทางสังคม เช่น ตระหนักและเห็นใจในสวัสดิภาพของผู้อื่น มีพฤติกรรมที่มีคุณธรรม และมีความอดทนในความแตกต่างที่เกิดขึ้นในสังคม
2. คุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการอนุรักษ์และเชื่อถือใน กฎเกณฑ์ เช่น ยอมรับในสิทธิอำนาจในทางกฎหมาย ยอมรับในความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย และมีความรักชาติ

3. คุณลักษณะด้านความรู้ เช่น มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
สังคมนานาชาติ มีความสามารถในการตั้งคำถามและการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น
จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทั้งในประเทศและ
ต่างประเทศเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะของความเป็นพลเมืองดังแสดง
ในตาราง 1

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตาราง 1 ลักษณะความเป็นพลเมือง

ลักษณะความเป็นพลเมือง	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556)	สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ข)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)	ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2553)	วารกรณ์ สามโกเศศ (2554)	วิชัย ภูโยธินและคณะ (2552)	Westheimer และ J Kahne (2004)	Ian, Ian และ Simson (1999)	กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก)	กระทรวงศึกษาธิการ (2557)
1. วินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม	เคารพกฎหมายและกฎกติกา	เคารพกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม	เคารพกติกา	เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม	- มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย - เคารพกฎกติกา	- เคารพกฎหมายบ้านเมืองและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคม - ยอมรับมติเสียงส่วนใหญ่	พลเมืองที่มีส่วนร่วม	คุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทในการอนุรักษ์และเชื่อถือในกฎเกณฑ์	มีวินัย	มีระเบียบวินัยเคารพกฎหมาย
2. ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม	คิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผล	รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	- รับผิดชอบต่อตนเอง และพึ่งตนเองได้	- มีอิสระภาพและพึ่งตนเองได้	- ใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ	- มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง สังคม ชุมชน และประเทศชาติ	พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ	-คุณลักษณะด้านความรู้- -คุณลักษณะทางสังคม	- รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ - ซื่อสัตย์สุจริต - ใฝ่เรียนรู้	-มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ -ซื่อสัตย์ เสียสละอดทน -กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูอาจารย์

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะความเป็นพลเมือง	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556)	สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ข)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)	ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2553)	วารกรณ์ สามโกเศศ (2554)	วิชัย ภูโยธินและคณะ (2552)	Westheimer และ Kahne (2004)	Ilan, Ian และ Simson (1999)	กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก)	กระทรวงศึกษาธิการ (2552)
2. ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม - เห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวม - มีส่วนร่วมทางการเมือง 		<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ตระหนักและรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคุณธรรมจริยธรรม - เป็นผู้มีน้ำใจประชาธิปไตยและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม - มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง - มีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสังคม 			<ul style="list-style-type: none"> - อยู่อย่างพอเพียง - มุ่งมั่นในการทำงาน - รักความเป็นไทย - มีจิตสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ใฝ่หาความรู้ - รักชาติวัฒนธรรมไทย - เข้าใจ เรียนรู้ การเป็นประชาธิปไตย - มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ปฏิบัติตาม พระราชดำรัส - รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ - คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและต่อชาติ

2562
1639
6591

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะความเป็น พลเมือง	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน (2556)	สำนักงานเลขาธิการสภา ผู้แทนราษฎร (2556 ข)	ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555)	ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2553)	วารกรณ์ สกมโกเศศ (2554)	วิชัย ภูโยธินและคณะ (2552)	Westheimer และ Kahne (2004)	lan, lan และ Simson (1999)	กระทรวงศึกษาธิการ (2553 ก)	กระทรวงศึกษาธิการ (2557)
3. เคารพสิทธิ เสรีภาพ และ ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของ ผู้อื่น	- รักความ เป็นธรรม และความ เสมอภาค - มีภราดร ภาพ และ เคารพความ แตกต่าง	- เคารพ ศักดิ์ศรี ความเป็น มนุษย์ - เคารพสิทธิ เสรีภาพ	- เคารพสิทธิ ของผู้อื่น - เคารพ ความ แตกต่าง - เคารพ หลักความ เสมอภาค	- เห็นคนเท่า เทียมกัน - ยอมรับ ความ แตกต่าง - เคารพสิทธิ ผู้อื่น	- เคารพ ความเสมอ ภาค - เคารพสิทธิ ผู้อื่น - เคารพและ ยอมรับ ความ แตกต่าง	- เป็นผู้มี เหตุผลและ รับฟังความ คิดเห็นของ ผู้อื่น - เคารพใน สิทธิเสรีภาพ ของผู้อื่น	พลเมืองที่มี ความ ยุติธรรม	-	-	-

จากตาราง 1 การวิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยสามารถสรุปลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยพิจารณาจาก ลักษณะของความเป็นพลเมืองที่นักวิชาการทุกคนได้กล่าวถึงและสรุปรวมลักษณะความเป็นพลเมืองที่ ความคล้ายคลึงกัน จึงสามารถแบ่งลักษณะของความเป็นพลเมืองได้เป็น 3 ประการ ได้แก่ 1. มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม 2. ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 3. เคารพสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

2. การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง

2.1 ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง

การให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับเยาวชนซึ่งเป็น อนาคตของชาตินั้นมีอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองก็เป็นกระบวนการหนึ่ง ที่ช่วยให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเพื่อเตรียมตัวที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่เป็น พลเมืองดีของชาติ มีผู้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) ได้ให้ความหมายของการจัด การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นการพัฒนาศักยภาพประชาชนให้ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรู้ดี มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในฐานะที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครอง ประเทศ

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ให้ความหมายของของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น พลเมืองไว้ว่า เป็นการให้นักเรียนได้มีเครื่องมือสำหรับเตรียมตัวเป็นพลเมืองดี เพื่อเตรียมให้นักเรียนได้มี บทบาท มีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมเมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่

Ian (2015) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองหรือวิชาหน้าที่พลเมือง คือ การสอน และการเรียนเกี่ยวกับสังคมร่วมสมัย (Contemporary Society) เพื่อพัฒนาความ เข้าใจ สนับสนุน การปฏิบัติ (Action) รวมทั้งมีการสะท้อนและส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตย ดังนั้นการศึกษาเพื่อ ความเป็นพลเมือง/วิชาหน้าที่พลเมือง คือ การจัดการให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ ความเข้าใจ เพื่อเตรียม บุคคลเหล่านั้นให้แสดงบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่และเข้มแข็งในสังคม

Petrovic และ Kuntz (2014) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น พลเมืองไว้ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นแรกกล่าวไว้ว่าเป็นการเรียนรู้อะไรเพื่อการมีส่วนร่วมทางสังคม และทำ ประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมกับชีวิตและห่วงใยดูแลสังคมผ่านการมีส่วนร่วมทางสังคม และการบริการสังคม อีกประเด็นได้กล่าวไว้ว่าเป็นการให้ความรู้ทางการเมืองและการบำเพ็ญประโยชน์ โดยผ่านการให้ความรู้ ทักษะและการปลูกฝังคุณค่าที่ดี

Lawton และคณะ (2000) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น พลเมืองไว้ 2 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นแรกกล่าวไว้ว่าเป็นการฝึกอบรมเพื่อความเป็นมาตรฐานและความอยู่

ในระเบียบวินัย อีกประเด็นได้กล่าวว่าเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพลเมืองในอนาคตเพื่อการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย

Banks (1997) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไว้ว่า เป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และลักษณะนิสัยที่สามารถเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของนักเรียน

สามารถสรุปความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ได้ว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนที่พัฒนานักเรียนเพื่อเตรียมตัวให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพหรือการพัฒนาให้นักเรียนให้เป็นพลเมืองดีแก่สังคม ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของตนเอง

2.2 ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็น 4 ยุทธศาสตร์ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีมาตรการดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะสถานศึกษาถือเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศให้เป็นพลเมือง โดยจะต้องดำเนินการในทุกระดับของการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยด้วยมาตรการดังต่อไปนี้

1. ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา

1.1 เร่งให้สถานศึกษาเกิดวัฒนธรรมองค์กร ตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน โดยเน้นการเป็นผู้สอนและผู้ปฏิบัติ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน แทนการสอนให้รู้ ให้ท่องจำ เหมือนแบบเดิม

1.2 ปรับปรุงและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้นการให้ความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้เหลือตามความเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันให้นำเอามาสอนเฉพาะมาตราสำคัญที่เป็นพื้นฐานเท่านั้น

1.3 พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองและความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน โดยจัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียน เน้นกระบวนการกลุ่มและฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะที่เป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมือง คือ การรับฟังผู้อื่น การเคารพผู้อื่นว่าเสมอกับตนเอง การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น โดยแยกแยะเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective) กับความคิดเห็นที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คิดถึงถึงส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่

สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหา และกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียนได้ ดังต่อไปนี้

ชั้นอนุบาล : ฝึกฝนการเคารพกติกาแบบง่ายๆ ที่ปฏิบัติอยู่แล้วใน ห้องเรียนอนุบาล เช่น การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การแบ่งปัน รอคอย ขอโทษ ให้อภัย รวมถึงไม่ใช้ ความรุนแรงเมื่อเกิดความขัดใจ ความขัดแย้งและเริ่มฝึกฝนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อ เพื่อนๆ ต่อห้องเรียน แบบง่ายๆ สนุกสนาน เพื่อสร้างต้นทุนของการเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนโดยครู และผู้ปกครองต้องเป็นแบบอย่างที่ดีท่อนวิถีคิด ทักษะคิด การแสดงออกทางพฤติกรรมและการพูดคุย เน้นในเรื่องขององค์ความรู้ในการดำเนินตามวิถีชีวิต

ชั้นประถมศึกษา : ฝึกฝนในเชิงต่อยอดจากระดับอนุบาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความ รับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม การเคารพกฎกติกา เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง ทั้งมิติที่ในรูปธรรมและนามธรรม เคารพหลักความเสมอภาคและการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้กำลัง และช่วงนี้ เป็นช่วงที่ก้าวสู่การพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียน โดยเฉพาะการฝึกให้นักเรียนมีความคิด เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับชุมชน สังคม และการไม่เป็นผู้สร้างภาระ สร้างปัญหาให้โรงเรียนและชุมชน ขณะเดียวกันก็ให้เห็นมิติที่เป็นพลังของการเป็นพลเมืองดีของโรงเรียนและชุมชนด้วย

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น : ฝึกฝนให้เป็นพลเมืองดีของโรงเรียน ในระดับสูงขึ้น เป็นรูปธรรมขึ้น เช่น คิดถึงส่วนรวม มีจิตสาธารณะ ด้วยการให้ทำโครงการ เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาที่ เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เริ่มต้นจากตนเอง สำหรับเนื้อหาการเรียนรู้และกระบวนการใน การพัฒนาต่อยอดต่อไป นั่นคือ การฝึกฝนให้เคารพกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยไม่ละเมิด สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.) : ให้ทำ โครงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งนอกจากจะทำในโรงเรียนแล้วให้นักเรียนได้ออกมาสัมผัสกับ ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย เริ่มจากชุมชนที่อยู่รอบๆโรงเรียน โดยให้มีการลงมือทำและเชื่อมโยงกับ กิจกรรมจิตอาสาหรือบำเพ็ญประโยชน์ของโรงเรียน ให้ฝึกฝนการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเชื่อมโยงประชาธิปไตยในโรงเรียน ได้แก่ สภานักเรียนและการเลือกตั้งสภานักเรียน เข้ากับการเรียน และทำให้ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตปกติในโรงเรียน

รูปแบบการเรียนการสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นการเรียนรู้แบบ กลุ่ม (Group Learning) แบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Show and Share) โดยอาศัยฐานการเรียนรู้บน สถานการณ์จริง บริบทจริงในชุมชน ในย่านที่อยู่อาศัยของนักเรียน ในท้องถิ่น ฯลฯ

1.4 จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิธีการบริหารสถานศึกษาและ สร้างวิถีชีวิตและบรรยากาศในสถานศึกษาให้เป็นบรรยากาศแห่งประชาธิปไตย หรือการสร้างแบบอย่าง ในการเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น ที่สำคัญคือการบริหารในเชิงแนวระนาบโดยรับฟังความคิดเห็นของครูและ ผู้ได้บังคับบัญชา ทำงานร่วมกันในฐานะเพื่อนร่วมงาน ไม่เน้นการสั่งการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ใช้ หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ทั้งในระดับของบุคลากรและระดับของนักเรียน

1.5 ให้สถานศึกษามีการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองใน ส่วนที่หลักสูตรกำหนดให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ที่เน้นปฏิบัติการทั้งใน

และนอกโรงเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 30 ของเวลาเรียน นอกเหนือจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน(ลูกเสือและเนตรนารี) ที่จะต้องมุ่งเน้นไปสู่การสร้างความเป็นพลเมืองอย่างจริงจัง รวมทั้งต้องมีการบูรณาการกับสาระการเรียนรู้อื่นๆ และกิจกรรมอื่นๆ ของโรงเรียน เป้าหมายคือทำให้ประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของโรงเรียนที่สอดแทรกในทุกกิจกรรมตั้งแต่เข้าแถวเคารพธงชาติ ในโรงอาหาร ในสนามกีฬา เป็นต้น โดยที่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นตัวอย่างและแรงบันดาลใจของความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน

1.6 ให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาเป็นแกนนำในการเป็นตัวอย่างความเป็นพลเมืองและประสานการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลความเป็นพลเมืองของนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้กระบวนการประชาธิปไตยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนการประเมินผลให้วัดที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหลังจากโรงเรียนมีนักเรียนที่มีความเป็นพลเมืองเพิ่มมากขึ้น

1.7 จัดให้มีคู่มือการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในเชิงกระบวนการ รวมทั้งสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่หลากหลาย เพื่อให้การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองปรากฏผลในวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม

1.8 ให้หน่วยงานรับผิดชอบติดตามและประเมินผล เพื่อเลือกกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) และดำเนินการหาโรงเรียนตัวอย่างที่มีปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practice) ทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเป็นพลเมือง เพื่อเผยแพร่และขยายผลต่อไป

2. ระดับอุดมศึกษา : การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

2.1 สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่งเสริมหรือกำหนดให้มีวิชาพลเมืองในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป (General Education) ซึ่งนักศึกษาทุกคนจะต้องเรียน โดยอาจเป็นวิชาเฉพาะขึ้นมาใหม่หรือปรับจากวิชาที่มีอยู่แล้วให้เป็นวิชาพลเมืองเพื่อสร้างนักศึกษาให้เป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกฎกติกา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเข้าใจในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการลงมือปฏิบัติเพื่อการเป็นพลเมืองในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย การเลือกตั้งและการปกครองตนเองของนักศึกษา ทั้งในรูปแบบนักศึกษาหรือองค์กรนิสิตนักศึกษา อันจะส่งผลให้เป็นพลเมืองของชุมชนและของประเทศต่อไป ทั้งนี้ให้สถาบันการศึกษามีอิสระในการเลือกใช้วิธีการและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยหน่วยงานต้นสังกัดจะไม่เป็นผู้กำหนดวิธีการเรียนการสอน แต่จะทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและให้ความสนับสนุนสถาบันการศึกษา ได้แก่ การจัดทำคู่มือเพื่อเป็นคำแนะนำและแนวทางสำหรับเลือกใช้วิชาเรียน ตลอดจนจัดอบรมให้บุคลากร และในการติดตามผลก็จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับตัวนักศึกษาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเมื่อมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้น

2.2 สถาบันอุดมศึกษาเปลี่ยนการเรียนการสอนให้เป็น Service Learning หรือการเรียนเพื่อนำไปบริการสังคมและการบริการสังคมเพื่อนำมาเรียนโดยการทำวิชาจริยธรรมวิชาชีพหรือวิชาจริยธรรมของแต่ละคณะให้เป็น Service Learning โดยการใช้ปัญหาเป็นตัวอย่าง (Problem Based) และให้นักศึกษาลงพื้นที่รอบๆ วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ให้มีการประมวลองค์ความรู้ตามสาขา

ที่ได้เรียนมา นำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ เสนอวิธีแก้ไขและลงมือปฏิบัติ โดยให้เชื่อมโยงกับ ยุทธศาสตร์หนึ่งจังหวัดหนึ่งมหาวิทยาลัย เพื่อให้เกิดจริยธรรมในการประกอบอาชีพ ความรับผิดชอบต่อ สังคมและการเป็นพลเมืองโดยการลงมือปฏิบัติ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ ครอบครัวและ ชุมชน

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้บรรลุเป้าหมายจะต้องสร้างความเป็น พลเมืองให้กับผู้ใหญ่ ครอบครัว บุคคลและชุมชนที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องไปพร้อมๆ กันด้วยมาตรการ ดังนี้

1. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ต้อง สร้างหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ โดยมีทั้งหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็น พลเมือง และการศึกษาเรื่องการเมือง หรือวิชาต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญ นิติรัฐ สิทธิเสรีภาพของประชาชน การเมืองภาคพลเมืองและระบบการเลือกตั้ง เป็นต้น ให้ประชาชนสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการ

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและการอบรมประเด็นพลเมืองและ ประชาธิปไตยในชุมชน ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน เพื่อฝึกฝนการเป็นพลเมืองที่ เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎกติกา และการร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชน ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

3. จัดทำคู่มือการเลี้ยงลูกให้มีความเป็นพลเมือง เพื่อเผยแพร่ความรู้และวิธีการเลี้ยง ลูกให้เป็นพลเมืองและการสร้างประชาธิปไตยในครอบครัว โดยหลักการเลี้ยงลูกให้มีความเป็นพลเมืองคือ การสอนให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ไม่ตามใจลูกและไม่บังคับลูก แต่ใช้วิธีการ สร้างกฎกติกาที่มาจากตกลงร่วมกันระหว่างพ่อแม่ลูกและฝึกให้ลูกเคารพกฎกติกาและสร้างครอบครัว ให้เป็นประชาธิปไตย โดยฝึกให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวยอมรับเคารพความคิดเห็นของกันและกันโดยไม่ พยายามไปบังคับให้คนอื่นต้องมีความคิดเหมือนของตนเอง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความตระหนักใน สังคมโดยใช้สื่อมวลชน

การสร้างพลเมืองมีจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างความตระหนักในสังคม เพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในวงกว้าง จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการโดยใช้สื่อมวลชนที่เข้าถึง ประชาชนได้ทั่วประเทศ ดังต่อไปนี้

ใช้สื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ตในการรณรงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวในเรื่องพลเมือง และคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้ช่วยกันสร้างพลเมืองและพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่เคารพ สิทธิผู้อื่น เคารพกฎกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีรายการโทรทัศน์ในเรื่องความเป็นพลเมือง สำหรับเยาวชนและสำหรับผู้ใหญ่ เพื่อให้เกิดความตระหนักและการพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมือง

จัดให้มีรายการโทรทัศน์สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในเรื่องของการเรียนรู้ ทักษะและเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยอาจปรับเปลี่ยนรายการ ครูมืออาชีพให้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองด้วย

ประสานความร่วมมือกับสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเพิ่มวิธีการดำเนินงานสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์สังคม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวให้สื่อมวลชนมีส่วนร่วมในการสร้างพลเมือง และร่วมกันรณรงค์ให้คนไทยมีความเป็นพลเมือง

ปลูกจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้แก่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความตื่นตัวในเรื่องพลเมืองและการร่วมกันจัดทำสื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างพลเมืองที่หลากหลายรูปแบบ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

เพื่อการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐและเอกชนในการสร้างความเป็นพลเมือง ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างเครือข่ายการสร้างความเป็นพลเมืองทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีมาตรการดังนี้

1. หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดการศึกษาของชาติ ต้องสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ ในภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยจัดให้มีการประชุมสัมมนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายการทำงาน เพื่อร่วมกันสร้างพลเมืองด้วยวิธีการที่หลากหลายแต่มีเป้าหมายเดียวกันคือ การสร้างความเป็นพลเมือง

2. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมสนับสนุนองค์กรเอกชน รวมถึงพรรคการเมือง ในการสร้างความเป็นพลเมืองและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน

จากการศึกษายุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน ข้อที่ 1 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยมาตรการที่สำคัญ 8 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปความสอดคล้องของประเด็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและมาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงรายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 ความสอดคล้องของประเด็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและ
มาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประเด็นการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	มาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้าง ความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
1. ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมือง	<p>1. เร่งให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนโดยเน้น การเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อเป็นแบบอย่าง ให้กับผู้เรียนแทนการสอนให้รู้ ให้จำแบบดั้งเดิม</p> <p>2. จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหาร สถานศึกษาและสร้างวิถีชีวิตและบรรยากาศใน สถานศึกษาเป็นประชาธิปไตย หรือเป็นต้นแบบในการ เป็นพลเมือง ที่สำคัญคือการทำงานในเชิงแนวระนาบ โดยรับฟังความคิดเห็นของครูและผู้ได้บังคับบัญชา เคารพครูและผู้ได้บังคับบัญชาในฐานะเพื่อนร่วมงาน ไม่ เน้นการสั่งการแบบอำนาจนิยมแนวตั้ง แต่ใช้หลักการ บริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งระดับบุคลากรและระดับ นักเรียน</p> <p>3. ให้ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษาเป็น แกนนำในการเป็นตัวอย่างความเป็นพลเมืองและ ประสานการดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผลความเป็น พลเมืองของนักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้ กระบวนการประชาธิปไตยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนการประเมินผลให้ วัดที่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหลังจาก โรงเรียนมีนักเรียนที่มีความเป็นพลเมืองเพิ่มมากขึ้น</p> <p>4. ให้หน่วยงานรับผิดชอบติดตามประเมินผล เพื่อ คัดเลือกกรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) และดำเนินการหาโรงเรียนตัวอย่างที่มีปฏิบัติ ดีที่สุดในด้านเนื้อหาและ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเป็นพลเมือง เพื่อเผยแพร่ และขยายผลต่อไป</p>
2. ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมือง	<p>1. ปรับและทบทวนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาหน้าที่ พลเมืองที่เน้นความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญและการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้เหลือเท่าที่จำเป็น และเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน สำหรับเนื้อหาใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันให้นำมา สอนเฉพาะมาตราสำคัญที่เป็นพื้นฐานเท่านั้น</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

ประเด็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	มาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง (ต่อ)	2. พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองและความเป็นประชาธิปไตยให้กับผู้เรียน โดยจัดให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัย
3. ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	1. จัดให้มีคู่มือการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในเชิงกระบวนการ รวมถึงสื่อประกอบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่หลากหลาย เพื่อให้การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองปรากฏผลในวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม 2. ให้สถานศึกษาบูรณาการสาระความเป็นพลเมืองในส่วนที่หลักสูตรกำหนดให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต

จากตาราง 2 ความสอดคล้องของมาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกับประเด็นการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองที่ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2) ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 3) ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

2.3 การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาจะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ซึ่งสามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของการบริหารจัดการศึกษา

สัมมา ธรณิธย์ (2556) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการหรือกลไกการดำเนินงานหรือกิจกรรมขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยนำเทคโนโลยีและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรได้รับผลประโยชน์สูงสุด โดยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมแรงและความตั้งใจของกลุ่มบุคคลทุกคนในองค์กร โดยมีจุดหมายเดียวกัน คือ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรได้กำหนดไว้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2555) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) และประสิทธิผล (Effective)

จันทร์ธานี สงวนนาม (2551) ได้กล่าวไว้ว่าการบริหารสามารถใช้คำ 2 คำใช้ทดแทน กันได้ได้แก่ คำว่าการบริหารและการจัดการ แต่ในความหมายที่แท้จริงคำว่าบริหารจะเน้นในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติซึ่งมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ส่วนคำว่าจัดการมักจะใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจเอกชน แต่คำทั้งสองคำต่างก็มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของผู้บริหารทั้งสิ้น

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2551) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง มีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกัน ทำกิจกรรมใช้ทรัพยากรและกลวิธีที่เหมาะสมทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

สุนทร โคตรบรรเทา (2551) ได้กล่าวว่าการบริหารหรือการจัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานกับคนและโดยคน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์การ

สมยศ นาวิการ (2546) อธิบายว่า การบริหารเป็นกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลัง ความพยายามของสมาชิกในองค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายในองค์การที่กำหนดไว้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2545) ได้กล่าวว่าการบริหารและการจัดการในภาษาอังกฤษมีคำใช้อยู่ 2 คำ คือ Administration และ Management คำว่าการบริหาร (Administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง เป็นคำที่นิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือใช้ในหน่วยราชการ ส่วนคำว่า การจัดการ (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business Management)

สมเดช สีแสง (2543) ได้กล่าวว่าการบริหารและการจัดการ ทั้งสองคำมีความหมาย อย่างเดียวกันแต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กัน กล่าวคือการบริหารมักจะใช้กับกิจการสาธารณะ หรือ การบริหารราชการ ส่วนคำการจัดการ มักจะใช้กับธุรกิจเอกชน เรามักจะเลือกผู้ดำรงตำแหน่งระดับ บริหารในหน่วยงานราชการว่าผู้บริหาร ในขณะที่บริษัทห้างร้านมีตำแหน่งเป็นผู้จัดการ เนื่องจาก การศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะจัดเป็นส่วนราชการเราจึงใช้คำว่า การบริหารการศึกษาและผู้บริหารการศึกษาโดยมีนัยเดียวกัน

ตามที่นักวิชาการได้ให้คำนิยามของการบริหารจัดการ จึงสามารถสรุปได้ว่าการบริหารจัดการ ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คำว่า การบริหาร และ คำว่า การจัดการ ซึ่งทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน เวลาใช้มักเขียนติดกัน เป็น การบริหารจัดการ ซึ่งหมายความว่ากระบวนการดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สำหรับการบริหารจัดการเพื่อความเป็นพลเมือง อาจสรุปได้ว่าเป็นการกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.3.2 องค์ประกอบของการบริหารจัดการ

Luther Gulick (อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2545) ได้เสนอหลักการบริหารระบบราชการที่เรียกว่า POSDCoRB Model ซึ่งองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. P-Planning (การวางแผน) เป็นการคาดคะเนเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งต้อง คำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์การ และสภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้แผนที่กำหนดขึ้นมีความรอบคอบ และสามารถนำไปปฏิบัติได้
2. O-Organization (การจัดองค์การ) เป็นการจัดองค์การที่เป็นส่วนราชการ โดยจัดแบ่งตามความชำนาญเฉพาะอย่างออกเป็นกรม ฝ่าย แผนก จะพิจารณาปริมาณงาน คุณภาพงาน ขนาดการควบคุม และพิจารณาแบ่งสายงานหลักและสายงานที่ปรึกษา โดยคำนึงถึงอำนาจหน้าที่และความ รับผิดชอบควบคู่กัน
3. S-Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) เป็นการคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาดำรงตำแหน่งภายในองค์การ โดยพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมให้ได้ในปริมาณที่เพียงพอจะทำงานให้สำเร็จได้
4. D-Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) เป็นการกำกับดูแล สั่งงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยอาศัยลักษณะความเป็นผู้นำ การจูงใจ ศิลปะการปกครอง และการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชา
5. Co- Coordinating (การประสานงาน) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานทุกฝ่าย ทั้งในระดับสูงกว่า ต่ำกว่า และการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา
6. R-Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารระดับต่างๆ โดยมีการติดต่อสื่อสารแบบเป็นลายลักษณ์อักษร
7. B-Budgeting (งบประมาณ) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการควบคุมการปฏิบัติงานโดยใช้วงจรงบประมาณ ซึ่งมีขั้นตอนคือ การเตรียมขออนุมัติงบประมาณ การเสนอให้ผู้บังคับบัญชาให้ความเห็นชอบ การดำเนินงานตามงบประมาณ การตรวจสอบ การใช้จ่ายงบประมาณตามแผนที่เสนอขอไว้

Robbins และ Coulter (1996) กล่าวถึงหน้าที่ของการบริหารว่า ประกอบด้วย 1) การวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) การนำ และ 4) การควบคุมกำกับ

Sergiovanni และคณะ (1992) ได้กล่าวถึงภารกิจทางการบริหารการศึกษาไว้ว่า ประกอบด้วย

1. งานด้านการสอนและปรับปรุงหลักสูตร
2. งานด้านกิจการนักเรียน
3. งานด้านการเป็นผู้นำของชุมชน
4. การบริหารงานบุคคล
5. งานบริหารอาคารสถานที่

6. งานด้านการคมนาคมและขนส่งนักเรียน
7. งานด้านโครงสร้างและองค์การ
8. งานด้านธุรการและการเงิน

Kast และ Rosenzweig (1985) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการบริหารจัดการที่นำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ข้อ ได้แก่ 1. การกำหนดเป้าหมาย 2. การวางแผน 3. การจัดทรัพยากร 4. การจัดองค์การ 5. การดำเนินงาน และ 6. การกำกับควบคุม

Campbell และคณะ (1983) ได้นำเสนองานบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนไว้ว่า ประกอบด้วย

1. กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกฎของโรงเรียน เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน
2. กำหนดกลยุทธ์ และมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโรงเรียน
3. จัดตั้งและประสานงานในองค์กรเพื่อการนำนโยบาย แผนงานโครงการไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ ผู้บริหารจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีที่ทำให้บุคลากรเข้าใจระบบงาน
4. จัดหาแหล่งสนับสนุนทรัพยากร รวมถึงการบริหารทรัพยากรและงบประมาณให้เพียงพอและประสพผลสำเร็จ
5. สร้างความสัมพันธ์อันดี กับชุมชน และสร้างการยอมรับในการบริหารจัดการ
6. บริหารจัดการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างประหยัดและคุ้มค่า

กล่าวได้ว่าองค์ประกอบของการบริหารจัดการ ก็คือภารกิจที่หน่วยงานจะต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน สำหรับทางการศึกษาเป้าหมายก็คือคุณภาพของนักเรียน และภารกิจหลักในการบริหารจัดการที่สำคัญของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การบริหารวิชาการ 2) การบริหารงบประมาณ 3) การบริหารบุคคล และ 4) การบริหารทั่วไป ทั้งนี้ภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษาก็จำเป็นต้องอาศัยทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะในการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือคุณภาพของผู้เรียน สามารถให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทักษะชีวิตและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.3 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมือง

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ซึ่งอาจรวมถึงการเรียนการสอนวิชาอื่น

หรือคุณลักษณะอื่นๆที่โรงเรียนพึงปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ลักษณะที่สามารถกำหนดเป็นตัว บ่งชี้ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้บริหารได้แก่

1. ความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ความเข้าใจ เนื้อหา วิชาการ ตามสมควร อย่างน้อยต้องมีสัมมาทิฐิ คือ มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ถูกแนวว่าเรื่องนั้นๆคืออะไร มีความหมายมีความสำคัญ และเชื่อมโยงกับเรื่อง อื่นๆ อย่างไร เช่นเข้าใจว่า ความเป็นพลเมืองคืออะไร มีความหมายครอบคลุม ถึงเรื่องใดบ้าง และมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาต่างๆอย่างไร

2. ความสามารถในการนำ คือคุณลักษณะของการริเริ่ม การเป็นผู้คิด ก่อน เพื่อกระตุ้นให้ครูหรือผู้เกี่ยวข้องมองเห็นช่องทางในการปฏิบัติ ในสถานะที่ผู้บริหารเป็นผู้ทำงานในระดับบนขององค์กร ย่อมต้องมองเห็นภาพรวม กิจกรรม การดำเนินงาน และทรัพยากรขององค์กรได้ดีกว่าผู้ปฏิบัติหน้าที่ครู โดยส่วนใหญ่คาดหวังว่าผู้บริหารจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมที่ดีและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียน หลายครั้งที่ครูในโรงเรียนไม่กล้าคิดทำอะไรใหม่ๆเพียงเพราะไม่แน่ใจว่าผู้บริหารโรงเรียนคิดอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

3. ความสามารถในการประสานงาน ประสานความคิด คือคุณลักษณะของความสามารถในการดึงพลังจากส่วนต่างๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เข้ามาร่วมทำกิจกรรม

4. ความสามารถในการส่งเสริม คือการเอื้ออำนวยให้เกิดกำลังใจ ให้เกิดความสะดวกในการทำงาน ในการเรียนการสอน เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาความเป็นพลเมือง มีลักษณะกว้างขวางครอบคลุมกิจกรรมหลายด้าน ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะในห้องเรียนหรือในโรงเรียน หรือแม้แต่จำกัดอยู่ เฉพาะช่วงเวลาเรียนเท่านั้น จึงต้องการครูที่ทุ่มเทเอาใจใส่ให้นักเรียนตลอดเวลา การส่งเสริมสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาจึงเป็นสิ่งจำเป็น

5. ความสามารถในการประเมินและพัฒนา ในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีการประเมินและติดตามผล ตามกระบวนการของการประเมินเพื่อพัฒนา ทั้งนี้ เพราะการเรียนการสอนกระทำอยู่ในสถานการณ์ของความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้านความสนใจ ความรู้ความสามารถพื้นฐาน ประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง แผนการดำเนินกิจกรรมจึงควรได้รับการประเมินและติดตามผลจากผู้บริหารอย่างต่อเนื่องและชาญฉลาด

6. ความประพฤติปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมของวิชาชีพและของสังคม หมายถึงการปฏิบัติตนในฐานะของคนดี ของครูและผู้บริหารที่ดีจนสามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่น ยึดถือเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ทั้งในการปฏิบัติหน้าที่ของครู ของผู้บริหารและในฐานะมนุษยบุคลุคนคนหนึ่ง กล่าวโดยรวมคือเป็นคนที่ผู้เกี่ยวข้องทุกคนสามารถเคารพนับไหวได้อย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.4 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ทและสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2556) ได้เสนอ ลักษณะสำคัญของหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. เน้นการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางการเมือง (Political Literacy) ที่ถูกต้อง เพื่อแก้มนโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการเมือง (Political Misconceptions) เช่น นักเรียนส่วนใหญ่คิดว่าตัวเองยังไม่เสียภาษี รัฐบาลเก็บภาษีจากคนไทยไปเป็นงบประมาณปีละไม่กี่ล้านบาท การเมืองเป็นเรื่องของนักการเมือง เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนจะทำอะไรก็ได้ ตามใจชอบ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่หลักคือนำงบประมาณมาพัฒนาท้องถิ่นของตน จึงต้องจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการเมืองของผู้เรียนเพื่อสร้างความรู้เป็นของตนเองตามแนวคิดสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) และต้องไม่ลดทอนความเป็นการเมือง (Depoliticize)

2. เน้นการทำให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ที่มีความหมาย ยั่งยืน และปราศจากการครอบงำทางความคิด ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริม ให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสืบสอบหาเหตุ บังคับ คัดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเปรียบเทียบ คิดประเมินค่า ด้วยการจัดการเรียนรู้ เช่น การสนทนาแบบโสเครตีส (Socratic Dialogue) การโต้เถียง (Debate) การอภิปรายถกเถียงในประเด็น ที่เป็นที่วิจารณ์ของสังคม (Controversial Issue) เป็นต้น หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ ผู้เรียน คิดเป็นและคิดเก่งจะทำให้ผู้เรียนไม่ต้องเรียนเนื้อหาสาระมากเกินไป

3. เน้นการออกแบบหลักสูตรที่ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงและจิตวิทยาการเรียนรู้ของ ผู้เรียน เป็นต้นว่า สำหรับผู้เรียนในระดับปฐมวัยและประถมศึกษาที่สมองส่วนปัญญา ยังพัฒนาไม่มาก หลักสูตรจึงเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านเจตคติมากกว่าด้านความรู้ความเข้าใจและการคิด เน้น “วัฒนธรรมประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ จนกระทั่งพัฒนาต่อเนื่องจนเป็นผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาที่สมองส่วนปัญญาพัฒนาขึ้นมาแล้ว หลักสูตรจึงเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ความเข้าใจและการคิด เน้นประชาธิปไตยในฐานะเป็นระบอบการปกครองมากขึ้น

4. เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะ พฤติกรรม และการนำไปใช้สำหรับผู้เรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้ปฏิบัติจริง ไม่ใช่เน้นแต่ความรู้ความเข้าใจ แต่การเรียนรู้ด้วยการลงมือทำนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการเน้นให้ผู้เรียนออกไปรับใช้ชุมชนและสังคม (Service Learning) ในลักษณะกิจกรรมจิตอาสา งานสังคมสงเคราะห์หรือกิจกรรมขององค์กรเอกชน แต่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสำนึกรับใช้สังคมผ่านการตั้งคำถาม ศึกษาหาข้อมูล คิดอย่างมีวิจารณญาณ มากกว่าที่จะเน้นที่ตัวโครงการหรือผลงานของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างถวนรากถวนโคน ไม่ใช่แค่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การจัดการเรียนรู้จึงต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ การคิด เจตคติ และทักษะ พฤติกรรม และการนำไปใช้อย่างจริงจัง

5. เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควบคู่ไปกับการเป็น สมาชิกที่ดีของสังคม โดยนำเอาลักษณะเด่นของสังคมและวัฒนธรรมไทยที่สอดคล้องกับ

ประชาธิปไตยมาเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสม เช่น ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Solidarity) การวาระธรรม มีการนำหลักธรรมทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นมาประยุกต์ เป็นหลักในการคิด กระทำ และดำเนินชีวิต เป็นต้น

6. เน้นการวัดและประเมินผล (Measurement, Assessment and Evaluation) อย่างจริงจัง และครบถ้วนทุกมิติทั้งต้องมีการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการเรียนรู้ ซึ่งผลการเปรียบเทียบ จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้บังเกิดประสิทธิผลจริง ใช้แนวทางการประเมินที่หลากหลาย การประเมินแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งใช้การประเมินที่มีการคิดไตร่ตรอง (Reflection Thinking) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และใช้เป็นข้อมูลในการปรับกระบวนการเรียนรู้

และได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) ผู้เรียนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักที่จะเรียนรู้จากการร่วมวางแผนการเรียนรู้ จัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน บุคคลและสื่อต่างๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

2. การจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ (Learning by Doing) ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือเสมือนจริง โดยฝึกการวางแผน ฝึกปฏิบัติและฝึกการแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อร่วมกันสรุปโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน

3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner Centered) เน้นบทบาทของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้เป็นของตนเอง

4. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ขี้นำความคิดเห็น (Prohibition Against Imposition of Point of View) เคารพและให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน คือต้องไม่ขี้นำความคิดเห็น ไม่ครอบงำ ไม่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจผิดหรือหลงผิดด้วยวิธีการใดด้วยการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณ

5. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง (Prohibition Against Political Bias-Nonpartisan Learning) ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้โดยลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง ไม่ว่าจะด้วยการนำเสนอข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือไม่ครบ โดยมีเจตนาให้เป็นประโยชน์หรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งทางการเมืองโดยไม่เป็นธรรม

นพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์ (2553) ได้เสนอแนวทางการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการที่เป็นทางการผ่านกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน เช่น ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทั้งในและนอกระบบเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมือง ซึ่งเราคงต้องย้อนกลับมาถามกระทรวงศึกษาธิการของไทยเราว่าได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้ประชาชนเป็นพลเมืองแล้วหรือยัง

2. ส่งเสริมกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น รวมกลุ่มอย่างสมัครใจ (Voluntary Associations) และการสร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วม

ร่วมในวิถีสาธารณะ และปลูกฝังความสัมพันธ์ชุมชน (Community Attachment) หรือความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชน (Group Identity) ได้อย่างเป็นธรรมชาติและยาวนาน ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถเป็นผู้ตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง

การเสริมสร้างสถาบันสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ (Free Press) สื่อมวลชนนับเป็นเครื่องมือสำคัญของการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนในโลกการเมืองสมัยใหม่ เพราะสื่อเป็นตัวกลางของการเชื่อมประสานให้เกิดพื้นที่กลางในการสื่อสารระหว่างคนในสังคมกับสถาบันเชิงอำนาจในสังคม นั่นก็คือ รัฐหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สื่อมวลชนได้รับการสถาปนาให้เป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มระบอบประชาธิปไตยผ่านทายาทของการเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Share) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มคนในสังคมได้มีโอกาสสื่อสาร สะท้อนเสียง และแสดงความต้องการของตนไปสู่รัฐ ภายใต้กรอบของการตระหนักซึ่งผลประโยชน์สาธารณะ

ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ (2548) ได้เสนอดัชนีชี้วัดลักษณะการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีสามารถประมวลได้ดังนี้

1. เป็นการเรียนการสอนด้วยบรรยากาศแบบเปิด คือเป็นการเรียน การสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนในการอภิปรายให้ความเห็นในประเด็นปัญหาสังคมที่อาจเป็นเรื่องขัดแย้งทางความคิด หรือยังอาจหาข้อสรุปที่ลงตัวไม่ได้

2. เป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้เหตุการณ์ กิจกรรม หรือกรณีต่างๆที่เกิดในสังคม ทั้งด้านที่เป็นด้านบวก และลบในสังคมเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้สิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล ของเหตุการณ์ต่างๆ

3. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการทำประโยชน์หรือเรียกว่า การรับใช้ชุมชน เพื่อฝึกให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม ทำงานเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันเป็นการฝึกให้เกิดจิตสำนึกของการรับผิดชอบสังคมโดยรวม

4. มีการจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาทซึ่งอาจต้องเป็น บทบาทของประชาชนในอนาคต เช่น เป็นบุคคลในอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเรียนรู้ความรู้สึกนึกคิด ปัญหาและการแก้ปัญหาของคนเหล่านั้น

5. นำเอาของที่มีในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาในท้องถิ่น บุคลากรในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเข้าใจสิ่งที่มีคุณค่าของท้องถิ่นตนเอง

6. จัดการเรียนการสอนในลักษณะข้ามวิชาหรือข้ามหลักสูตร คือ การนำเอาวิชาต่างๆทุกวิชามาเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมความเป็น พลเมืองโดยบูรณาการลักษณะความเป็นพลเมืองเข้ากับเนื้อหาวิชาทุกวิชา

7. จัดให้มีกิจกรรมที่ปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในลักษณะเชื่อมทุก กิจกรรมของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความเป็นคนดี ตั้งแต่กิจกรรมกีฬา กิจกรรมลูกเสือ อนุชาชาติ กิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

8. จัดให้คณาจารย์ทั้งโรงเรียนมีส่วนร่วมเป็นกรรมการหรือเป็นคณะทำงานเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองอย่างต่อเนื่องและมีแผนการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน กว้างขวาง

Oxfam (2015) ได้เสนอหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านความรู้ความเข้าใจจำแนกตามช่วงอายุ ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 3

ตาราง 3 หลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านความรู้ความเข้าใจจำแนกตามช่วงอายุ

ด้านความรู้และความเข้าใจ	อายุ 5-7 ปี	อายุ 7-11 ปี	อายุ 11-14 ปี	อายุ 14-16 ปี
ความยุติธรรมทางสังคมและความเสมอภาค	- การรับรู้ถึงความรวยและความจน	- ความยุติธรรมระหว่างกลุ่ม - สาเหตุและผลกระทบของความไม่เสมอภาค	- ความไม่เสมอภาคภายในระหว่างสังคม - สิทธิและหน้าที่พื้นฐาน	- สาเหตุของความจน - มุมมองที่ต่างกันในการจำกัดความจน - บทบาทในฐานะพลเมืองโลก
ความหลากหลาย	- การรับรู้ได้มากถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคล	- การสนับสนุนแตกต่างกันตามวัฒนธรรม คุณค่าและความเชื่อในการดำเนินชีวิตของเรา - ธรรมชาติของความลำเอียงและวิธีต่อต้าน	- ความเชื่อใจในประเด็นของความแตกต่าง	- การเข้าใจอย่างลึกซึ้งในความแตกต่างของวัฒนธรรมและสังคม
โลกาภิวัตน์และการพึ่งพาอาศัยกัน	- สัมผัสได้ถึงโลกที่กว้างกว่า - การเชื่อมต่อกันระหว่างที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน	- การค้าขายและแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ	- การรับรู้ถึงการพึ่งพาอาศัยกัน - การรับรู้ถึงกระบวนการปกครองของเราและอื่นๆ	- ความสัมพันธ์ของผู้มีอำนาจทางทิศเหนือ/ทิศใต้ - เศรษฐกิจของโลกและระบอบการปกครอง - การคุ้มครองผู้บริโภคตามหลักจริยธรรม
การพัฒนาอย่างยั่งยืน	- ผลกระทบของเราจากสภาพแวดล้อม - การรับรู้ในเรื่องอดีตและอนาคต	- ความสัมพันธ์ระหว่างคนและสิ่งแวดล้อม - การรับรู้ว่าทรัพยากรมีจำกัด - สมรรถภาพของเราที่จะเปลี่ยนสิ่งต่างๆ	- มุมมองที่ต่างกันของท้องถิ่นและของโลกในเรื่องเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม - ความเข้าใจรอบความคิดที่มีความเป็นไปได้และอนาคตที่ดีกว่า	- การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จำเป็นในโลก - วิธีทางการดำเนินชีวิตเพื่อโลกที่ยั่งยืน

ตาราง 3 (ต่อ)

ด้านความรู้และความเข้าใจ	อายุ 5-7 ปี	อายุ 7-11 ปี	อายุ 11-14 ปี	อายุ 14-16 ปี
สันติภาพและความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบันในสังคมของเราและสังคมอื่น - สาเหตุของความขัดแย้งและการแก้ปัญหาความขัดแย้งในระดับบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - สาเหตุของความขัดแย้ง - ผลกระทบของความขัดแย้ง - วิธีการเปลี่ยนความขัดแย้งและป้องกันความขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - สาเหตุและผลกระทบของความขัดแย้งของท้องถิ่นและของโลก - ความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งและสันติภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติภาพ
การคิดเชิงวิเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> - มองในมุมที่แตกต่าง - การพัฒนาสติปัญญา 	<ul style="list-style-type: none"> - ค้นหาความลำเอียง ความคิดเห็น และการเปลี่ยนแบบ - ประเมินในมุมมองที่แตกต่าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ความสามารถในการใช้สื่อ - การตัดสินใจบนพื้นฐานความรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การคิดวิเคราะห์วิพากษ์ข่าวสาร - การตัดสินใจตามหลักจริยธรรม
ความสามารถในการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มต้นการแสดงความคิดเห็นจากพยานหลักฐาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ค้นหาและคัดเลือกหลักฐาน - เริ่มต้นด้วยการแสดงเหตุผลของปัญหาที่เกิดขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้เพื่อพัฒนา/เปลี่ยนมุมมองผ่านการโต้แย้งด้วยเหตุผล 	<ul style="list-style-type: none"> - การโต้แย้งอย่างมีเหตุผลและสามารถโน้มน้าวใจจากมุมมองที่เชี่ยวชาญ - มีส่วนร่วมในการขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง
ความสามารถในการคัดค้านความอยุติธรรมและความไม่เสมอภาค	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มต้นชี้ให้เห็นความไม่ยุติธรรมและกระทำในสิ่งที่เหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - ยอมรับและเริ่มต้นคัดค้านความอยุติธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มต้นคัดค้านในมุมมองที่เห็นความไม่เสมอภาคเป็นประจำ 	<ul style="list-style-type: none"> - คัดเลือกการกระทำที่เหมาะสมเพื่อต่อต้านความไม่เสมอภาค
การเคารพในคนและสิ่งต่างๆ	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจและตอบสนองความต้องการของผู้อื่น - สร้างการเชื่อมต่อกันระหว่างการเดินทางชีวิตของเราและผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างทางเลือกและยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากทางเลือกนั้น 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาความสามารถในการเอาใจใส่สิ่งต่างๆทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - ตามรอยบุคคลที่ดำเนินชีวิตเพื่อโลกที่ยั่งยืน

ตาราง 3 (ต่อ)

ด้านความรู้และความเข้าใจ	อายุ 5-7 ปี	อายุ 7-11 ปี	อายุ 11-14 ปี	อายุ 14-16 ปี
ความร่วมมือและแก้ปัญหาความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - รู้จักเพื่อนหน้าเพื่อนเขาและมีทักษะในการเจรจา - เกี่ยวพัน/ร่วมกันในสังคมและคนอื่น ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ยอมรับและปฏิบัติตามการตัดสินใจของกลุ่ม - ประนีประนอม 	<ul style="list-style-type: none"> - การเจรจาต่อรอง 	<ul style="list-style-type: none"> - การเจรจาต่อรอง - การไกล่เกลี่ย
การเห็นคุณค่าในตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> - การรับรู้และความภาคภูมิใจในบุคลิกลักษณะเฉพาะ 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมผัสได้ถึงคุณค่าทางจิตใจในแต่ละบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นและสัมผัสได้ถึงความเป็นคนเหมือนกัน	<ul style="list-style-type: none"> - สนใจในเรื่องความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในวงที่กว้างขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเห็นใจผู้อื่น - ไวต่อความรู้สึกในความต้องการและความถูกต้องของผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมผัสได้ถึงความเป็นคนและมีความต้องการเหมือนกัน
ความมุ่งมั่นต่อความยุติธรรมและความเสมอภาคทางสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - สัมผัสได้ถึงความโกรธเคืองของบุคคล - ความเต็มใจพูดสนับสนุนคนอื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - สนใจในเหตุการณ์ของโลกอย่างมากขึ้น - สัมผัสได้ถึงความยุติธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ความกังวลกับความอยุติธรรมและความไม่เสมอภาค - ความเต็มใจที่จะปฏิบัติต่อต้านความไม่เสมอภาค 	<ul style="list-style-type: none"> - ความมุ่งมั่นต่อความยุติธรรมและความเสมอภาคทางสังคม
การเห็นคุณค่าและเคารพความหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> - เห็นคุณค่าคนอื่นทั้งที่เท่าเทียมกันและที่แตกต่างกัน - ความเต็มใจที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ผู้อื่น 	<ul style="list-style-type: none"> - เคารพความแตกต่างและหลากหลายมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - เคารพสิทธิทั้งหมดที่มีผู้ให้ความเห็น 	<ul style="list-style-type: none"> - เห็นคุณค่าของคนทั้งที่เท่าเทียมและที่แตกต่างกัน
การมีความเชื่อว่าตนสามารถทำในสิ่งที่แตกต่างได้	<ul style="list-style-type: none"> - การรับรู้ว่าการกระทำของเราทำให้เกิดผล - ความเต็มใจที่จะร่วมมือและมีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีความเชื่อว่าทุกสิ่งสามารถดีขึ้นและคนสามารถสามารถทำในสิ่งที่แตกต่างได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเต็มใจที่จะยอมรับตามปัญหาของโลก 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเต็มใจทำงานเพื่อนาคตที่ยุติธรรมมากกว่า

ตาราง 3 (ต่อ)

ด้านความรู้และ ความเข้าใจ	อายุ 5-7 ปี	อายุ 7-11 ปี	อายุ 11-14 ปี	อายุ 14-16 ปี
การคำนึงถึง สิ่งแวดล้อมและมี ความรับผิดชอบต่อ เพื่อให้มีการพัฒนา อย่างยั่งยืน	- ความกังวลถึง สภาพแวดล้อมที่ กว้างขึ้น - เริ่มเห็นคุณค่า ของทรัพยากรของ ประเทศ - ความเต็มใจดูแล สิ่งแวดล้อม	- สัมผัสได้ถึงความ รับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมและการ ใช้ทรัพยากรของ ประเทศ	- ความกังวลที่ เกี่ยวกับผลกระทบ ของวิถีทางการ ดำเนินชีวิตของคน และสภาพแวดล้อม	- ความกังวลเกี่ยวกับ โลกในอนาคตและคน รุ่นต่อไป - ความมุ่งมั่นในวิถีทาง การดำเนินชีวิตเพื่อให้ โลกมีความยั่งยืน

ที่มา : Oxfam (2015 : 16-21)

จากตาราง 3 จะเห็นได้ว่าหลักหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านความรู้ ความเข้าใจจำแนกตามช่วงอายุ ของ Oxfam ได้วางกรอบเนื้อหาแต่ละเรื่องให้เหมาะสมกับช่วงอายุต่างๆ ของนักเรียน

Lawton และคณะ (2000) ได้เสนอโครงสร้างของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษา (อายุตั้งแต่ 5- 11 ปี) ความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษา (อายุตั้งแต่ 5- 11 ปี) ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 4

ตาราง 4 โครงสร้างของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษา

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ศึกษา	วิธีการที่ใช้ศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียน ต่อ 1 สัปดาห์
1. อังกฤษ	การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ มีการสอนข้ามรายวิชา	โรงเรียนเป็นผู้กำหนด
2. ออสเตรเลีย (รัฐนิวเซาท์เวลล์)	สังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
3. แคนาดา	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ ศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
4. ฝรั่งเศส	พลเมืองดีกับการเป็นส่วนหนึ่งของการค้นพบโลก	กำหนดเป็นข้อบังคับ ศึกษาเป็นรายวิชาและศึกษาเชิงบูรณาการ	4 ชั่วโมง จาก 26 ชั่วโมง
5. เยอรมัน	Sachunterricht	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุเวลาไว้
6. ฮังการี	มนุษย์ และสังคม	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ศึกษาเชิงบูรณาการ	4 – 7 % ของเวลาเรียนในหลักสูตร

ตาราง 4 (ต่อ)

ประเทศ	ชื่อเรื่องที่ใช้ศึกษา	วิธีการที่ใช้ศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียนต่อ 1 สัปดาห์
7. อิตาลี	สังคมศาสตร์	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุเวลาไว้
8. ญี่ปุ่น	สังคมศึกษา ประสบการณ์ชีวิตและศีลธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเป็นรายวิชาศึกษาเชิงบูรณาการ	175 x 45 นาทีต่อปี
9. เกาหลี	วินัยในชีวิตและศีลธรรม	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเป็นรายวิชาศึกษาเชิงบูรณาการ	แตกต่างกันตามชั้นปี
10. เนเธอร์แลนด์	โครงสร้างสังคมและทักษะในชีวิต	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	80-100 ชั่วโมง ต่อปี
11. นิวซีแลนด์	สังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุ
12. สิงคโปร์	พลเมืองและศีลธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเป็นรายวิชาศึกษาเชิงบูรณาการ	3 x 30 นาทีต่อบทเรียน
13. สเปน	การศึกษาธรรมชาติสังคมและวัฒนธรรมแวดล้อม	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	170 ชั่วโมงต่อปี
14. สวีเดน	สังคมศาสตร์ เชิงบูรณาการ	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	885 ชั่วโมง มากกว่า 9 ปี ของการศึกษาภาคบังคับ
15. สวิสเซอร์แลนด์	สังคมศึกษา	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุ
16. สหรัฐอเมริกา (รัฐเคนตักกี)	สังคมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับศึกษาเชิงบูรณาการ	เวลาที่กำหนดในแต่ละสัปดาห์แตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ

ที่มา : Lawton และคณะ (2000 : 211-215)

จากตาราง 4 ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีโครงสร้างของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระดับประถมศึกษาที่แตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของชื่อเรื่องที่ใช้ศึกษา วิธีการที่ใช้ศึกษา และจำนวนชั่วโมงเรียน

สำหรับประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2557 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้สถานศึกษาทุกสังกัดเพิ่มวิชาหน้าที่พลเมืองลงในหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทุกระดับชั้นและทุกช่วงชั้น ของการศึกษาชั้น

พื้นฐาน ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) และนโยบายรัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ (2557) จึงได้กำหนดจุดเน้นและขอบข่ายของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ดังต่อไปนี้

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1. ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูทเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)

2. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดอง สมานฉันท์

1. การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย

2. การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ได้กำหนดการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ซึ่งมีลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามจุดเน้นทั้ง 5 นั้น มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทยเห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมหลัก 12 ประการ

2. รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง มีผลการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเน้นให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องที่เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการต่อยอดการเรียนรู้จากรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3. การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสามารถจัดทำได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การจัดการเรียนรู้ตามจุดเน้นแต่ละจุดเน้น โดยบูรณาการจุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเองที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของจุดเน้นที่ 1 – 4 ที่เกี่ยวข้อง

3.2 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้ง 5 จุดเน้น โดยต้องวิเคราะห์ผล การเรียนรู้ในแต่ละจุดเน้นว่า เกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยง หรือมีประเด็นร่วมกันในเนื้อหาต่าง ๆ และตั้ง เป็นหัวเรื่อง (Theme)

4. การจัดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้อาจจัดให้สอดคล้องกับ เหตุการณ์ สถานการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับจุดเน้น ทั้ง 5 จุดเน้น

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็น กระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิด ความรู้ความเข้าใจในหลักการเป็นพลเมืองดี และเกิดลักษณะที่สำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดโครงสร้างของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ซึ่ง ประกอบด้วย เนื้อหาสาระที่ใช้เรียน มาตรฐาน ตัวชี้วัด และจำนวนเวลาเรียนในแต่ละระดับชั้น

2.5 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน (2552) ได้เสนอแนวทางดังต่อไปนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึง ความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะที่จะนำไปสู่ การ มีทัศนคติ ค่านิยม เจตคติที่ดีต่อวิถีประชาธิปไตย โดยผู้สอนให้โอกาสและเวลากับผู้เรียน ทุกคนได้มีส่วนร่วม กับกิจกรรม ได้แก่

1.1 ฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริงด้วยการตั้งประเด็น คำถามที่เหมาะสม

1.2 สังเกตและเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของการดำเนินชีวิต ในสังคม โดยใช้เหตุผลและเคารพในความแตกต่าง

1.3 ฝึกฝนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟังและการสื่อสารอย่างสันติ

1.4 แสดงความเชื่อและความคิดเห็นอย่างเสรีโดยผู้สอนมีบทบาทในการ เชื่อมโยง ทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตอย่างเท่าเทียมกันตามวิถี ประชาธิปไตย

1.5 ฝึกฝนและเห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามกฎกติกา ระเบียบของสังคม โดยเริ่ม ตั้งแต่กฎกติกาของเกม กฎกติกาของครอบครัว กฎระเบียบของโรงเรียน ข้อบังคับของชุมชน กฎหมายของบ้านเมือง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ

2. การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมประชาธิปไตย และเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ ฝึกฝน พฤติกรรมประชาธิปไตยในสังคมอย่างจริงจัง ได้แก่

2.1 การทำงานเป็นกลุ่มที่เน้นบทบาทของผู้นำ และบทบาทของสมาชิกกลุ่มตามวิถีประชาธิปไตย

2.2 ได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่นของตน ตามสถานการณ์จริง

2.3 ได้สำรวจ เฝ้าดูปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง

2.4 ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยในระดับต่างๆ เช่น รณรงค์การเลือกตั้งและ การออกเสียงประชามติ เป็นต้น

2.5 ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาสีแกวเดล้อม การบำเพ็ญ ประโยชน์ในกิจการสาธารณะ เป็นต้น

2.6 ฝึกฝนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ เช่น การแบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การติดตามข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน สนใจเรียนรู้ทั้งเรื่องของไทย ประเทศเพื่อนบ้านและเรียนรู้เรื่องความเป็นสากล เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ได้แก่

3.1 ฝึกฝนทักษะในกิจกรรมที่เป็นผลให้ผู้เรียนรับรู้ศักยภาพของตนเอง ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ เพื่อการพัฒนาตน

3.2 มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนตรวจสอบและประเมินพฤติกรรมของตนเองและเพื่อน ๆ

3.3 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่อง

3.4 ฝึกฝนทักษะวิเคราะห์ข่าวสารบ้านเมือง การวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้เหตุผลและ ข้อเท็จจริง ที่ถูกต้อง

ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี (2548) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนด้วยการปลูกฝังความรับผิดชอบ และรับใช้สังคมมีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

1. มอบงานให้รับผิดชอบ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้บทบาทหน้าที่ที่ทุกคนพึงมีต่อสังคมและผู้อื่น งานในโรงเรียน เช่น งานประจำ ได้แก่ การลบกระดาน การทำความสะอาดห้องเรียน การดูแลทำความสะอาด โรงอาหาร เป็นต้น งานช่วยเหลือครู เช่น ช่วยหาข้อมูลในห้องสมุด ช่วยวางแผนกิจกรรม ช่วยดูแลนักกีฬา เป็นต้น งานในโรงเรียน เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เป็นพิธีกรตอนเข้าแถวตอนเช้า เป็นตุลาการนักเรียน ช่วยงานป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน เป็นต้น

2. โครงการบริการโรงเรียน เป็นโครงการที่อาจจัดแยกเป็นรายบุคคลหรือจัดเป็นกลุ่มชั้นเรียนก็ได้ และสามารถจัดเป็นกิจกรรมพิเศษหรือเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา ได้แก่ กิจกรรมเหล่านี้ การเก็บขยะ วาดภาพเตือนใจ หารายได้ช่วยซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้โรงเรียน ออกหนังสือพิมพ์โรงเรียน ช่วยงานธุรการโรงเรียน ร่วมมือจัดกิจกรรมกับองค์กรเยาวชน เป็นองค์กรปกครองนักเรียน เป็นต้น

3. โครงการติววิชาและให้ความช่วยเหลือข้ามอายุ เป็นโครงการที่นักเรียนรุ่นพี่ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการแก่รุ่นน้อง โครงการเช่นนี้จะช่วยให้นักเรียน ทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ โดยรุ่นพี่จะได้รับความภาคภูมิใจ ได้ประสบการณ์ และทำให้ความรู้แน่นขึ้น ส่วนรุ่นน้องเข้าใจวิชาที่เรียนและได้แบบอย่างของความเป็นคนเก่งวิชาการและเก่งกาจถ่ายทอด

4. โครงการรับใช้ชุมชน เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำความรู้ในชั้นเรียนไปใช้ในโครงการกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ในรัฐแมริแลนด์ได้ออกกฎหมายให้นักเรียนชั้นมัธยมปลายต้องทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อชุมชนอย่างน้อย 75 ชั่วโมงตลอดหลักสูตร เช่นเดียวกับรัฐนิวยอร์ก ในเขตการศึกษาไรย์และเขตโรเชสเตอร์ซิตี้ ก็กำหนดเกณฑ์การจบประการหนึ่งของนักเรียนระดับมัธยมปลายโดยกำหนดให้นักเรียนทำกิจกรรมรับใช้ชุมชน เช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตในการเป็นพลเมืองดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคม และเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงของแต่ละถิ่นแต่ละที่ ให้สถานศึกษาวางแผนจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน

3. แนวคิดและหลักการในการสร้างและพัฒนารูปแบบ

3.1 ความหมายของรูปแบบ

การให้ความหมายของรูปแบบ ที่นิยมนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ หลายลักษณะ ทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2556) ได้กล่าวว่า รูปแบบทางการศึกษา (Education Model) หมายถึง แบบแผนที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ (ตัวแปร) ต่างๆ ที่มีต่อปรากฏการณ์ทางการศึกษาหนึ่งๆ ซึ่งสามารถเขียนแสดงให้เห็นในรูปของแผนภูมิความสัมพันธ์ของสาเหตุ (Causal Relationship) ระหว่างปรากฏการณ์ต่างๆ กับปรากฏการณ์ทางการศึกษานั้น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552) ได้กล่าวว่า รูปแบบหรือโมเดลเป็นเพียงการจำลองของจริง หรือมีลักษณะเป็นทฤษฎี หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น

ทิตินา แชมมณี (2540) ได้กล่าวถึงรูปแบบไว้ว่าเป็นเครื่องมือทางความคิดที่บุคคลใช้ในการสืบเสาะหาคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ เป็นรูปธรรมของความคิด ซึ่งบุคคลแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น คำอธิบาย แผนผัง ไตอะแกรมหรือแผนภาพเพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

Summers (2003) ได้ให้ความหมายของ รูปแบบโดยสรุป 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง เช่น รถยนต์ อาคาร ตึก และเครื่องจักรซึ่งสามารถแยกชิ้นส่วนและประกอบได้

2. รูปแบบ หมายถึง คนหรือสิ่งของที่ดี ที่นำมาใช้เป็นแบบอย่างใน

การดำเนินงาน

3. รูปแบบ หมายถึง ชั้นส่วนที่เป็นแบบอย่างเฉพาะสำหรับรถยนต์ เครื่องจักร และอาวุธ

Corsini และ Auerbach (1996) ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่ารูปแบบหมายถึง ชุดความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นระหว่างปรากฏการณ์ในโลกความเป็นจริงและโครงสร้างของสิ่งที่กำลังศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนในโลกความเป็นจริง

Willer (1986) กล่าวถึงรูปแบบว่าเป็นการสร้างมโนทัศน์ (Conceptualization) เกี่ยวกับชุดของปรากฏการณ์โดยอาศัยหลักการ (Rationale) ของระบบรูปนัย (Formal System) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้เกิดความกระจ่างชัดเจนของแบบความสัมพันธ์ของข้อความที่เกี่ยวข้อง

Stoner และ Wankle (1986) ได้กล่าวว่ารูปแบบ หมายถึง การแสดงโครงสร้าง เพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร

Good (1973) ได้สรุปความหมายของรูปแบบไว้ 4 ลักษณะ ได้แก่

1. รูปแบบเป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. รูปแบบเป็นแบบอย่างเพื่อการเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียง ภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น
3. รูปแบบเป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติ ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลักการหรือ แนวคิด
4. รูปแบบเป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งรวมตัวกันเป็นองค์ประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนออกมาในรูปของสูตรทางคณิตศาสตร์ หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้

โดยสรุปแล้ว รูปแบบ หมายถึง การจำลองหรือการย่อส่วน แนวความคิดหรือปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เพื่อความเข้าใจที่ง่ายขึ้นและเข้าถึงสภาพที่แท้จริงได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งโครงสร้างของรูปแบบนั้น จะต้องมีแนวความคิด และองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง และมีความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน

3.2 ประเภทของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบ นักวิชาการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของรูปแบบไว้หลายลักษณะ ซึ่งแตกต่างกันไปตาม แนวคิดและลักษณะ ดังนี้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบจากการวิธีการนำเสนอ แนวคิดของ รูปแบบตามการกระทำให้ 3 ลักษณะได้แก่

1. รูปแบบเชิงบรรยาย เป็นการนำเสนอโดยใช้คำบรรยายระบุถึงหลักการหรือตัวแปรและมีคำอธิบายถึงปรากฏการณ์ด้วยคำบรรยายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการ หรือตัวแปรเหล่านั้น

2. รูปแบบเชิงรูปภาพ เป็นการนำเสนอโดยใช้รูปภาพ หรือสัญลักษณ์จำลองแสดงถึงแนวคิด หลักการ หรือตัวแปร และลากเส้นโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการ หรือตัวแปรเหล่านั้น

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ เป็นการนำเสนอโดยใช้สัญลักษณ์แทนความคิด หลักการหรือตัวแปร และใช้ฟังก์ชันคณิตศาสตร์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิด หลักการหรือตัวแปรเหล่านั้น

ทิสนา แคมมณี (2540) ได้สรุปรูปแบบที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไป 4 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะนี้ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางภาษา (พูดและ เขียน)

3. รูปแบบเชิงแผนผัง ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์หรือปัญหาใด

Joyce และ Weil (2000) ได้แบ่งประเภทรูปแบบตามแนวคิดพื้นฐานในการนำเสนอรูปแบบในการบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ เป็นหลักและได้แบ่งรูปแบบการสอนไว้เป็น 4 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. Information – Processing Model เป็นรูปแบบที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเก็บข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและ การพัฒนาบุคคลเฉพาะรายโดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบและปฏิบัติต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย

3. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavior Model เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้

Keeves (1997) ยังได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ และได้มีพัฒนาการใช้รูปแบบทางการศึกษาเป็น 5 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Models) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียง ปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปแบบ เพื่อสร้างความมั่นใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเสมือนกับน้ำที่ไหลเข้าถึง นักเรียนที่ออกจากระบบเปรียบเสมือนกับน้ำที่ไหลออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่

เข้าสู่ระบบ ลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบก็เพื่ออธิบาย การเปลี่ยนแปลง ประชากรนักเรียนของโรงเรียน

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Models) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้โครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นๆ และใช้ข้อความในการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างมากขึ้น แต่จุดอ่อนของรูปแบบประเภทนี้คือ ขาดความชัดเจนแน่นอนทำให้ยากแก่การทดสอบรูปแบบ แต่อย่างไรก็ตามก็ได้มีการนำรูปแบบนี้มาใช้ในการศึกษามาก เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน

3. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Models) เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนที่และการสร้างกลุ่มที่แสดงถึงลำดับความสัมพันธ์ ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นการเชื่อมต่อระหว่างทฤษฎีและโลกของความเป็นจริง เป็นแผนที่ที่เชื่อมโยงโลกของผลผลิตจากการวิเคราะห์และการค้นหาความจริงด้วยโลกของการสังเกตวัตถุ

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ รูปแบบประเภทนี้มีนิยามใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษา

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่าเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการศึกษาเกี่ยวกับพันธุศาสตร์ รูปแบบเชิงสาเหตุทำให้ สามารถศึกษารูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ แนวคิดสำคัญของรูปแบบนี้คือ ต้องสร้างขึ้นจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว รูปแบบจะเขียนในลักษณะสมการเส้นตรงแต่ละสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงเหตุเชิงผลระหว่างตัวแปร จากนั้นมีการรวบรวมข้อมูลในสภาพการณ์ที่เป็นจริงเพื่อทดสอบรูปแบบ รูปแบบเชิงสาเหตุแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

รูปแบบระบบเชิงเส้นเดียว (Recursive Model) เป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์รูปแบบเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรด้วยเส้นโยงที่มีทิศทางของการเป็นสาเหตุในทิศทางเดียว โดยไม่มีความสัมพันธ์ย้อนกลับ

รูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-Recursive Model) คือรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่างตัวแปร โดยมีทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรภายในตัวแปรตัวหนึ่ง อาจเป็นทั้งตัวแปรเชิงเหตุและเชิงผลพร้อมกันจึงมีทิศทางย้อนกลับได้

นอกจากนี้ Smith และคณะ (1980) ได้จำแนกประเภทของรูปแบบออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) ได้แก่

1.1 รูปแบบคล้ายจริง (Iconic Model) มีลักษณะคล้ายของจริง เช่น เครื่องบินจำลอง หุ่นไล่กา หุ่นตามร้านตัดเสื้อผ้า เป็นต้น

1.2 รูปแบบเหมือนจริง (Analog Model) มีลักษณะคล้ายปรากฏการณ์จริง เช่น การทดลองทางเคมีในห้องปฏิบัติการก่อนจะทำการทดลองจริง เครื่องบินจำลองที่บินได้ หรือ เครื่องฝึกบิน เป็นต้น แบบจำลองชนิดนี้ใกล้เคียงความจริงกว่าแบบแรก

2. รูปแบบเชิงลักษณะ (Symbolic Model) ได้แก่

2.1 รูปแบบข้อความ (Verbal Model) หรือรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Model) รูปแบบนี้พบมากที่สุด เป็นการใช้ข้อความปกติธรรมดาในการอธิบายโดยย่อ เช่น คำพรรณนา ลักษณะงาน คำอธิบายรายวิชา เป็นต้น

2.2 รูปแบบทางคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) หรือรูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Model) เช่น สมการและโปรแกรมเชิงเส้น เป็นต้น

3.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอย่างไร ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของ ปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ซึ่งพอจะนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

กรมพล สมมุติ (2556) ได้นำเสนอการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

ส่วนที่ 1 บทนำ

ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 3 การดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ

ละมุล รอดขวัญ (2555) ได้นำเสนอรูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคใต้ตอนบน โดยรูปแบบประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกัน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บทนำ

ส่วนที่ 2 แนวทางการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพ

ส่วนที่ 3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552) กล่าวว่ารูปแบบของระบบการบริหารจัดการศึกษาแบบบูรณาการสำหรับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ

1. ภาพวาดความสำเร็จ

2. การกำหนดโครงสร้าง

3. การบริหารจัดการ

4. การติดตามกำกับ

ศักดิ์ดา สถาพรวงษา (2549) ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 หลักการแนวคิดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ส่วนที่ 2 ระบบของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนที่ 3 แนวทางการนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาไปใช้ ส่วนที่ 4 เงื่อนไขของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์ (2547) ได้แสดงองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาแบบ กระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ความนำ ประกอบด้วย แนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และอำนาจหน้าที่ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบและสาระสำคัญของการกระจายอำนาจ ส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานและเงื่อนไขความสำเร็จ

จินตนา ศักดิ์ภู่อารม (2545) กล่าวว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับ ประเทศไทยประกอบด้วย 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ เน้นบริบทและความเป็นมาของแนวคิด ส่วนที่ 2 รูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย ส่วนที่ 3 แนวทาง การนำรูปแบบไปใช้ และส่วนที่ 4 เงื่อนไขและข้อจำกัดของรูปแบบ

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบจากแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

- ส่วนที่ 1 บทนำ
- ส่วนที่ 2 ตัวรูปแบบ
- ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้
- ส่วนที่ 4 การกำกับติดตามและประเมินผล
- ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จหรือข้อจำกัด

3.4 ขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบ

Joyce และ Weil (2000) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาารูปแบบการสอนซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหัวเรื่องที่ต้องการนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบ
2. นำแนวคิดสำคัญของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ กำหนดหลักการ เป้าหมายและองค์ประกอบอื่นๆ ที่เห็นว่าสำคัญและจำเป็นอันจะทำให้รูปแบบการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งกำหนดทิศทาง ลำดับความสำคัญและรายละเอียดขององค์ประกอบเหล่านั้น
3. กำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ เป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการ เงื่อนไขต่างๆ ในการนำรูปแบบการสอนไปใช้
4. การประเมินรูปแบบ เป็นขั้นทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยปฏิบัติดังนี้
 - 4.1 การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี เป็นประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่างๆ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านรูปแบบและด้านการเรียนการสอนทั้งในเชิงทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติ
 - 4.2 การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ เป็นการนำรูปแบบที่พัฒนา ขึ้นไปใช้ในสถานการณ์จริง แล้วนำคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนของกลุ่มที่สอนแบบเดิม และกลุ่มที่สอนโดยใช้รูปแบบใหม่มาคำนวณหาประสิทธิภาพของรูปแบบหรือคำนวณค่าเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้นหรือคำนวณความแตกต่างด้านสถิติ

5. การปรับปรุงรูปแบบ แบ่งได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

5.1 ระยะก่อนนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบระยะนี้ใช้ข้อมูลจากการประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น

5.2 ระยะการปรับปรุงรูปแบบการสอนและนำไปทดลองซ้ำหลายครั้ง จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

Keeves (1997) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนารูปแบบไว้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบ ด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
 2. การสร้างรูปแบบขั้นต้น ด้วยการจัดทำร่างรูปแบบจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และข้อสรุปที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ
 3. การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบ ด้วยการพัฒนาความสอดคล้อง ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบรวมถึงความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ
 4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์
- จากการวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของนักวิชาการ จะพบได้ว่าการพัฒนารูปแบบมีขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นตอน คือการสร้างรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

3.5 ขั้นตอนในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ

นภกมล ใจชอบสันเทียะ (2555) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และได้เสนอขั้นตอนในการนำรูปแบบไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษารายละเอียดของรูปแบบและทำความเข้าใจให้ชัดเจน
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อม วิเคราะห์งานและกระบวนการปฏิบัติงาน วิเคราะห์บุคคลและพิจารณาให้ชัดเจนถึงช่องว่างระหว่างปัจจุบันและอนาคตหรือสิ่งที่จะต้องพัฒนา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
3. กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
4. กำหนดเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
5. กำหนดกลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
6. ดำเนินการพัฒนาการปฏิบัติงานตามกลยุทธ์
7. กำกับ ติดตามและประเมินผลการใช้กลยุทธ์การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและให้ข้อมูลป้อนกลับ

3.6 การทดสอบและตรวจสอบรูปแบบ

บุญชม ศรีสะอาด (2533) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ โดยแบ่งขั้นตอน การดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนของการพัฒนารูปแบบนั้น ดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับขั้นในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะพบในการทำวิทยานิพนธ์ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่สอง คือ การนำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ

แนวคิดของ Eisner (1994) ได้เสนอการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่าการวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือเชิงประมาณมากเกินไปและในบางเรื่องก็ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการได้ตัวเลขแล้วสรุปจึงได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้ประเมินโดยเน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินอิงตามการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่งแต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์ วิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับ วัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ที่พัฒนามาจาก ศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) มาใช้เป็นรูปแบบของการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการใช้วิจรรย์ญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive Aspect) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากเป็นการวัดคุณค่าไม่อาจประเมิน ด้วยเครื่องวัดใดๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริงในการตัดสินใจคุณค่า (Evaluative Aspect) แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้นทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขา ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ในวงการอุดมศึกษาจึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง

3. รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมินโดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้น จากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4. รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตาม อธิปไตยและ ความถนัดของแต่ละคนนับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะนำมาพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอกระบวนการพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องการพัฒนา รูปแบบของนักวิชาการนั้น สามารถสรุปได้ว่าโดยทั่วไปการพัฒนา รูปแบบจะเริ่มต้นจากการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสร้างหรือต้องการจะพัฒนา รูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงกำหนดหลักการและองค์ประกอบของรูปแบบที่จะพัฒนา แล้วสร้างรูปแบบขึ้นและนำรูปแบบนั้นไปตรวจสอบหาความเหมาะสม ความเป็นไปได้หรือทดลองใช้ต่อไป

กล่าวโดยสรุปเมื่อพิจารณาแนวคิดการสร้างและพัฒนา รูปแบบจากนักการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกแนวคิดการสร้างรูปแบบของแนวคิดของ Keeves (1997) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมขั้นตอนในการสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยจึงได้นำมาสร้างรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่ง Keeves (1997) ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
2. การสร้างรูปแบบขั้นต้นด้วยการจัดทำร่างรูปแบบจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร งานวิจัยและข้อสรุปที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ
3. การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบด้วยการพัฒนาความสอดคล้อง ความเหมาะสมของรูปแบบและความเป็นไปได้ของรูปแบบและความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ
4. การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา รูปแบบที่สมบูรณ์

4. การวิจัยและพัฒนา

4.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

ราชบัณฑิตยสถาน (2555) ได้ระบุไว้ว่าการวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยแบบหนึ่งที่ใช้กระบวนการวิจัย (Research Process : R) และ กระบวนการพัฒนา (Development Process : D) ในการพัฒนางานหรือผลิตภัณฑ์นวัตกรรม เป็นวงจรต่อเนื่อง จนกระทั่งได้ผลงานหรือนวัตกรรมที่มีคุณภาพตามต้องการ โดยอาจเริ่มต้นวงจรจากกระบวนการวิจัย $R_1 \rightarrow D_1 \rightarrow R_2 \rightarrow D_2$ หรือกระบวนการพัฒนา $D_1 \rightarrow R_1 \rightarrow D_2 \rightarrow R_2$ ก็ได้

องอาจ นัยพัฒน์ (2554) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาหมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ หรือความเข้าใจในแง่มุมใหม่ๆ เกี่ยวกับผลผลิต กระบวนการ และการบริการที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ แล้วประยุกต์ความรู้หรือความเข้าใจที่ได้จากการแสวงหาไปสร้างสรรค์หรือปรับปรุงให้เกิด ผลผลิต กระบวนการ และการบริการแบบใหม่ขึ้น ซึ่งมีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการจำเป็นของบุคคล ตลาดหรือองค์กรใดๆ มากยิ่งขึ้น

ฉัตรสุนทร พฤทธิภิญโญ (2553) ได้กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เป็นกระบวนการที่จะศึกษา เรียนรู้และคิดค้น เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการค้นพบความรู้ความเข้าใจในเทคนิคหรือวิธีการใหม่ ๆ อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ทำให้เกิดการค้นพบนวัตกรรมใหม่ วิธีการ

ผลิตภัณฑ์ที่เป็นประโยชน์ต่อบริษัทผู้ผลิตเองหรือต่อผู้บริโภค โดยอย่างน้อยทำให้มีเทคโนโลยีหรือ Know How เป็นของตัวเองและลดการพึ่งพาจากต่างประเทศได้ รวมทั้งการนำสิ่งที่ได้มีการคิดค้นหรือค้นพบแล้วมาทำการออกแบบ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อให้การผลิตสินค้ามีลักษณะรูปแบบใหม่ๆ การปฏิบัติงานและกระบวนการทำงานได้รับการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

ชุมพล เสมาศันท์ (2552) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา มาจากคำว่า Research and Development เรียกว่า R & D ซึ่งหมายถึง การสร้าง ผลิตภัณฑ์ขึ้นมา โดยอาศัยกระบวนการวิจัย และดำเนินการประเมินผลผลิตที่สร้างขึ้นก่อนทำการเผยแพร่ต่อไป

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์ (2549) ได้กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา หรือ R & D เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างหรือค้นหาแนวคิด แนวทาง วิธีปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ที่นำไปใช้เพื่อพัฒนา กลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กร จุดหมายปลายทางที่คาดหวังจึงเป็นการมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เช่น แนวคิด พฤติกรรม วิธีปฏิบัติที่คาดหวังว่าจะดีขึ้น

ทิตินา แคมมณี (2540) ได้กล่าวว่าการวิจัยและพัฒนา หมายถึง การวิจัยที่มุ่งนำเอาความรู้จากการวิจัยบริสุทธิ์ไปวิจัยต่อโดยพัฒนาเป็นเทคนิคหรือวิธีการที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหา และทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ แล้วจึงนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อาจกล่าวสรุปได้ว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา คิดค้นและพัฒนางานใหม่ๆหรือนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้และเกิดประโยชน์กับหน่วยงานหรือองค์กร

4.2 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนา

องอาจ นัยพัฒน์ (2554) ได้กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนา มีส่วนประกอบพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่

1. การสำรวจปัญหาและวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น
2. การตั้งเป้าหมายและวางแผนพัฒนา
3. การวิจัยพื้นฐานและการวิจัยประยุกต์
4. การวิจัยพัฒนา
5. การตรวจสอบและการประเมินคุณภาพ
6. การปรับปรุงและการเผยแพร่

ชุมพล เสมาศันท์ (2552) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยที่มีกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ ที่มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแบ่งการดำเนินงานเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหา และความต้องการ การดำเนินงานในขั้นตอนนี้สามารถการวิจัยได้หลายประเภท แล้วแต่จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ปัญหาการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย และอื่นๆ การใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย สิ่งพิมพ์ต่างๆ เพื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องของลักษณะปัญหาและความต้องการใช้

ผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาความสำคัญของปัญหาการวิจัยเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะดำเนินการขั้นตอนต่อไปหรือไม่ มีความเหมาะสมหรือเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด มีความจำแค่ไหน โดยพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สสำรวจสภาพของปัญหาว่าปัญหามีลักษณะเป็นอย่างไร มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการแก้ปัญหา หรือหาแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งหาเครื่องมือที่ใช้สำหรับแก้ปัญหา
2. สสำรวจความต้องการว่าในสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่มีความต้องการพัฒนาสิ่งใด มีความเร่งด่วนแค่ไหน ศึกษาแนวทางเพื่อตอบสนองความต้องการในการใช้งาน ว่าอุปกรณ์หรือผลิตภัณฑ์ประเภทใดที่จำเป็นต้องใช้อย่างเร่งด่วน
3. การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาถึงสภาพการดำเนินงานในอดีตและปัจจุบันว่ามีการจดบันทึกปัญหา อุปสรรคหรือความต้องการสิ่งใดไว้บ้าง โดยทำการสังเคราะห์จากเอกสารเกี่ยวกับปรัชญา วิสัยทัศน์ นโยบายของหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. การสำรวจความพร้อมของหน่วยงาน โดยพิจารณาในด้านงบประมาณ และทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น เงินทุน การบริหารงบประมาณ บุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ ช่วงระยะเวลา และสถานที่ในการดำเนินการวิจัย เป็นต้น

การวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการ มีองค์ประกอบในการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับปริมาตรของข้อมูลเดิมที่มีอยู่ว่าเพียงพอที่จะเห็นถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงได้หรือไม่ ถ้าสำรวจแล้วมีข้อมูลเพียงพอหรือมีความสมบูรณ์ของข้อมูลอยู่แล้วก็ไม่ต้องทำการวิจัยเชิงสำรวจ ในขั้นนี้ซึ่งมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

 - 1.1 เพื่อสำรวจสภาพปัญหาที่แท้จริงและจะส่งผลกระทบต่อประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการได้อย่างคุ้มค่า
 - 1.2 เพื่อสำรวจความต้องการในการใช้ผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความต้องการในระดับความจำเป็นที่แตกต่างกันแล้วแต่หน่วยงานหรือองค์กรนั้นมีความต้องการพัฒนาสิ่งใดก่อน
 - 1.3 เพื่อสำรวจลักษณะของผลผลิตที่ต้องการให้มีความเหมาะสม คุ้มค่า และได้ประโยชน์แท้จริง ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เครื่องปรับอากาศ ยานพาหนะ สื่อการสอนหรืออื่นๆ

2. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ใช้เป็นพื้นฐานการสร้างผลผลิตซึ่งมีข้อควรพิจารณาได้แก่

- 2.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาในปัจจุบันว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลการดำเนินการกิจในปัจจุบันหรือไม่ และส่งผลมากน้อยเท่าใด
- 2.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการผลผลิต เพื่อให้การดำเนินการกิจต่างๆ เกิดประโยชน์สูงสุดและสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ซึ่งการสำรวจความต้องการที่ใช้ผลผลิตนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการสร้างผลผลิตใดก็ตามที่ไม่ได้เกิดจากความต้องการใช้งานแล้ว โอกาสที่

ผลผลิตนั้นจะถูกนำไปใช้น้อยมาก ทำให้เกิดความสูญเสียเปล่าในการนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ผลิตเครื่องซักผ้าไปให้โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดใช้ เป็นต้น

2.3 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของผลผลิตที่ต้องการใช้ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้ ทั้งทางด้านของลักษณะ ความน่าสนใจ ความยากง่ายในการใช้งาน วัสดุ ปริมาณ รวมทั้งลักษณะเนื้อหาที่เป็นประโยชน์

3. เทคนิควิธีการ

การเลือกใช้เทคนิควิธีการใดในการดำเนินงานนั้นต้องพิจารณาถึง จุดมุ่งหมายที่จำเป็นต่อการนำผลผลิตไปใช้และต้องคำนึงถึงแหล่งของข้อมูลต่างๆ รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยด้วย ดังนั้นการจะใช้เทคนิควิธีการใดก็ตามต้องพิจารณาถึงระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้สร้างผลผลิต ซึ่งสามารถเลือกใช้เทคนิควิธีการวิจัยดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการศึกษาข้อเท็จจริง เพื่อให้ทราบองค์ประกอบของคุณลักษณะหรือสภาพความเป็นจริงในสภาพการณ์นั้นๆ เป็นการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การพัฒนาผลผลิตเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ผลผลิต การดำเนินงานวิจัยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

- 3.1.1 การระบุปัญหาการวิจัย
- 3.1.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัย
- 3.1.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.1.4 การวิเคราะห์และแปลผล
- 3.1.5 การสรุปผล

3.2 การวิจัยเชิงสังเคราะห์ (Synthesis Research) เป็นการศึกษาที่ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษางานวิจัยที่มีประเด็นปัญหาใกล้เคียงกัน โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องกันและความขัดแย้งกันของงานวิจัยเหล่านั้น การสังเคราะห์ลักษณะนี้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ที่มีชื่อเรียกเฉพาะว่าการวิเคราะห์อภิมาน (Meta Analysis) สำหรับขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยเชิงสังเคราะห์จะมีกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ที่เหมือนกับการวิจัยเชิงสำรวจ แต่จะต่างกันเฉพาะขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแหล่งข้อมูลไม่ใช่บุคคลแต่แหล่งข้อมูล คือ เอกสาร งานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์

3.3 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ศึกษาคุณลักษณะและปรากฏการณ์ต่างๆ อย่างครอบคลุม เป็นการศึกษาสภาพปรากฏการณ์จริงของแหล่งข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.3.1 การเลือกสนามวิจัย
- 3.3.2 การเข้าสนามวิจัย
- 3.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3.4 การตรวจสอบ และการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การนำผลการดำเนินงานไปใช้

เมื่อดำเนินการตามเทคนิควิธีการแล้วมีการผลที่ได้มาพิจารณาถึงความต้องการความจำเป็นในการพัฒนาผลผลิตเพื่อให้มีเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบผลผลิต

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 1 คือการวิจัยเชิงสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น สำหรับขั้นตอนการออกแบบผลผลิตมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน

การออกแบบผลผลิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาหรือนำไปใช้พัฒนาตามความต้องการของหน่วยงานหรือองค์กร ดังนั้นการออกแบบผลผลิตต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่สำรวจได้ในขั้นตอนที่ 1 และตลอดจนมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินว่าผลผลิตที่ได้นั้นมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

2. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตที่สำคัญในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยประเด็นหลัก 3 ประการคือ

2.1 การออกแบบและพัฒนาผลผลิต

ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์มีองค์ประกอบการทำงานหลายอย่างคือ การจัด ลำดับความสำคัญและความต้องการ การตัดสินใจเลือกรูปแบบผลิตภัณฑ์ การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการดำเนินการสร้างผลิตภัณฑ์

2.2 การประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์

เมื่อได้พัฒนางานวิจัยจนสามารถสร้างผลผลิตขึ้นมาแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การตรวจสอบ ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ว่าเหมาะแก่การใช้งานหรือยัง โดยพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ของผลผลิตทั้ง ลักษณะ ความยากง่ายในการนำไปใช้ และอื่นๆ โดยพิจารณาว่าเหมาะสมต่อการใช้งานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

2.3 การประเมินประสิทธิภาพของผลผลิต

เมื่อได้ตรวจสอบความเหมาะสมของผลผลิตแล้วขั้นต่อไป คือ การตรวจสอบคุณภาพ และประสิทธิภาพของผลผลิตเพื่อให้มั่นใจว่าเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการนำผลผลิตที่ได้สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างคุ้มค่าต่อการลงทุนสร้างผลผลิตนั้น

3. เทคนิควิธีการ

เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของผลผลิตที่พัฒนาขึ้นมามีสิ่งที่จะต้องพิจารณา ดังนี้

3.1 เทคนิคการประเมินความเหมาะสม มีเทคนิควิธีการที่นิยมใช้ 2 วิธี ได้แก่ การประชุมสัมมนาวิพากษ์และการใช้แบบสอบถาม

3.2 เทคนิคการประเมินประสิทธิภาพ เทคนิควิธีการที่นิยมใช้มี 3 วิธี ได้แก่ การประเมินรายบุคคล การประเมินโดยกลุ่มและการประเมินในสถานการณ์จริง

4. การนำผลการดำเนินงานไปใช้

ในขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาผลผลิตซึ่งมีขอบเขตเนื้อหาของ การดำเนินงานประกอบด้วย การออกแบบและพัฒนาผลผลิต การประเมินความเหมาะสมของผลผลิต และการประเมินประสิทธิภาพของผลผลิต ผลการดำเนินงานในแต่ละข้อจะนำไปใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไข

ผลผลิตให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด และพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่งขึ้นไป โดยไม่ให้เกิดผลเสียต่อผู้นำผลผลิตไปใช้ หรือหาวิธีการที่ให้เกิดผลเสียน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงทดลอง

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินงานต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 2 ที่ทำการออกแบบผลผลิตซึ่งต้องนำผลผลิตนั้นมาทำการทดลองใช้เพื่อให้เชื่อมั่นได้ว่ามีคุณภาพ ประสิทธิภาพในการใช้งานได้จริง ซึ่งมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน

เป็นการทดลองใช้ผลผลิตภายใต้สภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อตรวจสอบและยืนยันคุณภาพและประสิทธิภาพของผลผลิตว่าเป็นไปตามผลการออกแบบผลผลิตและการศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการใช้งาน รวมทั้งตรวจสอบว่าผลผลิตสามารถ ใช้ได้ตรงตามที่ออกแบบพัฒนาไว้หรือไม่ โดยการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ต้องตอบปัญหาเหล่านี้ให้ได้คือ

1.1 ผลผลิตสามารถใช้ได้จริงตรงตามการออกแบบผลผลิตใน

ขั้นตอนที่ 2

1.2 ปัญหาและอุปสรรคมีอะไรบ้าง

1.3 วิธีการใช้ผลิตภัณฑ์ ผู้ใช้สามารถใช้งานได้โดยง่าย

1.4 ผู้ใช้บรรลุตามจุดมุ่งหมายการใช้

1.5 ทราบถึงเจตคติของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์

1.6 ทราบพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการใช้ผลิตภัณฑ์

2. ขอบเขตเนื้อหา

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นการทดลองตามขอบเขตเป้าหมายอย่างทั่วถึง เช่น ถ้าใช้ภูมิประเทศเป็นเกณฑ์จะทำการทดลองทั้งในเขตเมืองและชนบท ถ้าใช้เพศเป็นเกณฑ์จะทำการทดลองทั้งเพศชาย และเพศหญิง เป็นต้น ทั้งนี้โดยทั่วไปขอบเขตเนื้อหาที่ต้องการเปรียบเทียบภายในกลุ่มเป้าหมายผู้รับการทดลอง โดยการเปรียบเทียบผลในระหว่างการทดลองกับหลังการทดลองใช้ผลผลิตหรืออาจใช้การเปรียบเทียบกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมก็ได้

3. เทคนิควิธีการ

การดำเนินงานขั้นตอนนี้ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลองเป็นหลัก ซึ่งมี 3 ประเภท ได้แก่

3.1 การวิจัยคล้ายธรรมชาติ

3.2 การวิจัยกึ่งการทดลอง

3.3 การวิจัยเชิงทดลองแท้

4. การนำผลการดำเนินงานไปใช้

ผลจากการดำเนินงานที่ได้จากการวิจัยเชิงทดลองจะเป็นการยืนยันได้ว่าผลผลิตที่สร้างขึ้นนั้นมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานและมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร เมื่อนำผลผลิตไปใช้ในวงกว้างตามสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นจริงแล้วผลจะเป็นอย่างไร ปัญหาและอุปสรรคมีอะไรบ้าง ใช้ได้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพียงใด ผลที่ได้จากการนำผลผลิตไปใช้นี้จะสามารถนำไปใช้ปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาผลผลิตในครั้งต่อไปให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงประเมิน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการทดลองใช้ผลผลิตในสถานการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งผู้วิจัยควรจะได้ทราบถึงความเหมาะสมในการขยายผลการใช้ผลผลิตที่ได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ประเมินนั้น ประกอบการตัดสินใจว่าจะยุติการวิจัย หรือจะปรับปรุงแก้ไข หรือว่าจะมีขยายผลต่อไป ซึ่งมีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการดำเนินงาน

การประเมินผลการทดลองใช้ผลผลิตต้องพิจารณาสิ่งต่อไปนี้คือ การทดลองใช้เป็นตามวัตถุประสงค์หรือมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด สถานการณ์ทดลองมีความพร้อมหรือไม่ รวมทั้งประเมินผลกระทบอื่นๆ ที่เกิดขึ้นตามมาอันเนื่องจากการทดลองใช้ผลผลิต

2. ขอบเขตเนื้อหา

เป็นการกำหนดขอบเขตในการประเมินให้ครอบคลุมภาพรวมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการพัฒนาผลผลิต เช่น ความพร้อมด้านทรัพยากรที่ใช้ในการทดลอง การดำเนินงานในการใช้ผลผลิต ผลการดำเนินงานและข้อค้นพบอื่นๆ อันเนื่องมาจากการใช้ผลผลิต

3. เทคนิควิธีการ

วิธีการวิจัยเชิงประเมิน เป็นการประเมินผลการใช้ผลผลิตภายใต้ขอบเขตเนื้อหาที่มีเทคนิควิธีการที่ใช้ คือ เทคนิคการประเมิน ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบซีปป (CIPP Model) รูปแบบเชิงระบบ (Systematic Model) เป็นต้น

4. การนำผลการดำเนินงานไปใช้

การประเมินผลผลิตในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินในภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับผลผลิต ที่ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงผลผลิตหรือจะขยายการใช้ผลผลิตไปสู่วงกว้างต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยและพัฒนา คือ การเผยแพร่ผลผลิตที่สร้างขึ้นเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายตามแหล่งข่าวสารต่างๆ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ผลผลิตบางประเภทอาจเป็นการบริการสังคมเปิดให้สามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย หรือผลผลิตบางประเภทอาจต้องจดทะเบียนลิขสิทธิ์ก่อนนำไปใช้ ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการ

วาโร เฟ็งส์วีสต์ (2552) ได้กล่าวว่าการบวนการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) หรือการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการให้พัฒนาผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ จะทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

2. การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดวิธีที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ

ทรัพยากรที่ต้องการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์และระยะเวลา หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีลักษณะหรือรูปแบบตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่จะพัฒนามีลักษณะอย่างไร หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์มีอะไรบ้างจะขึ้นอยู่กับชนิดของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ในขั้นตอนของการพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการสร้างผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

3. การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ เมื่อสร้างผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วจะต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพยังไม่เป็นที่พึงพอใจ หรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่งผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์จะดำเนินการ ดังนี้

3.1 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็กเป็นการทดลองเบื้องต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ มักนิยมทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในโรงเรียน 1 - 3 โรงเรียน เด็กนักเรียน 6 - 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์

3.2 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ หรือเรียกว่ากลุ่มนำร่อง (Pilot Group) ซึ่งได้แก่การนำไปใช้ในโรงเรียน 5-15 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 30 - 100 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ผลิตภัณฑ์ นำผลที่ประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มขนาดใหญ่เพื่อต้องการที่จะบ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการของขั้นตอนนี้จะใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Design) แล้วนำผลการวิจัยมาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์

3.3 การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์จนมีความมั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ โดยนำไปใช้ในโรงเรียน 10 - 30 โรงเรียน นักเรียน 40 - 200 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสังเกตเพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนได้หรือไม่เพียงใด แล้วนำสารสนเทศที่ได้จากขั้นตอนนี้มาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เช่น คู่มือในการใช้ผลิตภัณฑ์มีความชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลการใช้ผลิตภัณฑ์ในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งจะประเมินทั้งตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลที่ได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นต้น ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงผลิตภัณฑ์นั้นๆ หากพิจารณาแล้วพบว่าไม่คุ้มค่าหรือเสี่ยงอันตราย ก็จะยุติการใช้ผลิตภัณฑ์นั้น แต่ถ้าหากผลการประเมินพบว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี ก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไปคือ การจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

4. การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลการวิจัยและผลิตภัณฑ์ไปเผยแพร่ เช่น การนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ การตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่างๆ หรือติดต่อกับบริษัทเพื่อผลิต จำหน่ายและเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

ทิสนา แคมมณีและคณะ (2547) กล่าวว่า ขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัย และพัฒนามีขั้นตอนการดำเนินงาน ที่สำคัญแบ่งตามกระบวนการหลักเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอน การวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R_1 เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนา นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ และต่อด้วย D_1 คือการพัฒนา นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ตามแนวทางนั้นต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R_2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมา ขอบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็นนวัตกรรม D_2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ นักวิจัยอาจดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว ซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้ นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ $R_1 \rightarrow D_1 \rightarrow R_2 \rightarrow D_2$ ซึ่งอาจมีขั้นตอนต่อเนื่องกันไปจนกว่าจะได้ นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้ มาตรฐาน หรืออาจเริ่มต้นจาก $D_1 \rightarrow R_1 \rightarrow D_2 \rightarrow R_2$ ก็ได้

Gall และคณะ (1996) ได้กล่าวว่าการวิจัยและพัฒนาโปรแกรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเป้าหมายของการเรียนการสอน (Identify Instructional Goals) เป็นขั้นตอนของการนิยามเป้าหมายของโปรแกรมการเรียนการสอน วิธีการที่จะช่วยนิยามเป้าหมายของโปรแกรมการเรียนการสอนได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม ทำได้โดยการประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนอย่างแท้จริง รวมทั้งความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายของโปรแกรมการเรียนการสอนที่ต้องการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิเคราะห์การเรียนการสอน (Conduct Instructional Analysis) เป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์การเรียนการสอนอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทักษะ ขั้นตอนการปฏิบัติและภารกิจการเรียนรู้ของผู้เรียนในระบบการจัดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดพฤติกรรมก่อนเรียนและคุณลักษณะที่สำคัญ (Identify Entry Behaviors Characteristics) เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์การเรียนการสอน มากำหนดเป็นพฤติกรรม ทักษะและคุณลักษณะอื่นๆ ที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอน ขั้นตอนนี้มักจะดำเนินการไปพร้อมๆ กับขั้นตอนที่ 2 เนื่องจากเกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน

ขั้นตอนที่ 4 เขียนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Write Performance Objectives) เป็นขั้นตอนของการแปลงเป้าหมายของการเรียนการสอนภายใต้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ระบบการเรียนการสอนให้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ชัดเจน จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมจะเป็นตัวกำหนดวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนระดับต่างๆ เป็นพื้นฐานในการวางแผนสร้างแบบทดสอบ สร้างสื่อการเรียนการสอนและระบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 5 พัฒนาข้อสอบอิงเกณฑ์ (Develop Criterion-Referenced Test Item) เป็นขั้นตอนของการพัฒนาข้อสอบเพื่อใช้สำหรับวินิจฉัยเพื่อจัดกลุ่มผู้เรียน ใช้ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนและใช้สำหรับประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 6 พัฒนายุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Develop Instructional Strategy) เป็นขั้นตอนของการกำหนดยุทธศาสตร์หรือแนวทางการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 7 พัฒนาและเลือกสื่อการเรียนการสอน (Develop and Select Instructional Materials) เป็นขั้นตอนการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะรวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แบบเรียน คู่มือการฝึกอบรม เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกภาพ คู่มือครู แผนการเรียนรู้ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 8 ออกแบบและดำเนินการประเมินเพื่อปรับปรุง (Design and Conducts Formative Evaluation) เป็นขั้นตอนการประเมินระหว่างดำเนินการเรียนการสอนตลอดโปรแกรม เพื่อนำข้อมูลไปใช้ตัดสินใจปรับปรุงการเรียนการสอนในขั้นที่ 9 การประเมินในขั้นนี้มักจะดำเนินการโดยเจ้าของโปรแกรมซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับโปรแกรมมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 9 ปรับปรุงการเรียนการสอน (Revise Instruction) เป็นขั้นตอนของการนำผลการประเมินระหว่างดำเนินการมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอน โดยอาจพิจารณาปรับปรุง ได้ตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 7 แล้วแต่ผลการประเมินว่าจะต้องปรับปรุงในขั้นตอนใด อาจเป็นการปรับปรุงเป้าหมายการเรียนการสอน การวิเคราะห์การเรียนการสอน พฤติกรรมที่ต้องการ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แบบทดสอบ ยุทธศาสตร์การเรียนการสอนและสื่อการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 10 ออกแบบและดำเนินการประเมิน สรุปผล (Design and Conduct Summative Evaluation) เป็นขั้นตอนการประเมินเมื่อจบการเรียนการสอนตามโปรแกรมแล้ว เพื่อตัดสินคุณค่าของโปรแกรมการเรียนการสอนโดยอาจเปรียบเทียบกับโปรแกรมอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน การประเมินเพื่อสรุปผลนี้ควรดำเนินการโดยผู้ประเมินที่ไม่ใช่เจ้าของโปรแกรมการเรียนการสอน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของนักเรียน จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดนักการศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดของ ทิศนา แขมมณีและคณะ (2547) เนื่องจากมีขั้นตอนที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยและพัฒนาที่ผู้วิจัยสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งมีขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา (D) ซึ่งอาจเริ่มต้นจาก R_1 เพื่อแสวงหาความรู้และแนวทางการพัฒนานวัตกรรม และต่อยอดด้วย D_1 คือการพัฒนา นวัตกรรม ขั้นตอนต่อไปเป็นการวิจัย R_2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของนวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นหาข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็นนวัตกรรม D_2 ที่ดีขึ้น ทั้งนี้สามารถดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวซ้ำหลาย ๆ รอบจนกว่าจะได้ นวัตกรรมหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

ศิริพร ไกรสมศาสตร์ (2557) ได้วิจัยการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติ การเคารพความแตกต่างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ค่าเฉลี่ยของคะแนน

ทัศนคติที่มีต่อด้านความเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติเกี่ยวกับด้านการเคารพความแตกต่างของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดรุณี ทิพยกุลไพโรจน์ (2557) ได้วิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทย : การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด ผลการวิจัยพบว่า 1) ตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 11 ตัวบ่งชี้ คือ (1) ด้านความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 1 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความรู้ในหลักการของระบอบประชาธิปไตย (2) ด้านทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของสังคม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานร่วมกับผู้อื่นและการแก้ปัญหาของสังคม (3) ด้านเจตคติต่อความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความภาคภูมิใจในสังคม และจิตสำนึกความเป็นพลเมือง (4) ด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสังคม การใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 2) โมเดลตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไค-สแควร์ = 45.97, df = 32, p = 0.06, GFI = 0.99, AGFI = 0.99 และ RMSAE = 0.02 3) โมเดลตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทย มีความไม่แปรเปลี่ยนของรูปแบบโมเดลระหว่างนักเรียนในเขตเมืองกับนักเรียนนอกเขตเมือง แต่มีความแปรเปลี่ยนของค่าน้ำหนักองค์ประกอบของแต่ละตัวบ่งชี้ และค่าน้ำหนักขององค์ประกอบหลักทุกองค์ประกอบ

สุจิตรา วันทอง และสิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา (2555) ได้ทำการวิจัยและพัฒนากิจกรรมจัดการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน คือ (1) ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนและมีความสำเร็จอยู่ในระดับสูง โดยการจัดกิจกรรมใช้สื่อที่หลากหลาย ปัญหาที่ครูพบ คือ ความไม่พร้อมของนักเรียนและงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมที่ไม่เพียงพอ และ (2) ครูมีการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย และมีความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาคือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย และขาดทัศนคติที่ดีต่อการวิจัย 2) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่พัฒนาขึ้น มีกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ 2.1) การตีความ และการกำหนดปัญหา 2.2) การวางแผนงาน 2.3) การดำเนินงานตามแผน และ 2.4) การนำผลที่ได้ไปใช้แก้ปัญหา ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย คือ เรียนรู้ประชาธิปไตย ใส่ใจส่วนรวม และร่วมสืบสานความเป็นไทย 3) นักเรียนที่เรียนรู้ตามแผนการจัดกิจกรรมฯ ที่พัฒนา ขึ้นมีค่าเฉลี่ยของคะแนนของคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยด้านพุทธิพิสัยและด้านจิตพิสัยสูงกว่านักเรียน ที่เรียนตามแผนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดनुชา ปนคำ (2555) ได้ทำการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสำหรับนักเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าเพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนประถมศึกษาจัดให้นักเรียนใช้ความรู้ความสามารถในการทำสาธารณประโยชน์ โดยค้นคว้าความต้องการของชุมชน ศึกษาความรู้

ที่จำเป็น และลงมือทำสาธารณประโยชน์ด้วยตนเอง จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่ นักเรียนมีจิตสาธารณะตามองค์ประกอบ ต่อไปนี้ (1) ด้านความรู้ความสำคัญของจิตสาธารณะ (2) ด้านการตระหนักรู้ความต้องการสาธารณะประโยชน์ของชุมชน (3) ด้านการตระหนักรู้สาระเนื้อหาที่จำเป็นในการสร้างสรรค์สาธารณะประโยชน์ (4) ด้านการสร้างสรรค์สาธารณะประโยชน์ และ (5) ด้านการติดตามผลการสร้างสรรค์สาธารณะประโยชน์ 2) จากการทดลองใช้หลักสูตรตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่า เพื่อเสริมสร้างจิตสาธารณะของนักเรียนประถมศึกษา พบว่าหลังการทดลองใช้หลักสูตรนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสาธารณะสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสามารถในการปรับปรุงสาธารณะประโยชน์สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2553) ได้ทำการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) เนื้อหาเกี่ยวแนวคิดและมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีจำนวน 8 คุณลักษณะ 25 ตัวชี้วัด พบว่า ตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามวิถีโลกจำนวน 22 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดที่แสดงอัตลักษณ์การเป็นพลเมืองดีตามวิถีไทย จำนวน 3 ตัวชี้วัด คือ การเคารพเชื่อฟังผู้มีพระคุณตามวัฒนธรรมไทย การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนสาระวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมในด้านความเป็นพลเมือง พบว่า ครูสังคมศึกษามีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาพหุวัฒนธรรมระดับน้อย และครูสังคมศึกษาร้อยละ 100 มีความต้องการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเชิงพหุวัฒนธรรมในโรงเรียน สำหรับองค์ประกอบที่ครูสังคมศึกษาไม่ปฏิบัติตามตัวชี้วัดมากที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 4 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 100 องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 98.53 องค์ประกอบที่ 1 วิเคราะห์หลักสูตร คิดเป็น 97.06 และองค์ประกอบที่ 2 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 83.82

งานวิจัยต่างประเทศ

Giron (2012) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี กรณีศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองใน 4 โรงเรียนมัธยมพหุวัฒนธรรมในเมือง Ontario ประเทศแคนาดา ผลการวิจัยพบว่า แม้จะมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่ใช้ร่วมกัน แต่ก็มีความหลากหลายมากในการเรียนการสอนความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นสร้างโดยความคิดรวบยอดของครูเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ในขณะที่ครูทุกคนเน้นความสำคัญของการพัฒนาทักษะความรู้การเป็นพลเมือง และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เพื่อการเป็นพลเมือง บางคนเน้นการศึกษาของบุคลิกภาพพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ขณะที่คนอื่นใช้ทั้งวิธีการมีส่วนร่วมหรือการมีความยุติธรรมเป็นการศึกษา เพื่อความเป็นพลเมือง เหล่านี้ทิศทางการแตกต่างกันนำไปสู่วิธีการที่แตกต่างกันเพื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเป็นพลเมือง

Shreiner (2009) ได้ทำวิจัยเรื่อง กรอบรูปแบบของการคิดเชิงประชาธิปไตยที่ใช้ในการสอนและการเรียนในการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ผลการวิจัยพบว่า การค้นพบนี้มีความหมายสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ครูและนักการศึกษา หลักสูตรสังคมศึกษาและการสอนควรให้โอกาสสำหรับนักเรียนที่จะใช้ความรู้ของพวกเขาให้เหตุผลเกี่ยวกับปัญหาของความเป็นพลเมือง หลักสูตรการศึกษาของครูควรให้ความสำคัญในการช่วยให้ครูพัฒนางานวิจัย บนเป้าหมายพื้นฐานและเทคนิคการเรียนการสอน ที่จะจัดให้นักเรียนที่จะใช้ความรู้และข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Syafruddin (2011) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การค้นหารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับความเป็นประชาธิปไตยในความหลากหลายทางศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย กรณีศึกษา 2 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐในเมืองจาร์การ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองของอินโดนีเซียควรส่งเสริมให้มีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) การรักษาและเพิ่มความเข้มข้นโดยสร้างความเป็นไปได้กับการจัดระบบโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางศาสนา 2) ให้ความเป็นธรรมในการปรับตัวในความหลากหลาย 3) กระชับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการปฏิบัติของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการเจรจา 4) มุ่งเน้นไปที่พัฒนาการของการความรับผิดชอบร่วมกันของการสร้างความรู้เกี่ยวกับพลเมือง และ 5) การพัฒนาการสร้างสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและความรู้ของความหลากหลายทางศาสนา

Zhang (2011) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในประเทศจีน: เปรียบเทียบทัศนคติในทางพลเมืองและการมีส่วนร่วมในทางพลเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาในเมืองเซี่ยงไฮ้และประเทศฮ่องกง ผลการวิจัยพบว่า ทั้งเซี่ยงไฮ้และฮ่องกง นักเรียนคิดบวกต่อความยุติธรรมตามกฎหมาย การย้ายถิ่นภายในประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และทัศนคติของนักเรียนในเซี่ยงไฮ้ มีมากกว่าทัศนคติของนักเรียนในฮ่องกงมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การรับรู้การเป็นพลเมืองและคุณค่าของพลเมืองเป็นจุดแข็งแกร่งของทัศนคติของนักเรียน ขณะที่บรรยากาศในชั้นเรียนทั้งหมดและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรมีการผสมผสาน การศึกษาได้จัดการกับปัญหาด้านสังคมของการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และให้ความหมายสำหรับทั้งการกำหนดนโยบายและวิจัยการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ซึ่งจะเติมเต็มช่องว่างที่สำคัญในการวิจัยการศึกษาความเป็นพลเมืองในพื้นที่เอเชียแปซิฟิก และยังให้บทเรียนที่สำคัญที่จะเข้าใจบทบาท และผลของการศึกษาของโรงเรียนในการก่อตัวของความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ความเชื่อและการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่

Stuart (2010) ได้วิจัยเรื่อง ทัศนคติของครูสังคมศึกษากับการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูที่เข้าร่วมวิจัยไม่ได้รับรู้ว่าการศึกษาสังคมเป็นเรื่องความเป็นหนึ่งเดียวของโรงเรียนที่เสริมสร้างเป้าหมายของโรงเรียน 2) ครูที่เข้าร่วมวิจัยได้กำหนดระดับที่แตกต่างของการให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่เป็นความรู้ที่เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับการทำงานของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา 3) ครูที่เข้าร่วมวิจัยทำให้ลู่วงเป้าหมายของตนเองในการทำงานเป็นครูสังคมศึกษา 4) ครูที่เข้าร่วมวิจัยได้แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดที่แตกต่างกันของการเป็นพลเมือง 3 ประการ 5) ครูที่เข้าร่วมวิจัยได้อธิบายว่าการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองเป็นความพยายามของทั้งโรงเรียน 6) ครูที่เข้าร่วมวิจัยได้อ้างถึงปัจจัยบริบทโรงเรียนที่เป็นการขัดขวางการศึกษาสำหรับการเป็นพลเมืองในโรงเรียน 7) ครูที่เข้าร่วมวิจัยได้ตั้งการผสมผสานประสบการณ์แปลกใหม่

และมีอิทธิพลในการตัดสินใจของพวกเขา 8) ระดับของครูที่ร่วมวิจัยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองดูเหมือนจะสอดคล้องกับแนวความคิดของความเป็นพลเมือง 9) พฤติกรรมการพูดคุยของครูและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็มักจะมีผลสอดคล้องกันกับครูคนอื่นๆ 10) ความเต็มใจของครูที่เข้าร่วมวิจัยที่จะอภิปรายในประเด็นความขัดแย้งไม่ปรากฏว่าจะส่งผลต่อความมั่นใจในความสามารถของพวกเขาจะทำเช่นนั้น

จากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในแต่ละพื้นที่ รวมถึงลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งมีรูปแบบในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนที่แตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่ อีกทั้งมีงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนของครูเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน เช่น ใช้วิธีการเรียนรู้แบบโครงงาน แบบวิจัยเป็นฐาน และการจัดหลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะ แต่อย่างไรก็ตามในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองนั้นมีหลักการแนวคิดทฤษฎีที่เป็นระบบสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ โดยศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการพัฒนาตามความต้องการของแต่ละพื้นที่ แล้วดำเนินการหาวิธีการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่สามารถช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน และการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ส่วนเกี่ยวข้องทุกคน เช่น ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการนำเสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ประเมินและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา และศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาของความเป็นพลเมือง กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และศึกษาความต้องการลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ระยะที่ 2 การร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันพิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา โดยการนำไปทดลองใช้และพัฒนาในสถานศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์และปรับรูปแบบร่วมกับผู้ปฏิบัติในสถานศึกษา มีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา และระยะที่ 4 สรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันพิจารณารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามระยะข้างต้นและสามารถอธิบายได้ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาของความเป็นพลเมือง ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อต้องการทราบสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง แนวทาง

การดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และศึกษาความต้องการลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาต้องให้เกิดขึ้นกับนักเรียนประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. คัดเลือกและรวบรวมเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองทั้งในและต่างประเทศ

2. วิเคราะห์ และสังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง โดยพิจารณาถึงความหมาย ความสำคัญ และลักษณะของความเป็นพลเมือง ความหมายและความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมเป็นพลเมือง บริบทพื้นที่ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวปฏิบัติของสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการศึกษา แล้วกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และศึกษาความต้องการลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาต้องให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-To-Face) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ณ สถานศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือสถานที่ตามความเหมาะสมบนพื้นฐานของความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกรณีที่เผชิญกับสถานการณ์ความไม่ปกติในพื้นที่ โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่รับผิดชอบเรื่อง การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 โรงเรียน การคัดเลือกกลุ่ม ประชากรโดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposeful Selection) (Law และคณะ, 1998) โดยมี ขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังต่อไปนี้

1.1 ผู้วิจัยสำรวจรายชื่อสถานศึกษาที่มีความพร้อมในการร่วมการวิจัยไปยัง สำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้กำหนด คุณลักษณะสำคัญของสถานศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1.1.1 เป็นโรงเรียนแกนนำในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

1.1.2 เป็นโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

1.1.3 เป็นโรงเรียนส่งเสริมประชาธิปไตย

การพิจารณาคัดเลือกสถานศึกษาให้พิจารณาตามลำดับของคุณลักษณะ กล่าวคือ ให้พิจารณาคัดเลือกจากคุณลักษณะ ข้อ 1.1.1 เป็นโรงเรียนแกนนำในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็นลำดับแรก ถ้าไม่มีสถานศึกษาที่ตรงกับข้อ 1.1.1 ให้พิจารณา ข้อ 1.1.2 เป็นโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นลำดับที่ 2 และให้พิจารณา ข้อ 1.1.3 เป็นโรงเรียนส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นลำดับที่ 3 ตามลำดับ

1.2 ผู้วิจัยสอบถามความสมัครใจในการร่วมวิจัยและข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาไปยังสถานศึกษาตามรายชื่อที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดส่งมาให้

1.3 ผู้วิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาคัดเลือกสถานศึกษาให้เหลือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับ 1 โรงเรียน จะได้จำนวนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 9 โรงเรียน และแจ้งผลการคัดเลือกไปยังสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในขั้นตอนนี้เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด แต่เน้นการเจาะลึกของการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview)

2.1 ลักษณะของเครื่องมือ

เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) เกี่ยวกับสภาพของการดำเนินงานการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สถานศึกษาต้องการสร้างให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

2.2 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

2.2.1 ศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามแนวคิดของสุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2555), ชาย โพธิสิตา (2556), สุภางค์ จันทวานิช (2554), สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิกา สุขเกษม (2551), นิศา ชูโต (2551), และทวีศักดิ์ นพเกษตร (2551).

2.2.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2553 ข), กระทรวงศึกษาธิการ (2557), ราชบัณฑิตยสถาน (2556), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556 ข), สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555), สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556), วรากรณ์ สามโกเศศ (2554), ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555), ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์ (2550), ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2548), ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2553), วิชัย ภูโยธิน และคณะ (2552), Banks (1997), Print (2008), Westheimer และ Kahne (2004), และ Ian และคณะ (1999)

2.2.3 กำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียน เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) เกี่ยวกับสภาพของการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียน ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

2.2.4 กำหนดประเด็นข้อคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และรวบรวมประเด็นข้อคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์นำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) โดยสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดปลายเปิด (Open Ended) ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

2.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสม หลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จึงได้ร่างแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียน

2.2.6 การสร้างความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวบรวมแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญแล้วทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.2.7 นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครู จำนวน 5 คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 5 คน ที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากผลการทดลองสัมภาษณ์ปรากฏว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนมีความเข้าใจในข้อคำถามและสามารถตอบคำถามได้ตรงประเด็นกับข้อคำถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในขณะที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะมีผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูลในขณะที่ลงพื้นที่ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ติดต่อ ทาบทามและนัดเวลา สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้ปกครองนักเรียน

3.2 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยจากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงสถานศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

3.3 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมาย ผู้วิจัยเริ่มต้นการสัมภาษณ์โดยการแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ และขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ 1.30-2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Deidman, 1998. อ้างถึงใน เอกกรินทร์ สังข์ทอง, 2551) สำหรับผู้ช่วยวิจัยมีหน้าที่ในการควบคุมการบันทึกเสียงและจดประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ผู้วิจัยตรวจสอบความเรียบร้อยของบทสัมภาษณ์หลังการสัมภาษณ์ และถอดบทสนทนาจากเครื่องบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน

4.2 ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) หาความคล้ายคลึงของประเด็นข้อมูลและหาความถี่ของข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ แล้วนำมาสรุปเป็นประเด็นของสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.3 ผู้วิจัยตรวจสอบประเด็นข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดการวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าประเด็นข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ ครบถ้วน โดยพิจารณาจากความอิ่มตัวของข้อมูล (saturated data) กล่าวคือ ความอิ่มตัวของข้อมูลสามารถพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นได้ข้อมูลครบถ้วนและไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มเติมอีก และสามารถนำไปสรุปเป็นสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และนำไปสร้างเป็นร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระยะที่ 2 การร่างรูปแบบ

ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยกร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยระยะนี้ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาที่มีคุณสมบัติหลากหลาย จำนวน 13 คน ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในระยะที่ 1 จำนวน 9 คน

1.2 ศึกษานิเทศก์ที่ดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ รับผิดชอบงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง และปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน

1.3 อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีผลงานวิจัยด้านความเป็นพลเมือง จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

2.1 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.2 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 เทปบันทึกเสียงสำหรับใช้บันทึกการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินการในระยณะนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขอความร่วมมือผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group)

3.2 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มการวิจัยพร้อมเอกสารประกอบไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตัวเอง

3.3 ผู้วิจัยเตรียมผู้ช่วยวิจัย ทำหน้าที่จดบันทึกการสนทนากลุ่มจำนวน 1 คน และทำหน้าที่ควบคุมการบันทึกเสียง จำนวน 1 คน

3.4 การดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group) มีขั้นตอนดังนี้

3.4.1 เชิญอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นประธานกล่าวเปิดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group)

3.4.2 ผู้วิจัยทำหน้าที่ดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group) และมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นผู้ดำเนินการร่วม

3.4.3 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา การศึกษาเอกสาร และร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.4.4 ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันวิพากษ์ และพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังต่อไปนี้

4.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลหลังเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่ม โดยการถอดเทปอย่างละเอียดและเปรียบเทียบกับการจดบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อธิบายมาประมวลและเรียบเรียงแล้วนำเสนอผลการสนทนากลุ่มในรูปความเรียงและตารางแสดงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์จะถูกประเมินโดยผู้ช่วยวิจัย ในกรณีที่การประเมินจากผู้ช่วยวิจัยไม่สอดคล้องกับผู้วิจัย ผู้วิจัยสามารถแก้ปัญหาโดยการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันอีกครั้ง จึงน่าจะเชื่อได้ว่าการวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้ยึดข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเป็นหลัก

4.3 ผู้วิจัยปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4.4 ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบ โดยการนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา หลังจากนั้นทำการปรับปรุงร่างรูปแบบ ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง

ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบ

ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการนำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้จากระยะที่ 2 ไปทดลองใช้ในโรงเรียนจำนวน 9 โรงเรียน เป็นเวลา 1 ภาคเรียน (4 เดือน) และผู้วิจัยมีการติดตามและพัฒนาการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ สถานศึกษาที่ร่วมการวิจัยครั้งนี้ สถานศึกษาละ 2 ครั้ง เพื่อร่วมกับสถานศึกษาในการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 โรงเรียน ซึ่งเป็นสถานศึกษาเดียวกันกับการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในระยะนี้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) เกี่ยวกับการดำเนินงาน ปัญหาและข้อเสนอแนะจากการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ครอบคลุมประเด็นด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการจัดกิจกรรมเสริม

2.2 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol)

1) ศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์ ตามแนวคิดของ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2555), ชาย โพธิสิตา (2556), สุภางค์ จันทวานิช (2554), สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิกา สุขเกษม (2551), นิตา ชูโต (2551), และทวีศักดิ์ นพเกษตร (2551)

2) กำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียนเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) เกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3) กำหนดประเด็นข้อคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และรวบรวมประเด็นข้อคำถามที่ต้องการสัมภาษณ์นำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Protocol) โดยสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดปลายเปิด (Open Ended) ให้ครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบพิจารณาความเหมาะสม หลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จึงได้ร่างแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองนักเรียน

5) การสร้างความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวบรวมแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญแล้วทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

6) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครู จำนวน 5 คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 5 คน ที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากผลการทดลองสัมภาษณ์ปรากฏว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนมีความเข้าใจในข้อคำถามและสามารถตอบคำถามได้ตรงประเด็นกับข้อคำถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในขณะที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัย จะมีผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูลในขณะลงพื้นที่ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยติดต่อผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อกำหนดปฏิทินการเก็บข้อมูล โดยกำหนดการเก็บข้อมูลในโรงเรียนที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญปฏิบัติงานโรงเรียนละ 2 ครั้ง

3.2 ผู้วิจัยขอหนังสือราชการเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลในการวิจัย จากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงสถานศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย

3.3 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลาและสถานที่ที่นัดหมาย ผู้วิจัยเริ่มต้นทำการสัมภาษณ์โดยการแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ และขออนุญาตบันทึกเสียง การสัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ละคน เพื่อรวบรวมปัญหา ข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงาน ตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ 1.30-2 ชั่วโมง ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Deidman, 1998. อ้างถึงใน เอกรินทร์ สังข์ทอง, 2551)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

4.1 นำประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนเข้าร่วมประชุมพร้อมกัน ณ สถานศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน และให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญร่วมกันปรับปรุงวิธีการดำเนินการของรูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยทำเช่นนี้กับทุกสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนละ 2 ครั้ง โดยเว้นระยะห่างแต่ละครั้ง ประมาณ 30-45 วัน

4.2 นำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านการปรับปรุงและพัฒนาจากสถานศึกษา เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบหลังจากนั้นทำการปรับปรุงร่างรูปแบบตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

ระยะที่ 4 สรุปและยืนยันรูปแบบ

ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยระยะนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาที่มีคุณสมบัติหลากหลาย จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

1.1 ผู้บริหารการศึกษาที่ปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ และจำนวน 2 คน

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา ที่ปฏิบัติงานสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 9 คน

1.3 ศึกษานิเทศก์ที่ดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวุฒิการศึกษาปริญญาโท มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ รับผิดชอบงานด้านความเป็นพลเมือง และปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน

1.4 อาจารย์ที่มีผลงานวิจัยด้านความเป็นพลเมือง จำนวน 1 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

2.1 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.2 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 เทปบันทึกเสียงสำหรับใช้บันทึกการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการดำเนินการในระยะนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยทบทวนผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนัดหมายวัน เวลา เพื่อจัดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ(Focus Group)

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือราชการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิก่อนวันจัดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ(Focus Group) อย่างน้อย 2 สัปดาห์

3.3 การดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ(Focus Group) มีขั้นตอนดังนี้

3.3.1 เชิญอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นประธานกล่าวเปิดการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ(Focus Group)

3.3.2 เตรียมผู้ช่วยวิจัยจำนวน 1 คน ผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่มจำนวน 2 คน และผู้บันทึกเทปจำนวน 1 คน

3.3.3 ผู้วิจัยทำหน้าที่ดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group) และมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นผู้ดำเนินการร่วม

3.3.4 ผู้วิจัยนำเสนอผลการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.3.5 ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันวิพากษ์ พิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ เพื่อสรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยหาฉันทามติจากผู้ทรงคุณวุฒิและข้อเสนอแนะในปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

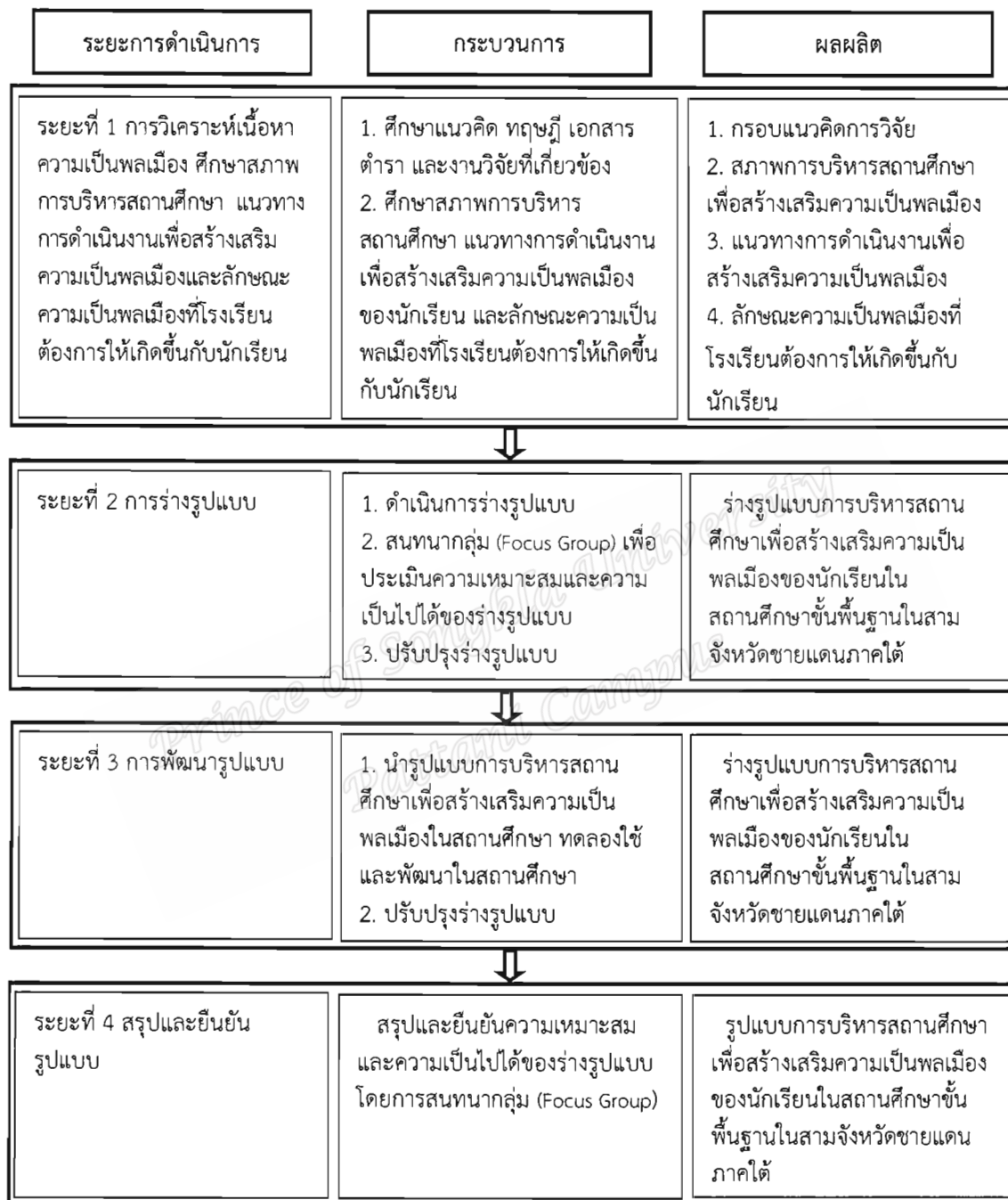
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินการในระยนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

4.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลหลังเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่มโดยการถอดเทปอย่างละเอียดและเปรียบเทียบกับกรจัดบันทึกการสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยรวบรวมข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามข้อเสนอแนะของผู้ร่วมการสนทนากลุ่มและสุดท้ายก็จะได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

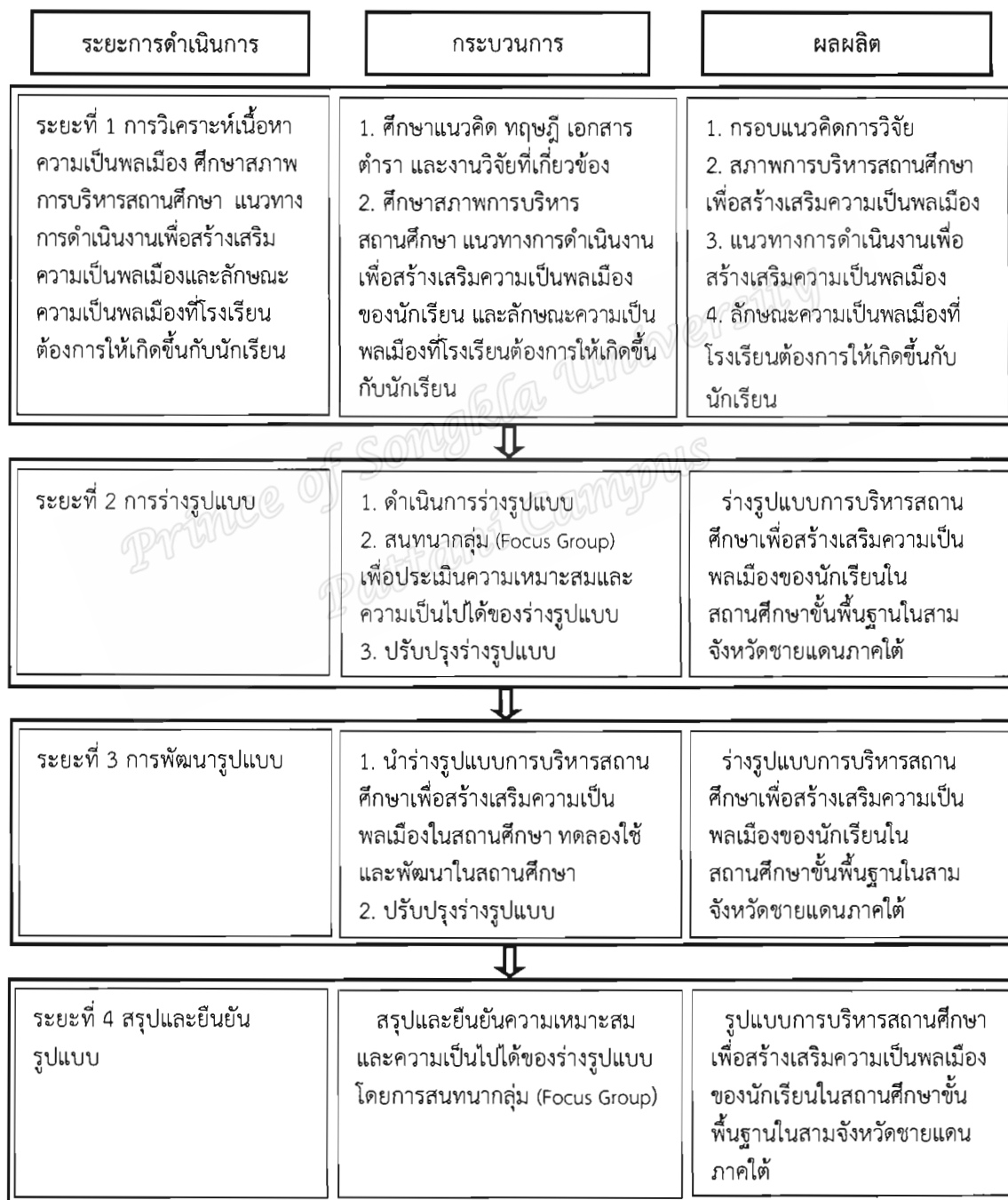
สามารถสรุปลำดับขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ระยะที่ 1 ถึงระยะที่ 4 ได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ขั้นตอนการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัยโดยยึดตามขั้นตอนการวิจัย ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการวิจัย

1. ผลการวิจัยระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาหาความเป็นพลเมือง ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง โดยผู้วิจัยได้พิจารณาถึงความหมายของความเป็นพลเมือง ความสำคัญ ลักษณะของความเป็นพลเมือง การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาแล้วกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย สามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยเบื้องต้น ดังนี้

1. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมือง หมายถึงการเป็นผู้รู้จักแสวงหาความรู้ มีเหตุผล มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของตนเอง มีความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก เป็นผู้ที่มีจิตอาสาและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เป็นผู้ที่มีความตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม กล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ ยอมรับมติในหลักการเสียงข้างมากและเคารพในเสียงข้างน้อยและพร้อมที่จะลงมือกระทำต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและสร้างความเจริญแก่ชาติบ้านเมือง กล่าวโดยสรุปลักษณะของความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 1) มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม 2) ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม และ 3) เคารพสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

2. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนที่พัฒนานักเรียนเพื่อเตรียมตัวให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ หรือการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีแก่สังคม ให้มีความรู้ความเข้าใจ มีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมของตนเอง จากการศึกษามาตรการของยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา พบว่าครอบคลุมประเด็นทางการบริหารสถานศึกษาใน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการดำเนินงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่ช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง โดยกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการเป็นพลเมืองดี และเกิดลักษณะที่สำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เป็นการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตในการเป็นพลเมืองดี มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคม และเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

3. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ

3.1 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ ตามทฤษฎีระบบของ Lunenburg and Ornstein (2008) ได้กล่าวถึง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดระบบเปิด (Open-System Framework) การดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Inputs) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Outputs) ด้านการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และด้านสภาพแวดล้อม (Environment) กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้สถานศึกษาสามารถได้มีการกำหนดเป้าหมายและมีการวิเคราะห์การดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3.2 การสร้างรูปแบบผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างรูปแบบตามแนวคิดของ Keeves (1997) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมขั้นตอนในการสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยจึงได้นำมาสร้างรูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่ง Keeves (1997) ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังต่อไปนี้

3.2.1 การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการ และข้อมูลพื้นฐานประกอบการสร้างรูปแบบด้วยการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2.2 การสร้างรูปแบบขั้นต้น ด้วยการจัดทำร่างรูปแบบจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย และข้อสรุปที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2.3 การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบด้วยการพัฒนาความสอดคล้อง ความเหมาะสมของรูปแบบ และความเป็นไปได้ของรูปแบบ และความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ

3.2.4 การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนารูปแบบที่สมบูรณ์

3.3 การพัฒนารูปแบบผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของทิสนา แชมมณีและคณะ (2547) เนื่องจากมีขั้นตอนที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยและพัฒนาที่ผู้วิจัยสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งมีขั้นตอนหลักในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (R) และขั้นตอนการพัฒนา

(D) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจาก R_1 คือการทาคำถามความรู้และแนวทางการบริหารเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา แล้วต่อยอดด้วย D_1 คือการพัฒนาแบบตามองค์ความรู้และแนวทางที่ได้ทำการศึกษามาแล้ว ขั้นต่อไป คือ ขั้นตอนการวิจัย R_2 เพื่อตรวจสอบและประเมินคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เพื่อหาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของรูปแบบ แล้วนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง D_1 ให้เป็นรูปแบบ D_2 ที่ดีขึ้น แล้วผู้วิจัยนำรูปแบบจากขั้น D_2 เข้าสู่ขั้นตอนการวิจัย R_3 โดยการนำไปทดลองใช้รูปแบบในสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ภาคเรียน โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานตามรูปแบบ และข้อเสนอแนะในการพัฒนาแบบของสถานศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนา D_2 ให้เป็นรูปแบบ D_3 กระบวนการวิจัย และพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้จึงมีขั้นตอนเรียงลำดับดังนี้ คือ $R_1 \rightarrow D_1 \rightarrow R_2 \rightarrow D_2 \rightarrow R_3 \rightarrow D_3$ ซึ่งมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันไปและทำให้ได้รูปแบบที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

3.4 การตรวจสอบรูปแบบ

3.4.1 การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมิน ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานของคณะกรรมการประเมินทางการศึกษา (Joint Committee on Standards for Educational Evaluation) ได้เสนอหลักการเพื่อเป็นหลักฐานของกิจกรรมของการตรวจสอบรูปแบบ ซึ่งจัดเป็น 3 หมวด (Madaus, Scriven and Stufflebeam, 1983) ดังนี้

- 1) มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Pripiety Standard) เป็นการประเมินความเหมาะสมทั้งทางด้านกฎหมาย และศีลธรรม
- 2) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง
- 3) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) เป็นการประเมินการสนองต่อความต้องการของผู้ใช้รูปแบบ
- 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standard) เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือและได้สาระครอบคลุมครบถ้วนตามความต้องการอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้นำหลักการของ Madaus, Scriven และ Stufflebeam มาประยุกต์ใช้โดยการหาความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่มีความรู้สามารถที่จะมองถึงความเป็นไปได้และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบ และจะช่วยเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น สำหรับด้านความเป็นประโยชน์ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบไปทดลองใช้ในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษานำรูปแบบไปใช้จริงและทำการตรวจสอบความเหมาะสมของการดำเนินการในทางปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติก็จะบอกถึงความเป็นประโยชน์ของรูปแบบว่าสามารถนำไปใช้ได้จริง ซึ่งผู้ได้ดำเนินการตรวจสอบรูปแบบตามมาตรฐานด้านความเหมาะสม (Pripiety Standard) มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standard) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standard) และมาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standard) การตรวจสอบทั้ง 4 มาตรฐานนี้สามารถทำให้รูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

3.4.2 การตรวจสอบรูปแบบด้วยการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Eisner, 1976 : 192-193) ได้เสนอแนวคิดของการทดสอบหรือประเมินรูปแบบโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

1) การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์และวิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่ถูกพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานกับปัจจัยต่างๆ ในการพิจารณาเข้าด้วยกันตามวิจญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

2) รูปแบบการประเมินที่เป็นความชำนาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยพัฒนามาจากแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่าที่ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเป็นองค์ความรู้เฉพาะสาขาผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้งดังนั้น ในวงการศึกษาลงนามนำรูปแบบนี้มาใช้ ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะ

3) รูปแบบที่ใช้ตัวบุคคลคือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เที่ยงธรรม และมีคุณพินิจที่ดีทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้นจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

4) รูปแบบที่ยอมให้มีความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละ นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่จะนำมาพิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีการตรวจสอบรูปแบบโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของความเป็นพลเมืองและการนำรูปแบบไปปฏิบัติ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) อาจารย์ที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยและมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมือง 2) ศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบงานการจัดการศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง และ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติงานในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบรูปแบบกับผู้ปฏิบัติ โดยการนำรูปแบบไปทดลองใช้ในสถานศึกษา ให้ผู้ปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา และครู ได้ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบในการปฏิบัติจริง และมีการปรับปรุงรูปแบบให้มีความยืดหยุ่นมากที่สุด เพื่อให้ให้สถานศึกษาอื่นสามารถนำรูปแบบไปใช้ได้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เขตพื้นที่ละ 1 โรงเรียน รวมทั้งสิ้นจำนวน 9 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครู จำนวน 1 คน และผู้ปกครอง จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 27 คน ที่ได้มาจากการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposeful Selection) (Law และคณะ, 1998) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นของสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน และลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ดังนี้

1.1 การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยสถานศึกษามีการจัดทำโครงการและจัดกิจกรรมที่สามารถช่วยส่งเสริมการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เกิดองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเกิดแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ดังที่ผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 กล่าวไว้ว่า

“...โรงเรียนมีแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดโครงการที่สามารถนำไปสู่การสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนเช่น โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในโครงการก็จะประกอบไปด้วยกิจกรรมย่อย ๆ อีกหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมอบรมจริยธรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นำไปสู่การสร้างคนดีได้...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษายะลา 3 ที่กล่าวว่า “...เรามีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่สามารถช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่เราจัดขึ้นทุกปีและมีการบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี...”

และผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลายที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้ เช่น กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมแนะแนว การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมและปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน...”

นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 กล่าวว่า “...ในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองตามที่คุณวิจัยกล่าวถึง ก็มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่เราจัดขึ้นเพื่อช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเช่น กิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ ทางโรงเรียนได้พานักเรียนไปเก็บขยะที่ริมคลองและริมถนนในหมู่บ้าน กิจกรรมเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมปลูกต้นไม้กับ อบต. ...”

จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนก็จะเน้นกิจกรรมที่เป็นจุดเน้นของ

สถานศึกษาแต่มีเป้าหมายคือนักเรียนมีลักษณะความเป็นพลเมืองตามที่โรงเรียนต้องการ เช่น โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โครงการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โครงการเศรษฐกิจพอเพียง โครงการโรงเรียนสีขาวปลอดอบายมุข โครงการสัมพันธ์ชุมชน โครงการโรงเรียนสุจริต โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โครงการส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งในสถานศึกษาและร่วมกับองค์กรอื่นในชุมชน

1.2 การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามความเหมาะสมและบริบทของโรงเรียน โดยครูรวิธาส 1 ได้อธิบายว่า

“...การจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนทำอยู่ 2 วิธีคือ หนึ่งการกำหนดเป็นวิชาเพิ่มเติม ที่สอนทุกชั้นเรียน จำนวน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนมากครูประจำชั้นเป็นผู้สอน และสองการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยครูประจำแต่ละวิชาจะบูรณาการเอง...”

และ ครูปัทมาณี 3 กล่าวว่า “...โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นพลเมือง อันแรกคือกำหนดเป็นวิชาเพิ่มเติม คือวิชาหน้าที่พลเมือง จำนวน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยสพฐ. มีหนังสือสั่งการให้โรงเรียนกำหนดเป็นวิชาเพิ่มเติมและโรงเรียนก็ได้กำหนดเป็นวิชาเพิ่มเติม ตั้งแต่มีหนังสือสั่งการลงมา และต่อมาก็มีหนังสือสั่งการมาให้โรงเรียนสอนวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการคิดแก้ปัญหามากกว่าการสอนบรรยายในห้องเรียน และวิธีที่สองที่โรงเรียนทำก็คือ การสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม โดยครูที่สอนวิชาสังคมเป็นคนสอน และวิธีที่สามใช้วิธีการบูรณาการกับทุกสาระการเรียนรู้โดยครูผู้สอนทุกวิชาจะบูรณาการเอง...”

สำหรับ ครูยะลา 2 ได้กล่าวว่า “...ที่โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของนักเรียน คือการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยหัวหน้าวิชาการได้กำหนดให้ครูผู้สอนทุกคนบูรณาการหน้าที่พลเมืองในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระและบรรจุลงในแผนการจัดการเรียนรู้ด้วย...”

จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาได้มีการกำหนดรายวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นกลุ่มสาระเพิ่มเติม นอกจากนั้นสถานศึกษามีการบูรณาการวิชาหน้าที่พลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีการจัดการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้ เรื่องหน้าที่พลเมืองทุกระดับชั้น โดยมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และเน้นกระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง

1.3 การนิเทศ กำกับและติดตามการดำเนินการสร้างความเป็นพลเมือง เมื่อสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมที่สร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้มอบหมายให้ทำหน้าที่แทน จะทำหน้าที่ในการกำกับ ติดตาม

ผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมที่กำหนดขึ้น และผู้รับผิดชอบกิจกรรมจะต้องมีการรายงานผลการดำเนินการจัดกิจกรรมเป็นระยะ ๆ เพื่อรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานให้ผู้บริหารสถานศึกษาทราบ และทุกกิจกรรมที่สถานศึกษาดำเนินการจะต้องมีการสรุปรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้บริหารสถานศึกษาทราบ ดังที่ ครูปัทมาณี 1 กล่าวไว้

“...โรงเรียนมีโครงการนิเทศในทุกๆงาน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ทำการนิเทศครูในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน การดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกดีหรือรันทนในการปฏิบัติงาน และทำให้ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ทราบถึงปัญหาในการดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียน...”

สอดคล้องกับ ครูปัทมาณี 3 ที่กล่าวว่า “...ผู้บริหารมีการนิเทศในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนในสาระเพิ่มเติมวิชาหน้าที่พลเมือง เนื่องจากมีการสั่งการให้มีการจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหา ไม่เน้นการสอนบรรยายในห้องเรียน ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมให้มาก ๆ...”

และครูนราธิวาส 2 ได้กล่าวว่า “...การนิเทศของโรงเรียนโดยผู้บริหารบางครั้งก็ผู้ที่ผู้บริหารมอบหมายให้มาติดตามในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน บรรยากาศในห้องเรียน และเรื่องโครงการต่าง ๆ ที่ครูที่รับผิดชอบดำเนินการไปแล้ว เพื่อติดตามความก้าวหน้าและปัญหา ในเรื่องการสอนเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองนี้ ผู้บริหารมีการติดตามในที่ประชุมด้วย เพื่อให้โรงเรียนมีการสอดแทรกกิจกรรมที่สร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนด้วย...”

นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาเขต 1 ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนมีคณะกรรมการนิเทศภายในจะทำหน้าที่ทั้งนิเทศการเรียนการสอนและนิเทศการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองก็จะให้คณะกรรมการชุดนี้ทำหน้าที่ติดตามและนิเทศการจัดการเรียนการสอน เพราะเขาเน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติให้มาก ๆ...”

จะเห็นได้ว่าการนิเทศ กำกับ และติดตามการดำเนินการสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา ทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการดำเนินกิจกรรมที่ช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งจะทำให้ครูเกิดความตื่นตัวที่จะต้องเตรียมตัวรับการนิเทศจากผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายแล้วก็จะส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนและสามารถช่วยในการประเมินการจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองได้ ซึ่งวิธีการนิเทศ กำกับ และติดตามก็หลายรูปแบบ เช่น การพูดคุย สักถาม ตรวจสอบเอกสาร หรือมีการสอบถามในการประชุมบุคลากรของสถานศึกษา เป็นต้น

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยสรุปแนวทางได้ดังนี้

2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลในชุมชน เช่น ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนผู้นำศาสนา ตัวแทนผู้ประกอบการ เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ตามที่ผู้บริหารสถานศึกษา นราธิวาส 2 ได้กล่าวว่า

“...ถ้าโรงเรียนต้องการให้นักเรียนมีลักษณะความเป็นพลเมืองอย่างจริงจัง โรงเรียนอาจจำเป็นต้องมีคณะกรรมการสักชุดหนึ่งมาทำหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน อาจจะทำเอาบุคคลในชุมชนมาด้วยก็เพื่อว่าจะได้ช่วยสอดส่องเวลานักเรียนออกไปอยู่ในชุมชน คณะกรรมการชุดนี้ก็จะช่วยโรงเรียนในการสร้างความเป็นพลเมือง...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ยะลา 1 ที่กล่าวว่า “...หากต้องการให้นักเรียนเกิดความเป็นพลเมืองจริงๆ น่าจะต้องมีบุคคลหรือกรรมการที่คอยรับผิดชอบกิจกรรมการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยบุคคลชุดนี้ทำหน้าที่หลักคือคอยประเมินการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและประเมินลักษณะของนักเรียนว่ามีความเป็นพลเมืองแล้วหรือยัง...”

และผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนควรจะมีกรรมการสักคณะหนึ่งเพื่อการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในโรงเรียนอาจจะประกอบไปด้วยครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือผู้นำในชุมชน เพราะว่าโรงเรียนจะสร้างความเป็นพลเมืองลำพังไม่ได้จะต้องอาศัยพ่อ แม่ผู้ปกครอง หรือโต๊ะอิหม่ามมาช่วยด้วย เนื่องจากจะได้สร้างทั้งในโรงเรียนและในชุมชนด้วย...”

จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้เสนอแนะว่าถ้าต้องการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง สถานศึกษาจะต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลในชุมชน โดยจัดตั้งคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ร่วมกับสถานศึกษาในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน จึงจะทำให้การสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรของสถานศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษายะลา 2 ได้กล่าวว่า

“...การที่จะให้นักเรียนเกิดลักษณะความเป็นพลเมืองตามที่โรงเรียนต้องการ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญ ดังนั้นครูจะต้องเข้าใจและมีความตระหนักที่จะสร้างลูกศิษย์ให้เป็นคนดีได้ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาครู ถ้าพัฒนาครูทุกคนให้รู้เหมือนกัน พร้อมกันดียิ่งดี และเกิดความเข้าใจในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน...”

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 1 กล่าวว่า “...ครูจะต้องเข้าใจการดำเนินงานการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนก่อนที่จะปฏิบัติจริง เพราะครูเป็นผู้ปฏิบัติในการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ดังนั้นจึงอาจจะต้องมีการประชุมครูทั้งหมดในโรงเรียนเพื่อให้รู้ไปในแนวเดียวกันทั้งหมด...”

และผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 3 ได้กล่าวถึงการพัฒนาครูและบุคลากรของสถานศึกษาไว้ว่า “...อยากให้งานต่างๆของโรงเรียนสำเร็จ สิ่งที่สำคัญคือครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานที่จะทำ เพราะว่าครูมีบทบาทสำคัญในการลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าครูมีความรู้ และเข้าใจดี งานนั้นก็จะมีคุณภาพ การสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองก็เหมือนกัน ครูจะต้องรู้และเข้าใจการสร้างความเป็นพลเมืองด้วย...”

สรุปได้ว่าการดำเนินงานการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้นั้น ครูและบุคลากรในโรงเรียนจะต้องเกิดความตระหนักและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเป็น

เป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาครูและบุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้เกิดความเข้าใจตรงกันและจะได้มีการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน วิธีการพัฒนาอาจทำได้โดยการจัดให้มีการประชุมครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคน เพื่อที่จะให้ครูและบุคลากรได้เข้าใจหลักการทั่วไปของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน หลังจากนั้นให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ จึงจะทำให้การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น

2.3 การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน สถานศึกษาต้องมีกระบวนการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองที่เป็นระบบมีมาตรฐาน สามารถวัดพฤติกรรมนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ทั้งนี้อาจมีการประเมินแบบอาศัยความร่วมมือของผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน กล่าวคือการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนภายในสถานศึกษาอาจมีการประเมินโดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูและเพื่อนของนักเรียน สำหรับการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนภายนอกสถานศึกษาอาจให้มีการประเมินโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชน เป็นต้น ตามที่ผู้บริหารสถานศึกษา นราธิวาส 3 ได้แสดงความคิดเห็นว่า “...การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนจะต้องใช้เวลาในการสร้าง แต่ถ้าโรงเรียนมีการประเมินเป็นระยะ ๆ และเอาผลการประเมินพัฒนา ปรับปรุงอย่างต่อเนื่องก็อาจเกิดความเป็นพลเมืองได้เร็วขึ้น...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษายะลา 3 ที่กล่าวว่า “...เมื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนแล้วครูจะต้องประเมินพัฒนาการของนักเรียนด้วย ว่าคนใดเกิดความเป็นพลเมืองในระดับใด โดยให้ครูประจำชั้นประเมิน หรือให้ผู้ปกครอง หรือบุคคลในชุมชนช่วยประเมินด้วย เพื่อจะช่วยให้การสร้างความเป็นพลเมืองได้ผลดียิ่งขึ้น...”

เช่นเดียวกับผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 1 ที่กล่าวว่า “...ในการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีความสำคัญมาก จะทำให้ครูได้รู้ว่านักเรียนของเราเกิดความเป็นพลเมืองแล้วหรือยัง คนไหนที่ยังไม่มีความเป็นพลเมืองก็พัฒนาต่อไป คนไหนที่มีความเป็นพลเมืองแล้วก็ยกย่องชมเชย หรือพัฒนาต่อ ๆ ไป...”

จะเห็นได้ว่าการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นกับนักเรียนมีความสำคัญต่อการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพราะการประเมินจะให้สถานศึกษาทราบว่านักเรียนมีลักษณะความเป็นพลเมืองตามที่สถานศึกษาต้องการแล้วหรือไม่ ในการประเมินอาจให้บุคคลหลายๆ ฝ่ายมาร่วมประเมิน เช่น ครู ผู้ปกครอง หรือบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วยก็จะทำให้ข้อมูลที่แท้จริงมากยิ่งขึ้น

2.4 การสร้างนวัตกรรมการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา โดยการส่งเสริมให้ครูได้มีการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในทุกระดับชั้น และสามารถนำไปประกอบการขอเลื่อนวิทยฐานะที่สูงขึ้น ลักษณะของนวัตกรรมที่จัดทำขึ้น ได้แก่ วิจัยแบบเรียนสำเร็จรูป การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

e-Learning เป็นต้น โดยผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 ได้เสนอความคิดเห็นว่า “...ถ้าโรงเรียนส่งเสริมให้ครูทำวิจัยหรือสร้างนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ก็จะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนได้...”

สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 ที่กล่าวไว้ว่า “...การให้ครูได้ทำผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ก็อาจจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้การปลูกฝังความเป็นพลเมืองในโรงเรียนได้ผลดียิ่งขึ้น...”

และผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 ได้เสนอว่า “...การทำวิจัยของครูที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนยังมีน้อย โรงเรียนน่าจะส่งเสริมให้ครูทำวิจัยแนวนี้เยอะ ๆ เพื่อเป็นการสร้างความเป็นคนดีให้กับนักเรียนและครูก็ได้มีผลงานเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพไปด้วย...”

การสร้างนวัตกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ก็เป็นวิธีหนึ่ง que ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่ามีส่วนช่วยในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในโรงเรียนได้

3. ลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 27 คน ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 9 คน ครูจำนวน 9 คน และผู้ปกครองจำนวน 9 คน มีผลการสัมภาษณ์ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง

ลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน	ความถี่(จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ)
1. ความมีวินัย	13
2. ความรับผิดชอบ	7
3. การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	4
4. ความสามัคคี	3
รวม	27

จากตาราง 5 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 27 คน มีความต้องการให้นักเรียนเกิดลักษณะความเป็นพลเมือง ในเรื่องของความมีวินัย มีความถี่สูงสุด มีจำนวน 13 คน รองลงมาเรื่องความรับผิดชอบ มีจำนวน 7 คน สำหรับเรื่องของการปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ มีจำนวน 4 คน และในเรื่องของความสามัคคี มีจำนวน 3 คน

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง เกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน จึงสามารถสรุปเป็น

แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักด้วยกัน ดังนี้

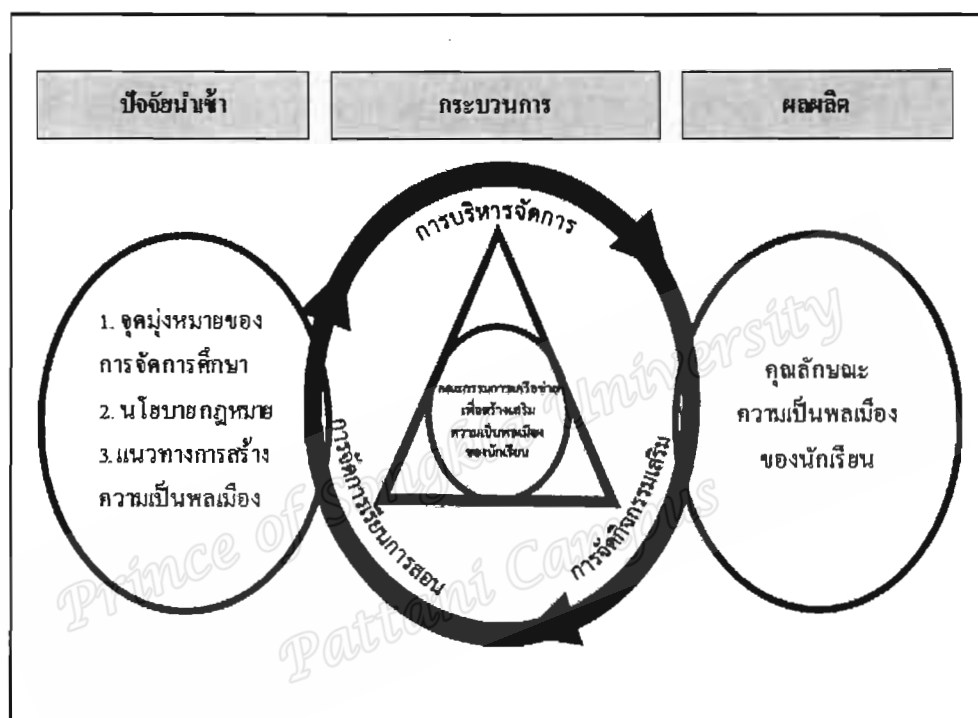
1. สภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน สถานศึกษามีสภาพการบริหารเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน สรุปได้ดังนี้
 - 1.1 การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
 - 1.2 การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง
 - 1.3 การนิเทศ กำกับและติดตามการดำเนินการสร้างความเป็นพลเมือง
2. แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน สถานศึกษามีการนำเสนอแนวทางการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้
 - 2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา
 - 2.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา
 - 2.3 การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน
 - 2.4 การสร้างนวัตกรรมการสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา
3. ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน สถานศึกษาต้องการให้นักเรียนมีลักษณะความเป็นพลเมือง มีดังนี้
 - 3.1 ความมีวินัย
 - 3.2 ความรับผิดชอบ
 - 3.3 การปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ
 - 3.4 ความสามัคคี

ผู้วิจัยได้นำสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน มาประกอบการสร้างร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2 การร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง โดยผู้วิจัยได้นำวิธีการสร้างรูปแบบของ Keeves (1997) มาประกอบการสร้างรูปแบบ เนื่องจากขั้นตอนการสร้างรูปแบบของ Keeves ได้กล่าวไว้ว่าครอบคลุมในประเด็นของขั้นตอนการสร้างรูปแบบ และผู้วิจัยได้นำทฤษฎีระบบพื้นฐาน (Basic system theory) ของ Lunenburg & Ornstein (2000) มาสร้างเป็นรูปแบบ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบระบบพื้นฐานตามแนวคิดของ Lunenburg และ Ornstein เป็นรูปแบบระบบที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์ระบบ

การบริหารงานขององค์กรได้ทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการแปรสภาพ (Transformation Process) ผลผลิต (Output) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) และสภาพแวดล้อม (Environment) ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ารูปแบบระบบพื้นฐานของ Lunenburg และ Ornstein มีความเหมาะสมที่นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รายละเอียดดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้กำหนดร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้านดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย

1.1 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

- 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
- 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
- 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

เมื่อพิจารณาจุดหมายของการจัดการศึกษาในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นจุดหมายที่จะให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีเป็นอันดับแรก ซึ่งก็จะสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการสร้างความเป็นพลเมือง กล่าวคือจะมุ่งเน้นในเรื่องของการเป็นคนดีของสังคม การทำความดีเพื่อส่วนรวม รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเอง เคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น ดังนั้นเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับจุดหมายของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.2 นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 นโยบายด้านการศึกษานายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) ปลุกฝังค่านิยม 12 ประการ บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ปลุกฝังให้เด็กรักและภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักประวัติศาสตร์ชาติไทย และหน้าที่ความเป็นพลเมืองที่ดี
- 3) ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งเน้นการอ่านออก เขียนได้คิดเป็น มองเห็นอนาคต
- 4) ปรับหลักสูตรทุกระดับชั้นให้มีความต่อเนื่องกัน มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการมีงานทำ
- 5) ลดจำนวนรายวิชาอย่างเหมาะสมกับวัย

โดยนโยบายของท่านนายกรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังจะเห็นได้จากการรณรงค์ให้สถานศึกษาเร่งปลุกฝังค่านิยมพื้นฐาน 12 ประการ ปลุกฝังความรักชาติ รักความเป็นไทยและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี

1.2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยได้กล่าวไว้ในมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์

ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามมาตรานี้เป็นการ กำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไปที่เป็นความคาดหวังของการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านความรู้และด้านคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 7 ในกระบวนการ เรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ ส่วนรวมและของประชาชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่ง ตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วย ตนเองอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่ามาตรา 7 เป็นการกำหนดรายละเอียดของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม และคุณลักษณะของคนไทยที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการศึกษา

โดยเมื่อพิจารณารายละเอียดในมาตรา 6 และมาตรา 7 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษาให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทุกด้านเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนก็ เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้อง นำมาเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับนักเรียนทุกคน

1.3 หลักสูตรการสร้างความเป็นพลเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ พัฒนาการศึกษเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็น 4 ยุทธศาสตร์ โดยแต่ละยุทธศาสตร์มีมาตรการ ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน
ยุทธศาสตร์ที่ 2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่

ครอบครัวและชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความ ตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

โดยจะเน้นในรายละเอียดของยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็น พลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งในการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เพื่อสร้างเด็กและ เยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศไทยให้เป็นพลเมือง โดยจะต้องดำเนินการทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ กล่าวคือ

ขั้นอนุบาล จะเน้นในเรื่องการฝึกฝนการเคารพกติกาแบบง่าย ๆ

ชั้นประถมศึกษา จะฝึกฝนในเชิงต่อยอดจากระดับอนุบาล ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม การเคารพกติกา เคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง ทั้งมิติที่เห็นด้วยตาและมิติความคิด เคารพหลักความเสมอภาคและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยไม่ใช่กำลัง

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะฝึกฝนให้เป็นพลเมืองของโรงเรียน ในระดับที่สูงขึ้น เป็นรูปธรรมขึ้น เช่น คิดถึงส่วนรวม มีจิตสาธารณะ ด้วยการให้ทำโครงการ ฝึกฝนการเคารพกฎหมาย การใช้สิทธิเสรีภาพโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เน้นการทำโครงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยให้มีการลงมือทำและเชื่อมโยงกับกิจกรรมจิตอาสา หรือบำเพ็ญประโยชน์ของโรงเรียน ให้ฝึกฝนการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตยโดยเชื่อมโยงสถานักเรียนและการเลือกตั้งสถานักเรียนกับการเรียนและทำให้ประชาธิปไตยเป็นวิถีชีวิตในโรงเรียน

ระดับอุดมศึกษา ให้มีการส่งเสริมหรือกำหนดให้มีวิชาพลเมืองในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป (General Education) ซึ่งนิสิตนักศึกษาทุกคนต้องเรียน โดยอาจเป็นวิชาเฉพาะขึ้นมาใหม่หรือปรับวิชาที่มีอยู่แล้วให้เป็นวิชาพลเมืองเพื่อสร้างนิสิต นักศึกษาให้เป็นพลเมืองที่เคารพผู้อื่น เคารพกติกา มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเข้าใจเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการลงมือ ปฏิบัติเพื่อการเป็นพลเมืองในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย

ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กำหนดกรอบของการดำเนินตามยุทธศาสตร์แต่ละข้อ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็จะเป็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน โดยได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานสร้างความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมตามช่วงวัยของเด็กและเยาวชน ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้

ด้านที่ 2 กระบวนการ (Process)

การดำเนินงานด้านกระบวนการ (Process) มีแนวทางดำเนินการดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 แนวทางการดำเนินการด้านที่ 2 กระบวนการ (Process) ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

องค์ประกอบ	แนวทางดำเนินการ
1. การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	1. การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง 2. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน 3. การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน 4. การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน 5. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 6. การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ 7. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล 8. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง
2. การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	2.1 การบูรณาการเรียนรู้อันหลากหลายในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2.2 การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 2 เรื่อง หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม 2.3 การจัดการศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง 2.4 การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน 2.5 การจัดการเรียนการสอนโดยโครงการเพื่อสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน
3. การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	3.1 การสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน โดยครูร่วมกับนักเรียนในการสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน เช่น การยกมือทุกครั้งเมื่อต้องการแสดงความคิดเห็น การขออนุญาตทุกครั้งเมื่อออกนอกห้องเรียน การจัดโต๊ะและเก้าอี้ให้เรียบร้อยก่อนออกจากห้องเรียน เป็นต้น 3.2 การส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา 3.2.1 นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การเลือกตั้งหัวหน้าชั้นเรียน การเลือกตั้งประธานนักเรียน และร่วมเป็นกรรมการในสถานักเรียน

ตาราง 6 (ต่อ)

องค์ประกอบ	แนวทางดำเนินการ
3. การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง(ต่อ)	<p>3.2.2 นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมประชาธิปไตยของชุมชน เช่น การเดินรณรงค์การเลือกตั้งของชุมชน การร่วมสังเกตการณ์ในการเลือกตั้งของชุมชน เป็นต้น</p> <p>3.3 การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จัดโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม</p> <p>3.4 การปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือทั้งภายในและภายนอกในโรงเรียน</p> <p>3.5 การจัดกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมพัฒนาชุมชน 3.5.1 การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน การบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่สาธารณะ เป็นต้น 3.5.2 การฝึกฝนนักเรียนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ เช่น การแบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน</p>

จากตาราง 6 พบว่า ด้านที่ 2 กระบวนการ (Process) ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2. การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และ 3. การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีแนวทางดำเนินการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและครู เพื่อนำไปดำเนินการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในสถานศึกษา

ด้านที่ 3 ผลผลิต ประกอบด้วย

3.1 มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม มีลักษณะดังต่อไปนี้

เคารพกฎของสถานศึกษา เคารพกติกาของสังคม และยอมรับผลของการทำผิดกฎ ผิดกติกา ยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ ความมีระเบียบวินัย เป็นผู้รู้และปฏิบัติตามแบบแผนของตนเอง ครอบคลุม และสังคมกำหนดไว้ โดยที่จะปฏิเสธไม่รับรู้กฎเกณฑ์หรือกติกาต่าง ๆ ของสังคมไม่ได้

3.2 รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม มีลักษณะดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายด้วยความมานะพยายาม อุทิศกำลังกาย กำลังใจอย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้รวมไปถึงการรับผิดชอบเมื่องานล้มเหลว พยายามแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยไม่เกี่ยงงอนผู้อื่น มีความอดทน เป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ทอดยอยต่ออุปสรรคใดๆ มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บังเกิดผลดีโดยไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน โดยการปฏิบัติตน ทางกาย วาจา จิตใจที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกงไม่หลอกลวง สำหรับความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ปฏิบัติตนโดยอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา ในการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความตั้งใจจริง มีความเสียสละ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีเจตนาที่บริสุทธิ์ มีความจริงใจต่อทุกคน ช่วยเหลือสังคมทุกครั้งเมื่อมีโอกาส เห็นประโยชน์ของส่วนรวม

3.3 เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีลักษณะดังต่อไปนี้

รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องไม่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือการพูดที่ทำผู้อื่นให้เสียหาย และต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและเคารพผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเอง เป็นผู้มีเหตุผล และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทุกคนย่อมมีอิสระเสรีภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

3.4 ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ มีลักษณะดังต่อไปนี้

ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนของศาสนาให้เข้าใจให้เต็มความสามารถของตนเอง สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามความเหมาะสมของช่วงวัย ถวายทอดเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับศาสนาที่ตนรู้ให้ผู้ที่ยังไม่รู้ หรือผู้ที่รู้น้อยกว่าให้มีความรู้มากขึ้น กตัญญูตบเทวีต่อศาสนาด้วยการไม่ลบหลู่ ไม่ดูหมิ่นศาสนาของตน เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนา หลีกเลียงและละเว้นการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็นข้อห้ามช่วยกันปกป้องรักษาศาสนาของตนให้คงอยู่ต่อไป

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สังเคราะห์ขึ้นนำเข้าสู่การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยจัดสนทนากลุ่มในวันที่ 29 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 เวลา 09.00 – 12.00 น. ณ ห้องประชุมคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 คน ประกอบด้วยอาจารย์ จำนวน 1 คน ศีกษานิเทศก์ จำนวน 3 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการเก็บข้อมูลระยะที่ 1 จำนวน 9 คน ดำเนินการสนทนากลุ่มโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันพิจารณาร่างรูปแบบ แล้วให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงร่างรูปแบบ วิเคราะห์และประเมินถึงระดับความเหมาะสมและระดับความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบและแนวทางการดำเนินการตามรูปแบบ ผลการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการประเมินระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 ระดับความเหมาะสมและระดับความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้ทรงคุณวุฒิ

ร่างรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)					ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)										
1. จุดมุ่งหมายของการจัด การศึกษา	13					13				
2. นโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	13					13				
3. หลักสูตรการสร้างความเป็น พลเมือง	11	2				10	3			
ด้านกระบวนการ (Process)										
องค์ประกอบที่ 1 การบริหาร จัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมือง										
1. การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้าง ความเป็นพลเมือง	13					11	2			
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการ เครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน	12	1				12	1			
3. การกำหนดเป้าหมายในสร้าง ลักษณะความเป็นพลเมืองของ นักเรียน	13					12	1			

ตาราง 7 (ต่อ)

ร่างรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	มาก ที่สุด	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)				ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)				
		มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
4. การจัดทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างสถานศึกษากับ คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้าง เสริมความเป็นพลเมืองของ นักเรียน	11	2				10	3			
5. การพัฒนาครูและบุคลากร ทางการศึกษา	12	1				12	1			
6. การพัฒนาสภาพแวดล้อมและ แหล่งเรียนรู้	13					11	2			
7. การนิเทศ ติดตามและ ประเมินผล	13					12	1			
8. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการ จัดกิจกรรมเสริมแรง	13					11	2			
องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียน การสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมือง										
1. การจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม วิชาหน้าที่พลเมือง	13					13				
2. การจัดการเรียนการสอนในกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 2 เรื่อง หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตในสังคม	13					13				
3. การบูรณาการการเรียนรู้ในทุก กลุ่มสาระการเรียนรู้	13					13				
4. การส่งเสริมให้ครูสร้าง นวัตกรรมด้านการจัดการเรียน การสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน	13					11	2			
5. การจัดการเรียนการสอนโดย โครงการเพื่อสร้างเสริมลักษณะ ความเป็นพลเมืองของนักเรียน	13					12	1			

ตาราง 7 (ต่อ)

ร่างรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)				ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)			
	มาก ที่สุด	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
องค์ประกอบที่ 3 การจัดกิจกรรม เสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมือง								
1. การสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน	13				13			
2. การส่งเสริมประชาธิปไตยใน สถานศึกษา	13				13			
3. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	13				13			
4. การปฏิบัติตามหลักคำสอนทาง ศาสนา	13				13			
5. การจัดกิจกรรมจิตอาสาและ กิจกรรมพัฒนาชุมชน	13				13			
ด้านผลผลิต (Output)								
1. มีวินัย เคารพกฎ กติกาของ สังคม	13				13			
2. รับผิดชอบตนเองและ ส่วนรวม	13				13			
3. เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์	13				13			
4. ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตน นับถือ	13				13			

จากตาราง 7 พบว่าโดยภาพรวมระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุกด้านมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากขึ้นไป เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกระบวนการ (Process) องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง องค์ประกอบที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และด้านผลผลิต (Output) มีความเหมาะสมมากที่สุด สำหรับองค์ประกอบที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และด้านผลผลิต (Output) มีความเป็นไปได้มากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงตาราง 8

ตาราง 8 ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รายการที่ปรับปรุง	ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง
1. ด้านปัจจัยนำเข้า	ควรที่จะเพิ่มแนวคิด ทฤษฎี หลักการหรือแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
2. ด้านกระบวนการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในด้านกระบวนการ(Process) ควรใส่ขั้นตอนให้ชัดเจน 2. หากกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นสูง เพราะว่าถ้าจะเน้นที่ Outcome Base Learning เรา ยิ่งเน้นไปที่นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ของผู้สอน ครูแต่ละคนก็จะมีวิธีการที่เป็นของตนเอง จึงจำเป็นต้องวิธีการที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับได้ตามบริบทของแต่ละบุคคล 3. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ควรเสนอให้เป็นคณะกรรมการชุดเดียวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติงานในสถานศึกษา 4. คณะกรรมการเครือข่ายซึ่งจะต้องคำนึงถึงองค์ความรู้ที่ได้มาจากบุคคลเหล่านั้นด้วย ซึ่งอาจมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือหน่วยงานที่เป็นโครงการพระราชดำริ เป็นต้น 5. การกำหนดบทบาทของคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนต้องให้ชัดเจน และเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจัง

ตาราง 8 (ต่อ)

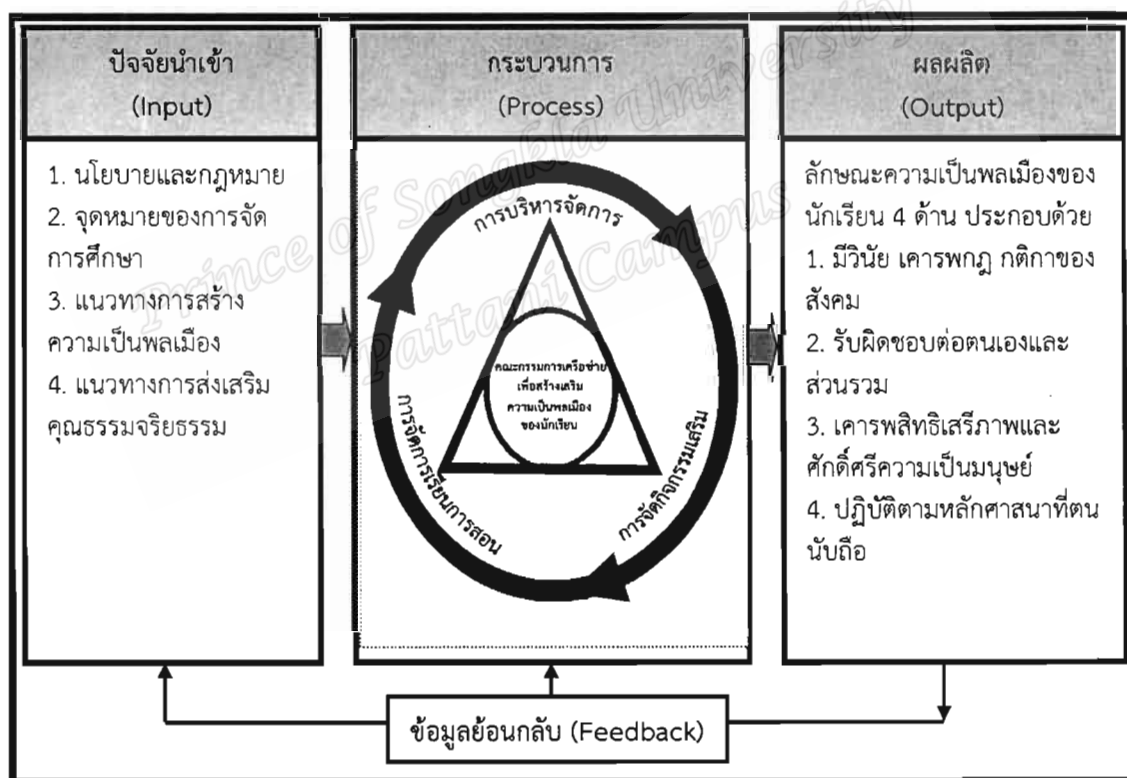
รายการที่ปรับปรุง	ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง
2. ด้านกระบวนการ (ต่อ)	6. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรงควรทำ 2 ระยะ คือระยะแรก ขณะดำเนินการสร้างความเป็นพลเมืองและระยะหลังจากที่การสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนบรรลุเป้าหมายด้วย
3. ด้านผลผลิต	<p>1. ควรมีการระบุลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในชัดเจน อาจระบุลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สังคมส่วนรวมต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน</p> <p>2. ไม่ควรใช้คำว่า “คุณลักษณะความเป็นพลเมือง” ให้ใช้คำว่า “ลักษณะความเป็นพลเมือง”</p> <p>3. โรงเรียนควรมีลักษณะความเป็นพลเมืองร่วม เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบ เป็นต้น</p> <p>4. อาจนำลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนมา กำหนดเป็นลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน</p> <p>5. ควรมีนโยบายจำกัดความของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนให้ชัดเจน</p> <p>6. ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนควร คำนึงความเป็นสากลของประเทศและทั่วโลกด้วย เช่น ในเรื่องของการเคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์</p>
4. ด้านภาพรวมของรูปแบบ	<p>1. ตามรูปแบบองค์ประกอบทั้งสามด้านไม่ควรทำ เป็นวงกลมซ้อนทับกัน ควรแยกออกจากกัน</p> <p>2. ควรเพิ่มข้อมูลย้อนกลับ(Feedback) เข้าไปในรูปแบบด้วย</p>

จากตาราง 8 พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านภาพรวมของรูปแบบ

หลังจากการดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ปรับนโยบายและกฎหมายเป็นข้อที่ 1 เนื่องจากเป็นประเด็นสำคัญประเด็นแรกที่จะต้องศึกษา และในข้อที่ 3 เปลี่ยนจากหลักสูตรการสร้างความเป็นพลเมือง เป็นแนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง เนื่องจากสถานศึกษาบางแห่งไม่ได้จัดทำหลักสูตรการสร้างความเป็นพลเมือง แต่แนวทางการสร้างความเป็นพลเมืองของสถานศึกษาจะมีทุกแห่งเนื่องจากหน่วยงานต้นสังกัดได้มีหนังสือชี้แจงไปให้สถานศึกษาทุกแห่งเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง
2. ด้านผลผลิต (Output) ปรับโดยเพิ่มลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนทั้ง 5 ด้าน
3. ด้านภาพรวม ปรับโดยแยกทั้ง 3 ด้านออกจากกัน ไม่ซ้อนทับกัน และเพิ่มข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงร่างรูปแบบตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ผลการวิจัยระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา โดยการนำไปทดลองใช้และพัฒนาร่วมกับสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาไปทดลองใช้และพัฒนาร่วมกับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 9 เขตพื้นที่ โดยคัดเลือกสถานศึกษาในเขตพื้นที่ละ 1 โรงเรียน จะได้สถานศึกษาจำนวน 9 โรงเรียน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposeful Selection) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาไปชี้แจงและอธิบายให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบได้เข้าใจถึงแนวดำเนินการของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ณ สถานศึกษา ในเดือนพฤษภาคม 2560

2. ผู้วิจัยกำหนดการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ร่วมกับสถานศึกษาเป็นเวลา 1 ภาคเรียน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560

3. ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา ดำเนินการตามร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา และในระหว่างดำเนินการตามร่างรูปแบบให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา รวบรวมวิธีการดำเนินงาน ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา

4. ผู้วิจัยมีการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์โดยตรง (Face-To-Face) กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อสอบถามวิธีการดำเนินงาน ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ผู้วิจัยมีการศึกษาเอกสารของโรงเรียน เช่น แผนปฏิบัติการประจำปี รายงานโครงการ รายงานความก้าวหน้าการดำเนินการโครงการ แผนการสอน สื่อการสอน บันทึกการประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยผู้วิจัยมีกำหนดการติดตามและพัฒนารูปแบบจำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ครั้งที่ 2 ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 โดยมีเป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 เป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบ	
ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
1. การดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input) 2. การดำเนินงานด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง(Process) ประกอบด้วย 2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2.1.1 การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง 2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่าย 2.1.3 การกำหนดเป้าหมาย 2.1.4 การจัดทำข้อตกลง 2.1.5 การพัฒนาครูและบุคลากร 2.1.6 การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ 2.1.7 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล 2.1.8 การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง 2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 3. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน	1. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Process) ประกอบด้วย 3 ด้าน 1.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 1.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล 3. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง 4. ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่เกิดขึ้น (Output) 5. ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ 6. ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ

จากตาราง 9 การติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ 2 ครั้ง แต่ครั้งก็จะกำหนดเป้าหมายในการติดตามและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินการของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

5. เมื่อครบกำหนดการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ประเมินความเหมาะสมและความพึงพอใจที่มีต่อร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา

6. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษามาปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการติดตามและพัฒนารูปแบบ ครั้งที่ 1

เป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในครั้งที่ 1 ประกอบด้วย

1. การดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input)
2. การดำเนินงานด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง(Process) ประกอบด้วย
 - 2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
 - 2.1.1 การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง
 - 2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่าย
 - 2.1.3 การกำหนดเป้าหมาย
 - 2.1.4 การจัดทำข้อตกลง
 - 2.1.5 การพัฒนาครูและบุคลากร
 - 2.1.6 การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้
 - 2.1.7 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล
 - 2.1.8 การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง
 - 2.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
 - 2.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
3. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

การติดตามและพัฒนารูปแบบ ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมโดยใช้การสัมภาษณ์โดยตรง (Face-To-Face) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน นอกจากนั้นผู้วิจัยมีการศึกษาเอกสารของโรงเรียน จากการติดตามและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา สามารถสรุปผลการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

การดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สถานศึกษาได้มีการเตรียมความพร้อมภายในสถานศึกษาก่อนที่จะดำเนินการตามกระบวนการสร้างเสริมเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยเน้นในเรื่องของการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อเป็นการสร้างความตระหนักและให้เห็นความสำคัญของการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกันทั้งระบบของสถานศึกษา จากการติดตามการดำเนินงานสถานศึกษาปรากฏผลดังต่อไปนี้

1.1 การดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

สถานศึกษาที่นำร่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาไปทดลองใช้ มีการศึกษาจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในด้านความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ที่เกี่ยวข้อง เกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ตามที่ครูปัทมาณี 3 ได้กล่าวว่า

“...ผอ. ได้มีการชี้แจงเรื่องการทำงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในที่ประชุมครู ทำให้คณะครูได้รู้พร้อมกันว่าโรงเรียนมีการใช้รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีของนักเรียนที่นั่นนะค่ะ นอกจากนั้นอธิบายให้เห็นความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน...”

และตามที่คุณครูเยลา 1 ได้กล่าวว่า “...ผมให้คุณครูไปศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเป็นพลเมืองของนักเรียน รวมถึงหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐานว่ามีส่วนไหนบ้างที่กล่าว ถึงการสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งผมว่าเป็นเรื่องที่ครูทุกคนจะต้องรู้อยู่แล้ว แต่ครูบางคนลืมเรื่องพวกนี้...”

และผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 ได้กล่าวว่า “...ครูได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมือง และผมก็ได้สอบถามครูบางคนก็มีความสนใจที่ไปหาความรู้เพิ่มเติม บางครั้งก็ให้ความรู้ครูบ้างเวลาประชุม บางครั้งก็หาเอกสารเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองมาให้คุณครูได้เพิ่มเติมความรู้...”

นอกจากนี้ครูเยลา 3 ได้กล่าวว่า “...พวกเราได้ศึกษาแนวดำเนินการสร้างความเป็นพลเมือง และหนังสือส่งการจากเขตพื้นที่เกี่ยวกับแนวการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองที่เน้นการปฏิบัติให้มากกว่าการเรียนเฉพาะความรู้ในห้องเรียน และเราก็จะมาปรึกษากันถึงกิจกรรมอะไรบ้างที่จะให้ทำเด็กนักเรียนเกิดความเป็นพลเมืองได้บ้าง...”

จากการติดตามการดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input) จะเห็นได้ว่าสถานศึกษามีวิธีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของการสร้างความรู้ความเข้าใจหลายวิธี เช่น การประชุมครูและบุคลากรของสถานศึกษา การศึกษาเอกสาร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครู เป็นต้น

1.2 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะของการดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

จากการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มีรายละเอียดแสดงดังตาราง 10

ตาราง 10 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหของกรดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญห
1	ครูบางคนไม่เวลาที่จะไปศึกษา จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง เนื่องจากมีภาระงานสอนและงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย	ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับนโยบายและกฎหมาย จุดหมายของการจัดการศึกษา แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง เมื่อมีการประชุมครู หรือให้ครูได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
2	โรงเรียนไม่ได้มีการศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนก่อนเข้ามาสู่การสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมือง เพราะนักเรียนแต่ละคนมีระดับความเป็นพลเมืองแตกต่างกัน	ควรเพิ่มนักเรียนในชั้นของปัจจัยนำเข้าด้วย ซึ่งจะทำให้ครูได้ศึกษาลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนแต่ละครก่อนที่จะเข้าสู่การสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองในกับนักเรียน

จากตาราง 10 พบว่าหลังการทดลองใช้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีประเด็นปัญหา 2 ประการ และได้ร่วมกันกำหนดข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

จากการติดตามและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา สามารถสรุปวิธีการดำเนินการในชั้นของปัจจัยนำเข้า ได้ดังต่อไปนี้

(1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายชี้แจงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง ในการประชุมครูและบุคลากรของสถานศึกษา

(2) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง

(3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของครูและบุคลากรทางการศึกษา

(4) การศึกษาดูงานสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างความเป็นพลเมือง

2. ด้านกระบวนการ (Process)

การดำเนินงานด้านกระบวนการ (Process) มีการดำเนินงานหลักๆ อยู่ 3 ประการ ได้แก่
 1) การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 2) การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และ 3) การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ซึ่งแต่ละข้อมีรายละเอียดของการดำเนินงานดังนี้

2.1 การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

สถานศึกษามีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

2.1.1 การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง

โรงเรียนมีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการสร้างความเป็นพลเมืองโดยเฉพาะ เพื่อจะได้เป็นจุดเน้นในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ดังเช่น ผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 ได้กล่าวว่า “...เมื่อก่อนโรงเรียนได้ตั้งกลยุทธ์ไว้กว้างๆ เช่น ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ผมเลยตั้งกลยุทธ์ของโรงเรียนว่าพัฒนาผู้เรียนคุณภาพผู้เรียน และให้เป็นพลเมืองดีของสังคม...”

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 1 กล่าวว่า “...โรงเรียนได้ประชุมครูแล้วเสนอให้โรงเรียนมีกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน จึงเพิ่มลงในกลยุทธ์ข้อที่ 1 ของโรงเรียนว่า พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความเป็นพลเมือง...”

ผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 เสนอว่า “...เมื่อก่อนกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมืองไม่มี แต่ตอนนี้โรงเรียนได้เพิ่มกลยุทธ์ที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองไว้ด้วยแล้ว ซึ่งได้กำหนดว่า สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ตามมาตรฐาน มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นพลเมืองดีของสังคม...”

ผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 ได้กล่าวว่า “...กลยุทธ์ของโรงเรียนจะเน้นในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ผมเลยแทรกความเป็นพลเมืองไว้ให้เป็นเรื่องเดียวกับการสร้างคุณธรรม จริยธรรม โดยกำหนดว่า พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานและเป็นพลเมืองดีของสังคมครับ...”

โดยสรุปสถานศึกษามีการกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน เพื่อเป็นกลยุทธ์หลักในการดำเนินงานของสถานศึกษาที่มีเป้าหมายก็คือการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

โรงเรียนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อเป็นทีมงานที่ช่วยโรงเรียนในการขับเคลื่อนการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่แตกต่างกันไป ซึ่งบางโรงเรียนได้เชิญบุคคลในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการด้วย ดังเช่น ผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 กล่าวว่า “...การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ผมได้แต่งตั้งจาก

โต๊ะอิหม่าม ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้ใหญ่บ้าน และครู 2-3 คน ผมจะเลือกคนที่สามารถมาช่วยโรงเรียนได้จริง ๆ รวมทั้งตัวผมเองก็ประมาณ 10 คน โดยจะไม่เข้าช้อนกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน...”

แต่ผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 1 ซึ่งได้แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้กล่าวว่า “...คณะกรรมการเครือข่ายการสร้างความเป็นพลเมืองของโรงเรียนก็คือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพราะอำนาจในการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาน่าจะมีแค่คณะกรรมการชุดนี้ชุดเดียว และเป็นคณะกรรมการที่มีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเรื่องการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้...”

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 กล่าวว่า “...การแต่งตั้งคณะกรรมการของผมแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งโรงเรียนผมมีคณะกรรมการสถานศึกษาอยู่ 9 คน และผมได้แต่งตั้งผู้ปกครองเพิ่มอีก 3 คน แต่งตั้งครูเพิ่มอีก 2 คน และโต๊ะอิหม่ามเพิ่มอีก 1 คน รวมแล้วมีคณะกรรมการ 15 คน เพราะกรรมการสถานศึกษาเป็นทีมหลักที่คอยช่วยโรงเรียนอยู่แล้ว และที่แต่งตั้งเพิ่มก็จะได้มาเสริมในการได้สอดส่องดูแลเรื่องความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วย...”

สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนออกเป็นสามลักษณะ ดังนี้

- 1) สถานศึกษาให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน
- 2) สถานศึกษาใช้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักแล้วแต่งตั้งบุคคลอื่นเพิ่มเติม
- 3) สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนขึ้นมาใหม่ทั้งหมด

ซึ่งสามารถจำแนกจำนวนสถานศึกษาตามกลุ่ม ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 11 ตาราง 11 แสดงจำนวนของสถานศึกษาตามกลุ่มของการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ลักษณะของการแต่งตั้งคณะกรรมการ	จำนวนสถานศึกษา(โรง)
1. แต่งตั้งจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	6
2. แต่งตั้งจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก แล้วแต่งตั้งบุคคลเพิ่มเติม	2
3. แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนขึ้นมาใหม่	1

จากตาราง 11 พบว่า สถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเป็นพลเมืองของนักเรียน จากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมากที่สุด จำนวน 6 โรง รองลงมาแต่งตั้งจาก

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก แล้วแต่งตั้งบุคคลเพิ่มเติม จำนวน 2 โรง และแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนขึ้นมาใหม่ จำนวน 1 โรง

2.1.3 การกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน จึงสามารถสรุปได้ว่าสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้มีการประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อชี้แจงบทบาทของคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน และในการประชุมจะมีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยให้สมาชิกในที่ประชุมได้เสนอลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งแต่ละสถานศึกษามีความคล้ายคลึงกันในการกำหนดลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน สามารถสรุปได้ดังนี้

ผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 ได้กล่าวว่า “...ในที่ประชุมได้ให้สมาชิกช่วยกันพิจารณาว่าพฤติกรรมของนักเรียนของเราที่ยังไม่ดี ที่ต้องพัฒนามีอะไรบ้าง มีเสนอกี่มีหลายเรื่องนะ เช่น เรื่องความมีมารยาทดี ความสุภาพอ่อนน้อม ความสะอาด การพูดจา แต่ที่ประชุมก็ได้พิจารณาเลือกเรื่องของการมีวินัย ที่พวกเราต้องการพัฒนานักเรียนให้เกิดขึ้น ก็เพราะว่าถ้านักเรียนเรามีวินัยแล้วลักษณะที่พึงประสงค์อื่นก็จะเกิดขึ้น สามารถไปอยู่ที่ไหนก็ได้บนโลกนี้นะ...”

ผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 3 ได้กล่าวว่า “...คณะกรรมการของเราได้ประชุมกันเพื่อเลือกความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยช่วยกันเสนอและบอกเหตุผลว่าทำไม บางคนก็เสนอเรื่องของความมีระเบียบวินัย เพราะว่านักเรียนเราขาดระเบียบวินัยมาก บางคนเสนอว่า นักเรียนเราไม่ค่อยมีความสามัคคี จึงต้องจัดกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้กับนักเรียน บางคนก็เสนอว่าเรื่องของความรับผิดชอบ เพราะว่านักเรียนของเราไม่ค่อยมีความรับผิดชอบ แต่พอพิจารณาแล้วที่ประชุมจึงตกลงในเรื่องของความมีวินัย...”

สำหรับผู้บริหารศึกษายะลา 3 กล่าวว่า “...ในการเลือกลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ในเรื่องของความมีวินัยมาเป็นอันดับแรกเลย ก็เพราะว่าความมีวินัยเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนต้องมี ถ้าทุกคนมีระเบียบวินัยชุมชน สังคมก็จะเป็นระเบียบเรียบร้อย ที่ประชุมจึงต้องการให้เด็กมีความมีวินัยเกิดขึ้น...”

ผู้บริหารสถานศึกษายะลา 2 กล่าวว่า “...ในที่ประชุมคณะกรรมการได้คัดเลือกเรื่องของการรับผิดชอบต่อของนักเรียนที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน เนื่องจากนักเรียนยังอยู่ในวัยเรียนหนังสือ ความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักเรียน ถ้านักเรียนมีความรับผิดชอบก็จะส่งผลถึงการเรียนของนักเรียนด้วย...”

ผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 1 ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนได้ประชุมคณะกรรมการเพื่อช่วยกันพิจารณาว่าลักษณะความเป็นพลเมืองอะไรที่เราต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน แล้วสมาชิกในที่ประชุมก็ช่วยกันเสนอ แต่เราก็ได้มีมติเลือกเรื่องของการรับผิดชอบต่อของนักเรียน เราต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน เพราะวว่าความรับผิดชอบต่อของนักเรียนสามารถสร้างเกิดขึ้นกับนักเรียนได้ง่าย

โดยครูช่วยปลูกฝังได้ทุกวันและผู้ปกครองก็สามารถให้นักเรียนมีความรับผิดชอบงานบ้านเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านได้...”

จึงสามารถสรุปลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาได้กำหนดเป็นเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนจากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 12

ตาราง 12 จำนวนสถานศึกษาที่กำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ลักษณะความเป็นพลเมือง	จำนวนสถานศึกษา(โรง)
1. ความมีวินัย	6
2. ความรับผิดชอบ	3

จากตาราง 12 พบว่า สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน จำนวน 2 ลักษณะ คือ 1. ความมีวินัย จำนวน 6 โรง และ 2. ความรับผิดชอบ จำนวน 3 โรง

2.1.4 การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ทุกโรงได้ดำเนินการจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยสถานศึกษาได้มีการทำข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร ในวันที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ทั้งนี้เพื่อจะให้คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้เกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกับโรงเรียนในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน ดังที่ผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 กล่าวว่

“...ในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ผมก็ได้ชี้แจงเรื่องการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนของโรงเรียน และให้ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาได้ลงนามในบันทึกข้อตกลง เพื่อจะได้ร่วมกันพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วย...”

ซึ่งสอดคล้องกับผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 ที่กล่าวว่า “...ผมได้ประชุมคณะกรรมการแล้วได้สร้างบันทึกข้อตกลงระหว่างโรงเรียนและกรรมการว่าจะช่วยกันสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน...”

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 3 กล่าวว่า “...ผมได้ทำข้อตกลงและได้อธิบายให้คณะกรรมการได้เข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับคณะกรรมการในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน ซึ่งต้องช่วยกันทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน...”

ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษายะลา 3 ได้กล่าวว่า “...ผมทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับคณะกรรมการเพื่อสร้างความร่วมมือในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก ซึ่งผมว่าเป็นสิ่งดี เพราะว่าคณะกรรมการได้ช่วยโรงเรียนดูแลพฤติกรรมเด็กเมื่อเด็กอยู่นอกโรงเรียน และคณะกรรมการก็สามารถมาติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนได้ตามข้อตกลงที่ทำร่วมกัน...”

โดยสรุปสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกโรงเรียนได้มีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับคณะกรรมการ เพื่อเป็นพันธะสัญญาในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน

2.1.5 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างถึงวิธีการดำเนินการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่คาดว่าจะสามารถทำได้ ซึ่งทำให้ได้วิธีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่แตกต่างกันดังที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เวลา 1 กล่าวว่่า

“...ที่โรงเรียนมีการพัฒนาครูในเรื่องของการสร้างความเป็นพลเมืองนั้น จะทำในโอกาสที่มีการประชุมครูทั้งโรงเรียน ที่ให้ครูทุกคนได้มีโอกาสรับรู้พร้อมกัน มีเรื่องที่เป็นความรู้ใหม่ๆ ก็จะชี้แจงในที่ประชุม หรือครูคนไหนไปอบรมมาก็ให้อธิบายให้ครูคนอื่นฟัง...”

และผู้บริหารสถานศึกษานราธิวาส 2 ได้กล่าวว่า “...การพัฒนาครูผมไม่ได้พาครูไปดูงานที่ไหนเลย แต่ให้ครูได้เรียนรู้กันเองภายในโรงเรียน ให้ครูได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ครูคนไหนที่มีความรู้ใหม่ๆ ก็มาเล่าให้เพื่อนครูฟัง...”

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 3 กล่าวว่า “...ผมให้ครูได้เรียนรู้ข่าวสารใหม่ นอกจากการแจ้งในที่ประชุมแล้ว ผมได้ส่งข่าวสารใหม่ๆ ผ่านทางกลุ่มไลน์ของโรงเรียน หรือครูส่งความรู้ได้ด้วย...”

และผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 ได้เสนอว่า “...ในการพัฒนาครูนั้นทำได้หลายวิธี สำหรับในเรื่องของการเป็นพลเมืองนั้น สิ่งแรกที่ควรส่งเสริมจะต้องให้ครูได้เรียนรู้เรื่องจรรยาบรรณความเป็นครูและปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ักเรียน...”

นอกจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาใช้เวลา 3 ได้กล่าวว่า “...ช่องทางในการพัฒนาครูมีหลายวิธี ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูได้เรียนจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต จากโรงเรียนต้นแบบ นอกจากนั้นอาจจะเชิญผู้รู้มาให้ความรู้ครูเกี่ยวกับความรู้เรื่องพลเมือง...”

จากการติดตามการทดลองใช้รูปแบบสามารถสรุปวิธีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา และในผู้บริหารสถานศึกษาและครูช่วยเสนอแนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ได้มีดังต่อไปนี้

1. การประชุมครูและบุคลากรทางการศึกษา
2. การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านการสร้างความเป็นพลเมือง
3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา
4. การส่งความรู้ผ่านกลุ่มโซเชียลมีเดียของสถานศึกษา
5. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
6. การเชิญผู้รู้มาให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

2.1.6 การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้

การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนนั้น

ผู้บริหารสถานศึกษาปีตตานี 1 กล่าวว่า “...การจัดสภาพแวดล้อมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองนั้นที่โรงเรียนเน้นความเป็นมวีวินัย เพราะฉะนั้นทุกห้องก็จะกฎ กติกา ข้อตกลงประจำห้องเรียนที่นักเรียนทุกคนในห้องจะปฏิบัติตาม ของโรงเรียนก็จะป้ายที่ส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับความมีวินัย ความเป็นระเบียบของนักเรียน รวมทั้งมีภาพการแต่งกายที่ถูกต้องของนักเรียน เพื่อส่งเสริมความมีวินัย...”

สำหรับครูปีตตานี 3 กล่าวว่า “...เรามีการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เป็นห้องประชาธิปไตยที่ให้นักเรียนได้เข้าหาความรู้เกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยและความมีวินัยของนักเรียน ซึ่งในห้องก็จะมีความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีแผนผังสถานนักเรียน ที่มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้นักเรียนแต่ละคนได้ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน...”

และครูนราธิวาส 3 ได้กล่าวว่า “...การสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนนั้นโรงเรียนของเราเน้นการจัดป้ายนิเทศส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เช่น ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนของชาวมุสลิม และความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคม นอกจากนี้ก็มีการจัดป้ายนิเทศผลงานของนักเรียนที่มาจากจากการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง อาจจะเป็นแผนภาพ Mind mapping เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นผลงานของนักเรียน...”

จากการติดตามการทดลองใช้รูปแบบสามารถสรุปวิธีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ ที่สามารถนำไปใช้ได้มีดังต่อไปนี้

1. การจัดทำกฎ ระเบียบ กติกาและข้อตกลงของสถานศึกษาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และติดในบริเวณที่ทุกคนสามารถเห็นได้
2. การจัดป้ายนิเทศความรู้
3. การจัดป้ายนิเทศผลงานนักเรียน
4. การจัดห้องเรียนที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

2.1.7 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

สถานศึกษามีการดำเนินการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ ครูยะลา 1 ได้แสดงความคิดเห็นว่า “...ผู้บริหารมีการนิเทศ ติดตามการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง โดยการสอบถามความก้าวหน้าของการดำเนินกิจกรรม ผู้บริหารก็จะให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เวลาเราไม่รู้ ไม่เข้าใจอะไรเราก็สอบถามจาก ผอ. ได้ ทำให้งานของสำเร็จได้ เช่น พฤติกรรมของเด็กบางคนที่ยังไม่เหมาะสม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว หรือชอบรังแกเพื่อน เมื่อเราจัดการไม่ได้ก็ต้องแจ้ง ผอ. เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา...”

สอดคล้องกับความคิดของ ครูปีตตานี 2 ที่กล่าวว่า “...การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีความสำคัญต่อการดำเนินงานมาก บางครั้งผู้บริหารก็ทำการนิเทศด้วยตนเอง และบางทีก็มีมอบหมายให้ครูทำการนิเทศแทน เนื้อหาของการนิเทศ

ก็เกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียน การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง หรือว่าการจัดโครงการความเป็นพลเมืองในห้องเรียน เพื่อเป็นการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของครู...”

และผู้บริหารสถานศึกษายะลา 3 ได้กล่าวว่า “...เวลาเราไปนิเทศการทำงาน ครูส่วนมากจะไปชวนคุยในเรื่องการทำงาน หรือไปแบบไม่เป็นทางการมากกว่า ครูก็จะรู้สึกเป็นกันเองมากกว่า การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับเด็ก ครูเป็นบุคคลสำคัญมาก ดังนั้นเราจะต้องไปพูดคุย นิเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด สอบถามปัญหา และช่วยตัดสินใจแก้ปัญหาให้กับครู ทำให้ครูมีกำลังใจที่ดีในการทำงาน...”

นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา นราธิวาส 2 ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “...การนิเทศทำให้ผู้บริหารทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน ทราบปัญหาอุปสรรคในการทำงาน เราก็จะได้ช่วยกันแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครู ปัญหาเรื่องการจัดกิจกรรมต่างๆ เราสามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้...”

จะเห็นได้ว่าการนิเทศ ติดตามและประเมินผล มีความสำคัญต่อการดำเนินงานตามร่างรูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน วิธีการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการของผู้บริหารสถานศึกษา เช่น การนิเทศแบบเป็นทางการ การนิเทศแบบไม่เป็นทางการ การนิเทศแบบพูดคุย ประชุม เป็นต้น

2.1.8 การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง

สถานศึกษามีการให้ข้อมูลย้อนกลับและจัดกิจกรรมเสริมแรงให้กับนักเรียนที่มีลักษณะความเป็นพลเมือง ตามที่ ครูปัตตานี 3 ได้กล่าวว่า “...ในบางครั้งการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน จากการสังเกตก็จะเห็นว่านักเรียนบางคนที่สามารถพัฒนาตนเองให้มีลักษณะความเป็นพลเมืองได้ครูก็จะยกย่องชมเชย และจะมีนักเรียนที่ยังไม่เกิดความเป็นพลเมืองครูก็จะให้กำลังใจและชี้แนะแนวทางในการพัฒนาตนเองให้มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม...”

สำหรับ ครูนราธิวาส 1 กล่าวว่า “...ตัวดิฉันเองก็จะสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ถ้านักเรียนมีความประพฤติดี มีความเป็นพลเมือง ดิฉันก็จะชมเชยต่อหน้าเพื่อนๆ แต่บางคนยังมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น ยังขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ ดิฉันก็จะอบรมตักเตือน และจะดูแลเขาเป็นพิเศษ...”

สอดคล้องกับความคิดของ ครูปัตตานี 1 ที่กล่าวว่า “...เราจะต้องพัฒนา นักเรียนทุกคนตามศักยภาพของเขา เช่น นักเรียนบางคนเป็นคนมีความรับผิดชอบ ช่วยเหลืองานครูได้ แต่บางคนยังไม่มี ความรับผิดชอบ เราก็จะต้องพัฒนาให้เขาเกิด ความรับผิดชอบได้ตามที่เขาทำได้ โดยการพูดคุย ให้กำลังใจ แนะนำให้กับเขา...”

นอกจากนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาปัตตานี 2 ได้เสนอว่า “...ที่โรงเรียนมีการให้กำลังใจและสร้างเสริมแรงทางบวกโดยการประกาศความดีของนักเรียนให้ครูและเพื่อนๆ ได้รู้ โดยเฉพาะตอนเช้าแถวตอนเช้า บางครั้งก็มีการมอบของรางวัลให้กับนักเรียนที่ทำความดี เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนๆ...”

สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง ที่หลากหลาย เช่น การยกย่องชมเชย การให้รางวัล การอบรมตักเตือน การให้กำลังใจ และการแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นสร้างกำลังใจให้กับนักเรียนที่มีลักษณะความเป็นพลเมือง และเพื่อสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

2.2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองที่แตกต่างกัน โดยครูปัทธานี 1 ได้กล่าวว่า

“...การจัดการเรียนการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองโรงเรียนได้กำหนดวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นสาระเพิ่มเติม โดยกำหนดไว้ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งทุกชั้นเรียนจะต้องเรียน...”

สำหรับครูยะลา 3 ได้กล่าวว่า “...ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองของนักเรียน ทางโรงเรียนของเราได้มีการบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่เราไม่ได้แยกวิชาหน้าที่พลเมืองเอาไว้โดยเฉพาะก็เพราะเรื่องของจำนวนชั่วโมงเรียนตามโครงสร้างของโรงเรียน...”

และครูนราธิวาส 2 กล่าวว่า “...การเรียนเรื่องหน้าที่พลเมืองซึ่งโรงเรียนไม่ได้กำหนดไว้เป็นวิชาเพิ่มเติมแต่มีการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งในกลุ่มสาระสังคมฯ จะมีหน่วยการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองอยู่แล้วด้วย...”

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาปัทธานี 2 ได้กล่าวว่า “...ที่โรงเรียนนอกจากบูรณาการไว้ในทุกสาระการเรียนรู้แล้ว ยังมีพิเศษที่เราได้ให้ทุกชั้นเรียนโดยใช้โครงงานที่เน้นความมีวินัยของนักเรียน แต่ละห้องเรียนก็จะมีโครงงานประจำห้อง...”

และผู้บริหารสถานศึกษายะลา 1 ได้กล่าวว่า “...โรงเรียนจัดให้มีวิชาเพิ่มเติม ชื่อรายวิชาหน้าที่พลเมือง ในทุกชั้นเรียน แต่ที่น่าสนใจในตอนนี้ผมมีความคิดอยากให้ครูทำผลงานหรือนวัตกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่สร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อนำไปเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น...”

ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเรื่องของการจัดการเรียนการสอนความเป็นพลเมือง จึงสามารถสรุปวิธีการที่การจัดการเรียนการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองได้ดังนี้

- 1) การกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติม ในชื่อรายวิชาหน้าที่พลเมือง
- 2) การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 3) การบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 4) การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน
- 5) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน

2.3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การจัดกิจกรรมเสริมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งบางกิจกรรมก็เป็นโครงการที่ได้บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา บางกิจกรรมก็เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาให้นักเรียนไปปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน และบางกิจกรรมก็เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาจะต้องจัดขึ้นตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูทั้ง 9 โรงเรียน และทำการศึกษาจากเอกสารของสถานศึกษา เช่น แผนปฏิบัติการประจำปี รายงานความก้าวหน้าการดำเนินการโครงการงาน เป็นต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปกิจกรรมเสริมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สถานศึกษาได้ดำเนินการมีดังต่อไปนี้

2.3.1 การสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนได้ทำการตกลงกับนักเรียนทุกคนว่าจะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงของโรงเรียนและห้องเรียน วัฒนธรรมระดับโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนจะต้องรู้ช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น เวลามาโรงเรียน เวลาทำกิจกรรมหน้าเสาธง เวลาเข้าเรียนวิชาแรก เวลาพักกลางวัน เวลาเลิกเรียน นอกจากนี้นักเรียนจะต้องรู้เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายที่ถูกต้องของโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่โรงเรียนได้ทำข้อตกลงกับผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน สำหรับในระดับห้องเรียน วัฒนธรรมของห้องเรียนเกิดจากการกำหนดข้อตกลงประจำห้องเรียนที่นักเรียนในห้องเรียนนั้นเป็นผู้กำหนดเอง เช่น การไม่พูดภาษาถิ่นในห้องเรียน พูดคำสุภาพ ไม่พูดคำหยาบ ปิดไฟฟ้า พัดลม และโทรทัศน์เมื่อเลิกใช้ ต้องขออนุญาตคุณครูทุกครั้งเมื่อออกนอกห้องเรียน การกำหนดผู้รับผิดชอบทำความสะอาดห้องเรียนประจำวัน ไม่วิ่งเล่นและส่งเสียงดังในห้องเรียน ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของห้องเรียน เป็นต้น

2.3.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมสภานักเรียน ซึ่งกิจกรรมสภานักเรียนก็จะมี การดำเนินงาน ได้แก่ การเลือกตั้งประธานนักเรียนและคณะกรรมการสภานักเรียน การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภานักเรียนแต่ละฝ่าย มีการประชุมคณะกรรมการสภานักเรียน เมื่อมีกิจกรรมสำคัญ ๆ ของสถานศึกษาก็จะมีคณะกรรมการนักเรียนมาช่วยปฏิบัติหน้าที่ เช่น เมื่อมีผู้บริหารระดับสูงมาเยี่ยม คณะกรรมการสภานักเรียนก็จะทำหน้าที่เป็นฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายอำนวยความสะดวกต่าง ๆ นอกจากนั้นคณะกรรมการสภานักเรียนก็ยังมีหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธงในตอนเช้าของทุกวัน ช่วงพักกลางวันก็จัดระเบียบในการรับประทานอาหารกลางวัน และยังมีส่วนที่คอยควบคุมการทำมาสะอาดบริเวณที่รับผิดชอบของนักเรียนแต่ละชั้นเรียน มีหน้าที่ในการสังเกตพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน คณะกรรมการสภานักเรียนเป็นผู้นำนักเรียนในการพัฒนาและบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่สำคัญของชุมชน

2) กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย สถานศึกษาได้มี

การจัดห้องประชาธิปไตย ภายในห้องก็จะมีสื่อความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น แผ่นพับ ป้ายความรู้ หนังสือ สื่อที่ครูผลิตขึ้น เป็นต้น นอกจากนั้นห้องประชาธิปไตยก็จะเป็นห้องประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา และใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย เช่น การแข่งขันการตอบปัญหาเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย การจำลองการเลือกตั้ง และการจัดทำกล่องรับความคิดเห็นของนักเรียน เป็นต้น

2.3.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมบันทึกความดีและธนาคารความดี เป็นกิจกรรมที่ฝึกฝนให้

นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตนในการทำความดีต่อเพื่อน ครู สถานศึกษา พ่อแม่และบุคคลอื่นๆ โดยนักเรียนทุกคนก็จะมีสมุดบันทึกความดี เพื่อบันทึกความดีที่ตนเองได้ทำในแต่ละวันอย่างน้อยวันละ 1 รายการ โดยถ้านักเรียนทำความดีที่โรงเรียนก็ให้ครูเป็นผู้รับรองการทำความดี แต่ถ้านักเรียนทำความดีที่บ้านก็ให้ผู้ปกครองเป็นผู้รับรองการทำความดีนั้น เมื่อสิ้นภาคเรียนครูก็จะสรุปผลการทำความดีของนักเรียนคัดเลือกนักเรียนที่ทำความดีมากที่สุด ห้องเรียนละ 1 คน แล้วโรงเรียนก็จะมอบเกียรติบัตร และของรางวัลให้นักเรียน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเป็นคนดีของนักเรียนที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต

2) กิจกรรมวันสำคัญ สามารถจัดกลุ่มของกิจกรรมวันสำคัญได้ดังต่อไปนี้

(1) กิจกรรมวันสำคัญที่แสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่น

กิจกรรมไหว้ครู กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งควรจะได้แสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ให้นักเรียนได้ระลึกถึงพระคุณของคุณครู พ่อแม่ และผู้ปกครอง

(2) กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เช่น กิจกรรมวัน

เข้าพรรษา กิจกรรมถือศีลตลอดและละศีลตลอด กิจกรรมวันฮารีรายอ วันลอยกระทง เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใจกิจกรรมสำคัญทางศาสนา สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น บางกิจกรรมก็นำนักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่นวันเข้าพรรษา ครูก็นำนักเรียนออกไปถวายเทียนพรรษา ณ วัดที่ใกล้เคียงกับโรงเรียน บางกิจกรรมทางโรงเรียนก็ได้นำวิทยากรท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน เช่น กิจกรรมวันถือศีลตลอดและการละศีลตลอด ก็อาจจะเชิญผู้นำศาสนามาให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการถือศีลตลอดและการละศีลตลอด เป็นต้น

(3) กิจกรรมวันสำคัญอื่นๆ เช่น วันต่อต้านยาเสพติด วันงดสูบบุหรี่โลก

วันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมอื่นเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ช่วยในเรื่องของการห่างไกลจากยาเสพติด ได้รู้โทษของการติดยาเสพติดและบุหรี่ เห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งโรงเรียนมีวิธีการจัดกิจกรรมนี้เช่น การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การรณรงค์การไม่สูบบุหรี่ การจัดป้ายความรู้ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของการติดยาเสพติด โทษของการสูบบุหรี่ ความรู้เกี่ยวกับโทษของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3) กิจกรรมโครงงานคุณธรรม โรงเรียนจัดให้มีโครงงานคุณธรรมทุกห้องเรียน

โดยให้นักเรียนเป็นผู้กำหนดโครงงานขึ้นมาเองซึ่งพิจารณาจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน

โดยมีประจำชั้นเป็นที่ปรึกษาโครงการ นักเรียนแต่ละชั้นก็จะกำหนดวิธีการดำเนินโครงการของห้องเรียนตนเอง เช่น โครงการนวดเพราะเสนาหุ โครงการวางรองเท้าก่อนเข้าห้อง โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน โครงการห้องฉันสะอาด โครงการยิ้มไหว้ทักทายกัน โครงการของหายได้คืน โครงการยกมือก่อนพูด โครงการประหยัดไฟในห้องฉัน เป็นต้น ทั้งนี้กิจกรรมโครงการสามารถช่วยปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้โดยเริ่มจากในห้องเรียนก่อนโดยครูประจำชั้นเป็นผู้ที่จะคอยช่วยเหลือนักเรียนในการจัดกิจกรรมโครงการคุณธรรม

4) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสา โดยโรงเรียนได้จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสาเพื่อส่วนรวม ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสาที่จัดภายในโรงเรียนได้แก่ การเก็บขยะและทำความสะอาดภายในโรงเรียน การทำสื่อการเรียน การปลูกต้นไม้ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่จัดภายนอกโรงเรียน ได้แก่ การทำความสะอาดสถานที่สำคัญ การเก็บขยะริมถนนและในแม่น้ำ ทั้งนี้กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมที่ช่วยขัดเกลาจิตใจของนักเรียนให้มีความเมตตา กรุณา มีความเสียสละ เห็นประโยชน์ของส่วนรวมมาก่อนและมีจิตสาธารณะเพื่อช่วยสร้างสรรค์สังคมส่วนรวมให้น่าอยู่ขึ้น โดยโรงเรียนได้กำหนดให้นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และจิตอาสาอย่างน้อยปีละ 10 ครั้ง

5) กิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม การจัดค่ายคุณธรรม จริยธรรมเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและสังคม มีใจเมตตา ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเพื่อนมนุษย์ สามารถนำสิ่งที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โรงเรียนมีวิธีการจัดกิจกรรมโดยนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธก็จะไปเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ณ วัดที่ใกล้เคียงโรงเรียน โดยมีพระสงฆ์เป็นวิทยากร สำหรับนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามก็จะเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม ณ ที่โรงเรียนโดยมีการเชิญวิทยากรทางศาสนาอิสลามมาเป็นวิทยากร

2.3.4 การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมออมทรัพย์ รู้จักความพอประมาณ และความมีเหตุผลในการรู้จักใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น โดยโรงเรียนมีวิธีการดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์ดังนี้ นักเรียนก็จะนำเงินที่เหลือในแต่ละวัน หรือเงินที่ผู้ปกครองให้มาเพื่อกิจกรรมออมทรัพย์โดยเฉพาะ ให้กับคุณครูประจำชั้น ครูประจำชั้นก็จะรวบรวมจนครบ 1 เดือน แล้วนำไปให้ผู้รับผิดชอบกิจกรรมออมทรัพย์ของโรงเรียนไปฝากที่ธนาคาร กิจกรรมออมทรัพย์ของโรงเรียนสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะการรู้จักประหยัดอดออมของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

2) กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ การจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การผลิตน้ำยาล้างจาน การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำอาหารท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต และใช้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในครัวเรือนในอนาคต การพอมิ พอกินและพึ่งตนเองได้ รู้จักปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี โดยโรงเรียนอาจเชิญวิทยากรภายนอกมาถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนและนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงได้

2.3.5 การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาวปลอดสารเสพติดและอบายมุข

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด อบายมุข และปัจจัยเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียน โดยโรงเรียนมีวิธีการดำเนินงานดังนี้ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด โดยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้กับนักเรียน มีการกำหนดมาตรการการเฝ้าระวัง เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนต้องจัดให้มีนักเรียนแกนนำเพื่อสอดส่องพฤติกรรมของเพื่อนนักเรียนด้วยกัน มีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการจัดระเบียบและสำรวจพื้นที่เสี่ยงภายในและภายนอกโรงเรียน โดยจัดสภาพสิ่งแวดล้อมไม่ให้เอื้อต่อการไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการสถานศึกษาสีขาว ปลอดยาเสพติดและอบายมุขของโรงเรียน

2.3.6 การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

โรงเรียนจะดำเนินการดูแล ช่วยเหลือ เฝ้าระวัง แก้ไข ส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนทุกคน ซึ่งโรงเรียนมีแนวทางการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ตั้งแต่การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน ส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหายา และส่งต่อนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รอดพ้นจากสภาวะวิกฤตต่างๆ ได้อย่างปลอดภัยทำให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา เกิดสัมพันธภาพที่ดีและมีความอบอุ่นระหว่างครู นักเรียนและผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาได้ตรงกับความสามารถ เรียนรู้เต็มตามศักยภาพ มีคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะในการดำเนินชีวิต และความสุขในการดำเนินชีวิต

2.3.7 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งประกอบด้วย 2 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมแนะแนว

โรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมแนะแนวทุกชั้นเรียน ชั้นเรียน ละ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยให้ครูประจำชั้นเป็นผู้จัดกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียน กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ค้นพบ รู้จักตัวเอง เข้าใจ รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น สามารถพัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม จริยธรรม มีทักษะการดำเนินชีวิต รู้จักคิด ตัดสินใจ เลือกรวิถีที่จะเผชิญและแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง และเหมาะสม สามารถวางแผนชีวิต วางแผนการศึกษาต่อและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตนเอง เป็นพลเมืองที่ดีที่สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2) กิจกรรมนักเรียน

โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมนักเรียนออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

โรงเรียนจัดให้มีกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ซึ่งนักเรียนทุกคนต้องร่วมกิจกรรม ยกเว้นนักเรียนระดับปฐมวัย โดยโรงเรียนจัดให้มีเวลาจัดกิจกรรม 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็นกิจกรรมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย สามารถบังคับใจตนเองได้

สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเต็มใจและสามารถช่วยเหลือชุมชน และบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ทุกเมื่อ เข้าร่วมพัฒนาสังคม ยอมรับและให้ความเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น และเพื่อนมนุษย์ทุกคน

(2) กิจกรรมชุมนุม

การจัดกิจกรรมชุมนุม ตามโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาได้ กำหนดให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมชุมนุม 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ กิจกรรมชุมนุมเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจ ของนักเรียน และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม มีมนุษย์สัมพันธ์ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม เช่น ชุมนุมกีฬา ชุมนุมดนตรีไทย ชุมนุมวิทยาศาสตร์ ชุมนุมห้องสมุด ชุมนุมอนุรักษ์ธรรมชาติ ชุมนุมคอมพิวเตอร์ ชุมนุมนักประดิษฐ์ เป็นต้น

ผลการติดตามและพัฒนารูปแบบ ครั้งที่ 2

เป้าหมายของการติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในครั้งที่ 2 ประกอบด้วย

1. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
3 ด้าน ประกอบด้วย

1.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

1.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

2. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

3. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง

4. ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่เกิดขึ้น

5. ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

6. ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ

การติดตามและพัฒนารูปแบบ ครั้งที่ 2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมโดยใช้การสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา และครู นอกจากนี้มีการศึกษาเอกสารของโรงเรียน และให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองตอบแบบประเมิน จากการติดตามและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา สามารถสรุปผลการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานด้านกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย

1.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง สามารถสรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งมีรายละเอียดดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

ลำดับที่	ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา
1	การกำหนดโครงการ	การจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ควรมีการระบุลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างชัดเจน
2	การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	1. ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารควรมีการกระตุ้นหรือหาวิธีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ 2. ถ้ามีครูย้ายเข้ามาใหม่ก็จำเป็นต้องพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วย
3	การพัฒนาสภาพแวดล้อม	ให้ครู นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมือง และมีการปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ

จากตาราง 13 พบว่าหลังการทดลองใช้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง มีประเด็นปัญหา 3 ประการ และได้ร่วมกันกำหนดข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

การติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สามารถสรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา ซึ่งมีรายละเอียดดังแสดงในตาราง 14

ตาราง 14 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ลำดับ ที่	ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา
1	การประเมินลักษณะความเป็น ผลเมืองของนักเรียนที่เกิดขึ้นเมื่อ นักเรียนได้เรียนในแต่ละเนื้อหา ยัง ไม่ทำให้ทราบลักษณะความเป็น ผลเมืองของนักเรียนที่เกิดขึ้นอย่าง แท้จริง	ครูทุกคนควรมีแบบประเมินที่หลากหลายในการ ประเมินลักษณะความเป็นผลเมืองที่เกิดขึ้นกับ นักเรียน เช่น แบบทดสอบ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินตนเอง แบบประเมินชิ้นงานนักเรียน และควรใช้วิธีการพูดคุยกับนักเรียนควบคู่ไปด้วย หรือซักถามครูคนอื่น ๆ ถึงพฤติกรรมของนักเรียนแต่ ละคน

จากตาราง 14 พบว่าหลังการทดลองใช้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม
ความเป็นผลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นผลเมือง มีประเด็น
ปัญหา 1 ประการ และได้ร่วมกันกำหนดข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

1.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นผลเมือง

การติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็น
ผลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมเสริม สามารถสรุปประเด็น
ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา รายละเอียดดังแสดงในตาราง 15

ตาราง 15 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการจัดกิจกรรมเสริม

ลำดับ ที่	ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา
1	การจัดกิจกรรมบางกิจกรรมจัด เฉพาะนักเรียนบางกลุ่ม ไม่ได้จัด ให้กับนักเรียนทุกคน	ควรจัดกิจกรรมที่นักเรียนทุกคนสามารถเข้าร่วม ได้ เพื่อจะได้พัฒนานักเรียนไปพร้อม ๆ กันทั้งหมด

จากตาราง 15 พบว่าหลังการทดลองใช้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม
ความเป็นผลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ ด้านการจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นผลเมือง มีประเด็นปัญหา 1 ประการ และได้
ร่วมกันกำหนดข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

2. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

การติดตามและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษาในเรื่องของการนิเทศ ติดตามและประเมินผลสถานศึกษา มีการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 การนิเทศติดตามการดำเนินงานการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษามีการจัดการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามการดำเนินงานการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของสถานศึกษา เพื่อทำการนิเทศ ติดตามการดำเนินของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง มีการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอน นิเทศการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การนิเทศการพัฒนาตนเองของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการนิเทศติดตามจะมีหน้าที่ติดตามความก้าวหน้า ช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงาน

2.2 การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษามีคู่มือการวัดประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของสถานศึกษาและดำเนินการตามแนวทางของตนเอง ตามลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน แต่สำหรับเครื่องมือประเมินผลของแต่ละสถานศึกษาจะมีความแตกต่างกัน สามารถรวบรวมการประเมินความเป็นพลเมืองได้ดังต่อไปนี้

- 1) การประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 2) การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองในการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

ต่างๆ

- 3) การประเมินผลการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
- 4) การประเมินผลโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
- 5) การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนจากการสอบถามคณะกรรมการ

เครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

จากการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล ซึ่งรายละเอียดดังแสดงในตาราง 16

ตาราง 16 ประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล

ลำดับ ที่	ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา
1	1. การประเมินลักษณะความเป็น พลเมืองของนักเรียน จำเป็นต้องใช้ เวลาในการประเมิน และใช้ เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับตัวนักเรียน	ควรมหาเครื่องมือในการประเมินและใช้วิธีการ ประเมินที่หลากหลายเพื่อที่จะทำได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เช่น อาจใช้วิธีการสอบถามข้อมูลจากคุณครูหลาย ๆ คน เกี่ยวกับนักเรียนคนเดียว
2	2. ความต่อเนื่องของการนิเทศ การ นิเทศไม่เป็นไปตามกำหนด เนื่องจากมีงานอื่นเข้ามาแทรก ทำให้ ให้ผู้บริหารและครูที่รับผิดชอบไม่ได้ ดำเนินการนิเทศ	ผู้บริหารสถานศึกษาอาจใช้วิธีการนิเทศที่ หลากหลาย เช่น ใช้วิธีนิเทศตอนประชุมครูทั้ง โรงเรียน โดยการให้ครูแต่ละคนรายงานผลการ ดำเนินของตนเอง หรืออาจใช้วิธีการให้ครูจับคู่กัน แล้วสลับกันนิเทศ หรืออาจให้ทำแบบบันทึกการ นิเทศด้วยตนเองและรายงานให้ผู้บริหารสถานศึกษา ทราบ หลังจากนั้นผู้บริหารสถานศึกษาอาจไปนิเทศ ด้วยตนเองอีกครั้ง

จากตาราง 16 พบว่าหลังการทดลองใช้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล มีประเด็นปัญหา 2 ประการ และได้ร่วมกัน
กำหนดข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนารูปแบบต่อไป

3. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง

สถานศึกษามีการให้ข้อมูลย้อนกลับและจัดกิจกรรมเสริมแรงที่แตกต่างกันไป สามารถ
สรุปได้ดังต่อไปนี้

3.1 การสร้างความใกล้ชิด เอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล

ผู้บริหารสถานศึกษา และครูทุกคนมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับนักเรียนมีการ
ทักทาย พูดคุยซักถามเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ เรื่องครอบครัว เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับนักเรียน เมื่อ
นักเรียนมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ก็จะกล้าที่จะปรึกษา และครูก็จะได้ช่วยแก้ปัญหาได้ทันท่วงที

3.2 การพูดคุยกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีการพูดคุยกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้ปรับเปลี่ยน
พฤติกรรม โดยใช้วิธีการพูดในที่ประชุมใหญ่ของโรงเรียนที่มีนักเรียนทุกคนอยู่พร้อมกัน โดยผู้บริหาร

และครูจะพูดในประเด็นปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนโดยภาพรวมของโรงเรียน และให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของโรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

3.3 การยกย่องชมเชยและให้กำลังใจนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น

สถานศึกษามีการคัดเลือกนักเรียนที่มีลักษณะความเป็นพลเมืองที่โดดเด่น สามารถเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนคนอื่นได้ มีการประกาศเกียรติคุณต่อนักเรียนคนอื่น ๆ และในที่ประชุมผู้ปกครอง โดยสถานศึกษาทำการคัดเลือกนักเรียนที่มีลักษณะความเป็นพลเมืองในระดับดีเด่นทุกชั้นเรียน แล้วสถานศึกษาจัดทำใบประกาศเกียรติคุณให้กับนักเรียน และทำพิธีมอบในวันประชุมผู้ปกครอง เพื่อได้เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนคนอื่น ๆ และเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ปกครองของนักเรียน

3.4 การรายงานพฤติกรรมของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ

โรงเรียนมีการรายงานพฤติกรรมนักเรียนทุกคนให้กับผู้ปกครองทราบในวันประชุมผู้ปกครองก่อนปิดภาคเรียนที่ 1 โดยโรงเรียนมีการรายงานทั้งนักเรียนที่มีผลการพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีขึ้น และนักเรียนที่ยังมีปัญหาในการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมือง ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ปกครองรับทราบพฤติกรรมของนักเรียนและจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

4. การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่เกิดขึ้น

โรงเรียนมีการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับการติดตามการดำเนินงานในครั้งที่ 1 โดยโรงเรียนมีเครื่องมือประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนดังต่อไปนี้

- 4.1 การประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 4.2 การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองในการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ
- 4.3 การประเมินผลการจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
- 4.4 การประเมินผลโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
- 4.5 การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนจากการสอบถามคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

เมื่อสิ้นภาคเรียนที่ 1 ครูทุกคนก็จะสรุปผลการประเมินและรายงานให้ผู้บริหารสถานศึกษาทราบ และผู้บริหารสถานศึกษาก็นำสรุปผลการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเข้าที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

5. ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

การประเมินผลหลังจากการทดลองใช้รูปแบบ เป็นการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยประเมินจากผู้ทดลองใช้รูปแบบ จำนวน 27 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้รับผิดชอบการสร้าง

ความเป็นพลเมืองของนักเรียน จำนวน 9 คน และประธานคณะกรรมการเพื่อการเสริมสร้างลักษณะ
ความเป็นพลเมืองของนักเรียน จำนวน 9 คน เพื่อนำความคิดเห็นไปพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสม
มากที่สุด ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ รายละเอียดดังปรากฏในตาราง 17

ตาราง 17 ผลการพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การดำเนินงานรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	การพิจารณา		ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินการตาม รูปแบบ
	เหมาะสม	ปรับปรุง บางส่วน	
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)			
1. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา	27	-	
2. แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรม	27	-	
3. แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง	27	-	
4. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	27	-	
5. นักเรียน	27	-	
ด้านกระบวนการ (Process)			
องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
1. การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็น พลเมือง	27	-	
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	27	-	
3. การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะ ความเป็นพลเมืองของนักเรียน	27	-	
4. การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่าง สถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	27	-	
5. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการ ศึกษา	27	-	
6. การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่ง เรียนรู้	27	-	

ตาราง 17 (ต่อ)

การดำเนินงานรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาชั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	การพิจารณา		ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินการตาม รูปแบบ
	เหมาะสม	ปรับปรุง บางส่วน	
7. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล	27	-	
8. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัด กิจกรรมเสริมแรง	27	-	
องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
1. การบูรณาการการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้	27	-	
2. การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ใน สาระที่ 2 เรื่องหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และ การดำเนินชีวิตในสังคม	27	-	
3. การจัดการศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง	27	-	
4. การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านการ จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน	27	-	
5. การจัดการเรียนการสอนโดยโครงการเพื่อ สร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของ นักเรียน	27	-	
องค์ประกอบที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
1. การสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและ ห้องเรียน	27	-	
2. การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตยในสถานศึกษา	27	-	
3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม	27	-	
4. การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง	27	-	
5. การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาวปลอดสาร เสพติดและอบายมุข	27	-	
6. การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน	27	-	

ตาราง 17 (ต่อ)

การดำเนินงานรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาชั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	การพิจารณา		ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินการตาม รูปแบบ
	เหมาะสม	ปรับปรุง บางส่วน	
7. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน	27	-	
ด้านผลผลิต (Output)			
1. มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม	27	-	
2. รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม	27		
3. เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์	27	-	
4. ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	27	-	

จากตาราง 17 ความเหมาะสมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบการ
บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทุกด้านมีความเหมาะสม

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน และประธาน
คณะกรรมการเพื่อการเสริมสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ได้ให้ข้อเสนอแนะและแนวทาง
พัฒนาหลังการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ สามารถสรุปได้ดังตาราง 18

ตาราง 18 ประเด็นข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาหลังการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหาร
สถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับ ที่	ประเด็นข้อเสนอแนะ	แนวทางพัฒนา
1	ด้านปัจจัยนำเข้า	ควรเพิ่มนักเรียนในปัจจัยนำเข้า เนื่องจากนักเรียน แต่ละคน แต่ละระดับ มีระดับความเป็นพลเมืองที่ แตกต่างกัน ครูควรมีการศึกษานักเรียนเป็น รายบุคคลว่ามีความเป็นพลเมืองอยู่ระดับใดบ้าง

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ประเด็นข้อเสนอแนะ	แนวทางพัฒนา
2	การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่าย เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของ นักเรียน	ควรคัดเลือกคณะกรรมการที่สามารถมาร่วม กิจกรรมกับโรงเรียนได้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากถ้าเรา คัดเลือกคณะกรรมการที่ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรม ของโรงเรียนได้ ก็จะไม่สามารถช่วยในการพัฒนา ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน
3	การประเมินลักษณะความเป็น พลเมืองของนักเรียน	ควรใช้วิธีการประเมินโดยการพบปะพูดคุยกับ ผู้ปกครองบ้างเพื่อสอบถามพฤติกรรมของนักเรียน และก็เป็นกรรายงานผลความเป็นพลเมืองของ นักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ถ้านักเรียนมีความเป็น พลเมืองอยู่ในระดับมากก็ยกย่องชมเชยผ่าน ผู้ปกครอง ถ้านักเรียนคนใดยังมีความเป็นพลเมืองใน ระดับน้อยก็ปรึกษาผู้ปกครองเพื่อจะได้หาวิธีการ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองต่อไป

ตาราง 18 พบว่าหลังการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นข้อเสนอแนะ 3 ประการ และได้ร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนา
รูปแบบต่อไป

6. ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริม
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของผู้บริหาร ครู และประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อเสริมสร้าง
ความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งปรากฏตามตาราง 19

ตาราง 19 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจหลังการทดลองใช้และพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามทัศนคติของผู้บริหาร ครูผู้สอนและคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเป็นพลเมืองของนักเรียน

ความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	\bar{X}	SD.	ระดับความพึงพอใจ
1. ความพึงพอใจต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ให้แก่ครู คณะกรรมการเครือข่าย ผู้ปกครอง และนักเรียน	4.51	.51	มากที่สุด
2. ความพึงพอใจต่อการสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.40	.50	มาก
3. ความพึงพอใจต่อการกำหนดบทบาทของคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.59	.50	มากที่สุด
4. ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.14	.36	มาก
5. ความพึงพอใจต่อการกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.85	.36	มากที่สุด
6. ความพึงพอใจต่อการจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.55	.51	มากที่สุด
7. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.59	.50	มากที่สุด
8. ความพึงพอใจต่อการกำหนดโครงการและกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.66	.48	มากที่สุด
9. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	4.55	.51	มากที่สุด
10. ความพึงพอใจต่อการส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.55	.51	มากที่สุด
11. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.59	.50	มากที่สุด
12. ความพึงพอใจต่อการนิเทศติดตามการดำเนินงานเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.44	.51	มาก
13. ความพึงพอใจต่อวิธีการประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน	4.55	.51	มากที่สุด

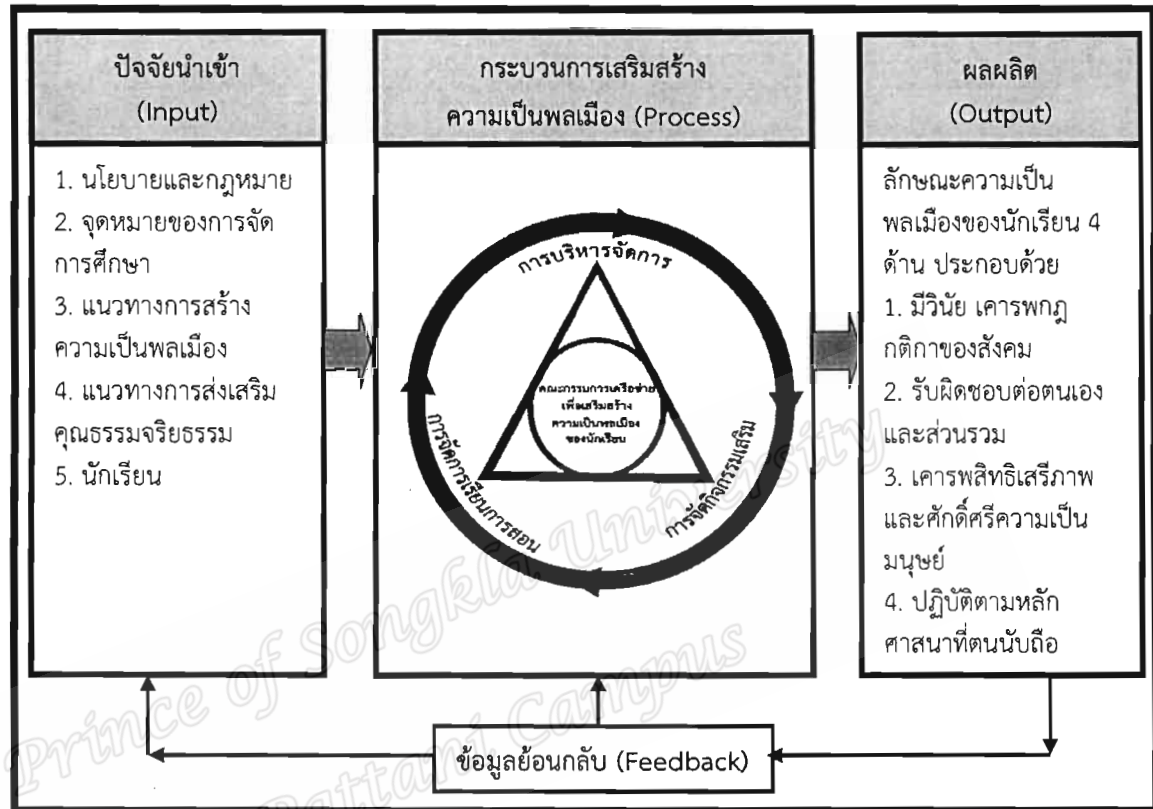
ตาราง 19 (ต่อ)

ความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	\bar{X}	SD.	ระดับความพึงพอใจ
14. ความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรงให้กับนักเรียน	4.59	.50	มากที่สุด
15. ความพึงพอใจต่อลักษณะความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ	4.25	.45	มาก
รวม	4.52	.18	มากที่สุด

จากตาราง 19 พบว่า ผู้บริหาร ครูและประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีระดับความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน มีผลการประเมินความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา มาปรับปรุงร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและจัดทำเป็นร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงรายละเอียดตามภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้จากการทดลองใช้และพัฒนา ร่วมกับสถานศึกษา เตรียมเข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสรุปและยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบต่อไป

4. ผลการวิจัยระยะที่ 4 การสรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านการทดลองใช้และพัฒนา ร่วมกับ

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียนสังกัด สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)					ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านกระบวนการ (Process)										
องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง										
1. การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง	8					8				
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนนักเรียน	8					8				
3. การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน	8					8				
4. การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	8					8				
5. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	8					8				
6. การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้	8					8				
7. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล	8					8				
8. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง	8					8				
องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง										
1. การจัดการศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง	8					8				

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)					ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
2. การจัดการเรียนการสอนใน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 2 เรื่องหน้าที่ พลเมือง วัฒนธรรม และการ ดำเนินชีวิตในสังคม	8					8				
3. การบูรณาการการเรียนรู้ใน ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	8					8				
4. การส่งเสริมให้ครูสร้าง นวัตกรรมด้านการจัดการเรียน การสอนเพื่อสร้างเสริมความ เป็นพลเมืองของนักเรียน	8					8				
5. การจัดการเรียนการสอนโดย โครงการเพื่อสร้างเสริมลักษณะ ความเป็นพลเมืองของนักเรียน	8					8				
องค์ประกอบที่ 3 การจัด กิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมือง										
1. การสร้างวัฒนธรรมใน โรงเรียนและห้องเรียน	8					8				
2. การจัดกิจกรรมส่งเสริม ความเป็นประชาธิปไตยใน สถานศึกษา	8					8				
3. การจัดกิจกรรมส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม	8					8				
4. การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจ พอเพียง	8					8				
5. การจัดกิจกรรมโรงเรียน สีขาวปลอดสารเสพติดและ อบายมุข	8					8				
6. การจัดกิจกรรมระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน	8					8				

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ระดับความเหมาะสม (ความถี่)					ระดับความเป็นไปได้ (ความถี่)				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
7. การจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	8					8				
ด้านผลผลิต (Output)										
1. มีวินัย เคารพกฎ กติกาของ สังคม	8					8				
2. รับผิดชอบต่อตนเองและ ส่วนรวม	8					8				
3. เคารพสิทธิเสรีภาพและ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	8					8				
4. ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตน นับถือ	8					8				

จากตาราง 20 พบว่าร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมและรายด้านมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตาราง 21 ประเด็นข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับ ที่	ประเด็นข้อเสนอแนะ	แนวทางพัฒนา
1	การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมือง	โรงเรียนควรกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ มีกลยุทธ์ และมีแผนการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ชัดเจนและแยกจากแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพื่อความสะดวกในการนิเทศติดตาม

ตาราง 21 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ประเด็นข้อเสนอแนะ	แนวทางพัฒนา
2	การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	ครูควรสร้างนวัตกรรมทางด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่สามารถไปใช้ได้จริงและให้มีการเผยแพร่ผลงานไปยังโรงเรียนอื่นที่มีความสนใจ
3	การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง	1. ผู้ที่รับผิดชอบกิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะต้องมีแบบประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมที่สามารถบอกถึงลักษณะความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นกับนักเรียนให้ได้ 2. การจัดกิจกรรมควรจัดให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด หรือจัดพร้อมกันทั้งโรงเรียน
4	การประเมินผลความเป็นพลเมืองของนักเรียน	1. การประเมินผลความเป็นพลเมืองของนักเรียนบางกิจกรรมประเมินผลเมื่อสิ้นปีการศึกษา โรงเรียนอาจจะปรับเปลี่ยนมาประเมินผลภาคเรียนละ 1 ครั้ง หรือเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อจะได้ทราบความก้าวหน้าและพัฒนาของความเป็นพลเมืองของนักเรียน 2. การประเมินผลความเป็นพลเมืองจะต้องมีวิธีการประเมินที่หลากหลาย เพื่อที่จะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริง เนื่องจากความเป็นพลเมืองเป็นที่ยึดได้ยาก ดังนั้น ผู้บริหารและครู ควรหาวิธีการที่จะทำให้รู้ว่ามีพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่แท้จริง

ตาราง 21 พบว่า เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นข้อเสนอแนะ 4 ประการ และได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบต่อไป

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาและจัดทำเป็นรูปแบบการ

บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงรายละเอียดตามภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทนี้จะเป็นการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งจะกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

2.1 เพื่อหาความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.2 เพื่อหาความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหาของความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดำเนินการโดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดความเป็นพลเมืองการบริหาร

สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา จนได้แนวคิดการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อนำมาประกอบการสร้างร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงาน เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

ดำเนินการโดยนำกรอบแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Protocol) แล้วนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) เกี่ยวกับสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงาน เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนกับโรงเรียนกรณีศึกษา

ระยะที่ 2 การร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดำเนินการโดยนำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและองค์ความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระยะที่ 1 มาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แล้วนำเสนอร่างรูปแบบให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไป ใช้ด้วยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดำเนินการโดยนำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา จำนวน 9 โรงเรียนภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2560 และผู้วิจัยดำเนินการติดตามและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษาที่นำรูปแบบไปทดลองใช้ จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ครั้งที่ 2 ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2560 หลังจากนั้นผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุงรูปแบบที่ผ่านการทดลองและพัฒนาร่วมกับสถานศึกษา

ระยะที่ 4 สรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดำเนินการโดยนำร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าสู่การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสรุปและยืนยันรูปแบบโดยการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษา แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนและลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียน ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

1.1 สภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษามีสภาพการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังนี้

- 1.1.1 การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
- 1.1.2 การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง
- 1.1.3 การนิเทศ กำกับและติดตามการดำเนินการสร้างความเป็นพลเมือง

1.2 แนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่าพบว่ามีแนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังนี้

- 1.2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
- 1.2.2 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา
- 1.2.3 การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน
- 1.2.4 การสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา

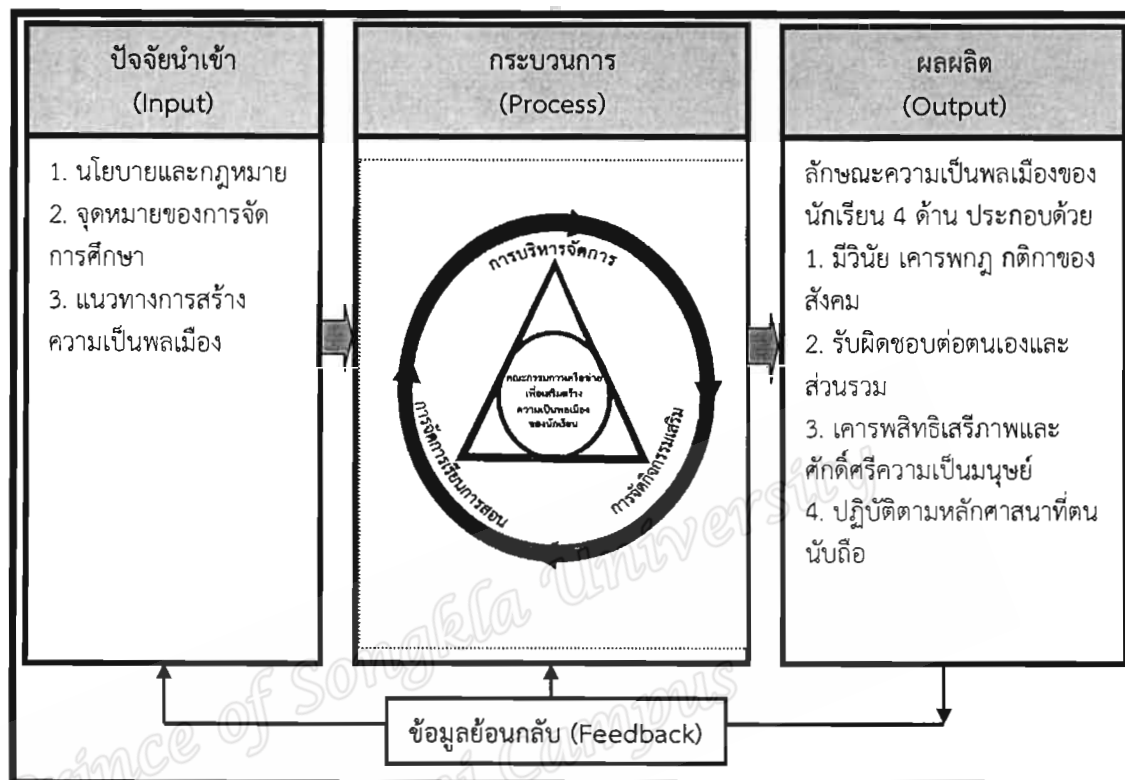
1.3 ลักษณะความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษามีลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ดังนี้

- 1.3.1 มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม
- 1.3.2 รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม
- 1.2.3 เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 1.3.4 ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

2. ผลการวิจัยระยะที่ 2 การร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ด้วยการจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ทำให้ได้ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น

ผลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
 ดังแสดงรายละเอียดตามภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 ร่่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในสถานศึกษา
 ชั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ผลการวิจัยระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษาทำให้ได้แนวทางการดำเนินการของสถานศึกษาตามรูปแบบ และร่่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการดำเนินการของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเป็น

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ (System Model) ที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มีการดำเนินการดังนี้

1.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายชี้แจงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง ในการประชุมครูและบุคลากรของสถานศึกษา

1.1.2 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง

1.1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.1.4 การศึกษาดูงานสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างความเป็นพลเมือง

1.1.5 การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูทุกคนมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนแต่ละคนที่มีก่อนนำรูปแบบนี้ไปใช้

1.2 ด้านกระบวนการ (Process) สามารถสรุปการดำเนินการดังนี้

1.2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

สถานศึกษามีการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน 8 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง

สถานศึกษามีการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนโดยปรับข้อความกลยุทธ์ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีประเด็นเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วย

2) การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษาสามารถแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ได้ดังนี้

(1) สถานศึกษาให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

(2) สถานศึกษาใช้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักแล้วแต่งตั้งบุคคลขึ้นเพิ่มเติม

(3) สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนขึ้นมาใหม่ทั้งหมด

3) การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษามีการประชุมคณะกรรมการและให้สมาชิกในที่ประชุมได้เสนอลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

4) การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการ
เครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

สถานศึกษามีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับ
คณะกรรมการ เพื่อเป็นพันธะสัญญาในการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน

5) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

สถานศึกษามีการดำเนินการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาดังนี้

- (1) การประชุมครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (2) การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านการสร้างความเป็นพลเมือง
- (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (4) การส่งความรู้ผ่านกลุ่มโซเชียลมีเดียของสถานศึกษา
- (5) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติตนตาม

จรรยาบรรณและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

(6) การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

6) การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้

สถานศึกษามีการดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ดังนี้

(1) การจัดกฎ ระเบียบ กติกาและข้อตกลงของสถานศึกษาที่เป็นลาย
ลักษณ์อักษร และติดในที่ที่ทุกคนสามารถเห็นได้

- (2) การจัดป้ายนิเทศความรู้
- (3) การจัดป้ายนิเทศผลงานนักเรียน
- (4) การจัดห้องเรียนที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย

7) การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

สถานศึกษามีการดำเนินการนิเทศ ติดตามและประเมินผลดังนี้

(1) การนิเทศติดตามการดำเนินงานการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ของนักเรียน

(2) การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

8) การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง

สถานศึกษามีการดำเนินการการให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรม
เสริมแรงดังนี้

- (1) การสร้างความใกล้ชิด เอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล
- (2) การพูดคุยกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
- (3) การยกย่องชมเชยและให้กำลังใจนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น
- (4) การรายงานพฤติกรรมของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ

1.2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย

1) การกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติม ในชื่อรายวิชาหน้าที่พลเมือง

- และวัฒนธรรม
- 2) การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
 - 3) การบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
 - 4) การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน
 - 5) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน

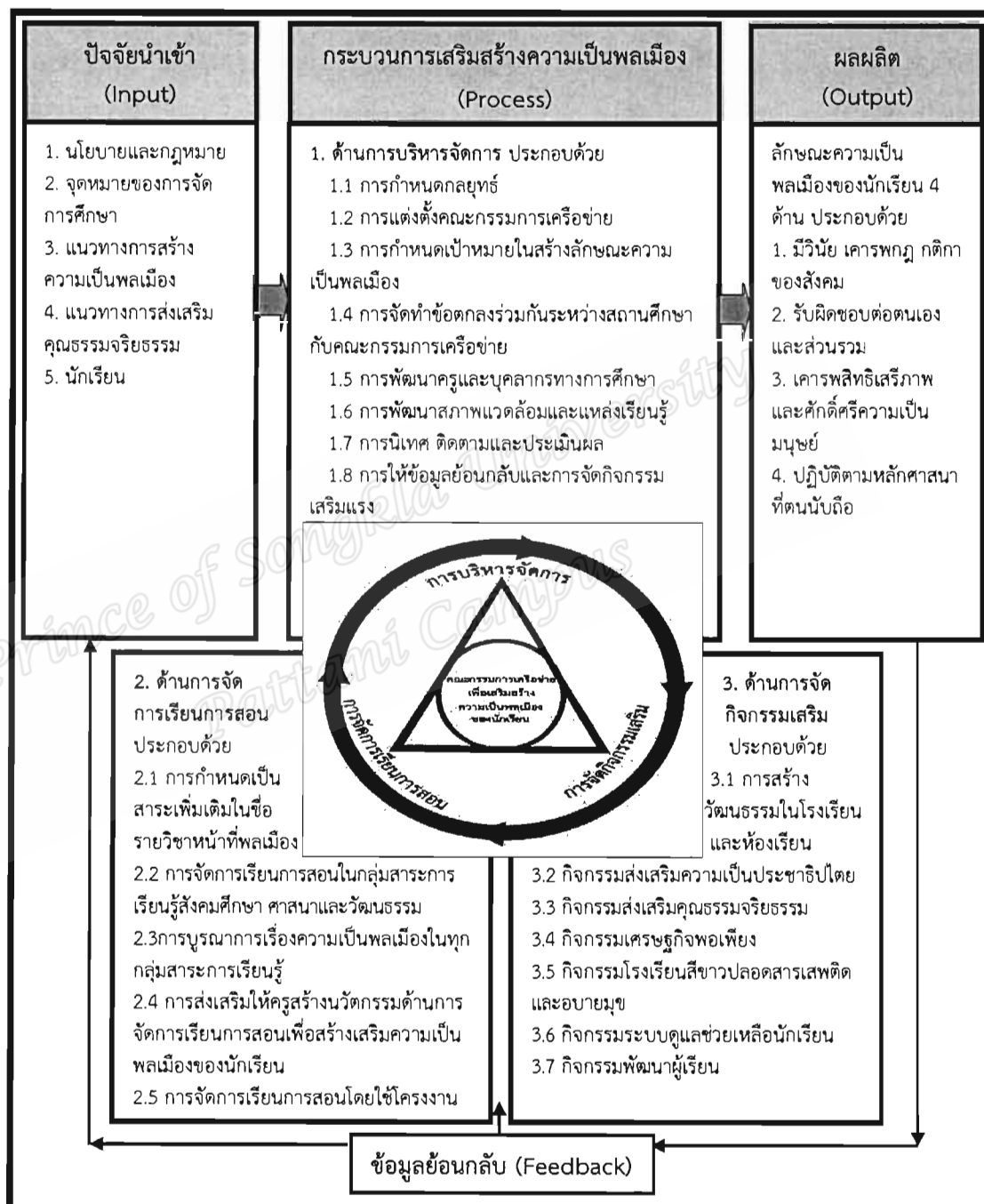
1.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมเสริม ประกอบด้วย

- 1) การสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและห้องเรียน
- 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย
- 3) การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
- 4) การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาวปลอดสารเสพติดและอบายมุข
- 6) การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
- 7) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.3 ด้านผลผลิต (Output) ประกอบด้วยลักษณะความเป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

- 1.3.1 มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม
- 1.3.2 รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม
- 1.3.3 เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 1.3.4 ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

2. ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงรายละเอียดตามภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. การประเมินความเหมาะสมและความพึงพอใจในการทดลองใช้และพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.1 การประเมินความเหมาะสมและความความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

พบว่ารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมและราย ด้านมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

3.2 การประเมินความพึงพอใจหลังการทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พบว่า ผู้บริหาร ครูและประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเป็น พลเมืองของนักเรียนมีระดับความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การกำหนด เป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน มีผลการประเมินความพึงพอใจในระดับมาก ที่สุด

4. ผลการวิจัยระยะที่ 4 การสรุปและยืนยันรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการสรุปและยืนยันรูปแบบโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ทำให้ได้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงรายละเอียดตามภาพประกอบ 10

ภาพประกอบ 10 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) มีองค์ประกอบ 4 ข้อ คือ 1) นโยบายและกฎหมาย 2) จุดหมายของการจัดการศึกษา 3) แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง และ 4) นักเรียน โดยมีแนวทางในการดำเนินการ คือ (1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายชี้แจงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง ในการประชุมครูและบุคลากรของสถานศึกษา (2) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง (3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของครูและบุคลากรทางการศึกษา (4) การศึกษาดูงานสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการสร้างความเป็นพลเมือง และ (5) การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูทุกคนมีการศึกษาถึงลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนแต่ละคนก่อนนำรูปแบบนี้ไปใช้ การดำเนินการตามที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับ Campbell และคณะ (1983) ได้นำเสนองานบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนไว้ว่าต้องมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และกฎของโรงเรียนเพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน มีการจัดตั้งและประสานงานในองค์กรเพื่อการนำนโยบาย แผนงาน โครงการไปสู่การปฏิบัติ จัดหาแหล่งสนับสนุนทรัพยากร รวมถึงการบริหารทรัพยากรและงบประมาณให้เพียงพอและประสบผลสำเร็จ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้บริหารในการบริหารจัดการสถานศึกษา กล่าวโดยเฉพาะเรื่องของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อมีการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ปัจจัยนำเข้าข้างต้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีความสำคัญสำหรับการนำมาให้ผู้บริหารและครูทุกคนได้ร่วมกันดำเนินการเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การดำเนินการตามกระบวนการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

จากการนำแนวทางการดำเนินการปัจจัยนำเข้าไปปฏิบัติกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองและพัฒนาารูปแบบ พบว่า การที่ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้รับผิดชอบได้ศึกษาทำความเข้าใจกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนอย่างลึกซึ้งและชัดเจนในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ จนสามารถชี้แจงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาและแนวทางในการสร้างความเป็นเมืองให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทุกคนรับรู้และเข้าใจในการดำเนินการที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม รวมไปถึงการจัดเตรียมความพร้อมของทรัพยากรในการดำเนินการต่างๆ ได้แก่ การจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ การจัดให้มีการพัฒนาตนเองของครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยการศึกษาดูงานโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างในเรื่องของการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนจนประสบผลสำเร็จ และการสนับสนุนให้ครูมีการศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็น

ข้อมูลในการวางแผนจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและคุณลักษณะเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลนี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองเป็นอย่างมาก เพราะทำให้ครูผู้สอนได้ทราบคุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนแต่ละคน แล้วนำไปวางแผนในการออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับการพัฒนานักเรียนทุกคนได้เป็นอย่างดี ดังที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554 ก) ได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยการพัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองและความเป็นประชาธิปไตยให้กับนักเรียน โดยจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียน เน้นกระบวนการทำงานกลุ่มและฝึกให้นักเรียนเกิดทักษะพื้นฐานของความเป็นพลเมือง คือ การเคารพกฎกติกา การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ผ่านการลงมือทำโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาและผู้ปกครองมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นพลเมือง ซึ่งสามารถจัดเนื้อหาและกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับชั้นและช่วงวัยของนักเรียนได้

2. ด้านกระบวนการ (Process)

ด้านกระบวนการ (Process) ในรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน 2) การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน และ 3) การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.1.1 การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง

การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนเป็นภารกิจที่สำคัญของสถานศึกษานอกเหนือจากการบริหารงานวิชาการที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนเก่ง แต่การสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนก็เปรียบเสมือนการสร้างให้นักเรียนเป็นคนดีควบคู่ไปกับการสร้างคนเก่ง เพื่อให้เด็กนักเรียนมีทั้งความเก่งและความดี ดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กล่าวไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีกลยุทธ์ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสร้างให้นักเรียนเกิดการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และด้านคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมๆ กัน

จากการทดลองและพัฒนาารูปแบบร่วมกับสถานศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบแนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่เป็นสภาพจริงของสถานศึกษา และการดำเนินงานในแต่ละสถานศึกษาก็จะแตกต่างกันไปตามบริบทของสถานศึกษา ซึ่งการดำเนินงาน

ขั้นแรกของการบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนก็คือการกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมืองของสถานศึกษา การกำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษาในด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จึงจำเป็นจะต้องระบุถึงเรื่องการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังเช่น กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ให้ความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมือง จึงได้กำหนดกลยุทธ์ในแผนยุทธศาสตร์ที่ 1 ในแผน พัฒนาการศึกษาระบบการศึกษาธิการ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ซึ่งจุดเด่นประการสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาฯ ฉบับนี้ ก็คือ การกำหนดเป้าหมายด้านคุณภาพผู้เรียน ที่ได้ให้ความสำคัญต่อระดับความสำเร็จด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควบคู่กับระดับความสำเร็จในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ซึ่งก่อนหน้านี้สถานศึกษาที่เข้าร่วมพัฒนารูปแบบไม่ได้ระบุเรื่องการสร้างความเป็นพลเมืองไว้ในกลยุทธ์ของสถานศึกษา แต่เมื่อเข้าร่วมการพัฒนารูปแบบแล้วสถานศึกษาก็มีการปรับข้อความในกลยุทธ์ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งเป็นการกำหนดกลยุทธ์ที่ใช้เป้าหมายของการดำเนินงานก็คือมุ่งตอบสนองแก่ผู้รับผลประโยชน์คือผู้เรียนเป็นหลัก ตามแนวทางการกำหนดประเด็นกลยุทธ์ของโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ค) ซึ่งการกำหนดเรื่องของการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนให้เป็นกลยุทธ์ของสถานศึกษามีความสำคัญที่จะช่วยสถานศึกษาได้มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานเป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Campbell และคณะ (1983) ที่ว่าการกำหนดกลยุทธ์ และมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งเป็นภาระงานบริหารจัดการสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรง

2.1.2 การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ในการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน พบว่า โรงเรียนที่ทดลองมีการดำเนินการใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน 2) แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน และมีการแต่งตั้งบุคคลเพิ่มเติม เช่น ผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน เป็นต้น และ 3) แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นมาใหม่ สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ (2561) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในระดับสถานศึกษาว่า ควรสนับสนุน ส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของผู้เรียน

จากการดำเนินการของโรงเรียนที่ทำการทดลองและพัฒนารูปแบบ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลางขึ้นไป จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในลักษณะของการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคนเพราะจำนวนของคณะกรรมการสถานศึกษามีมากถึง 15 คน และผ่านการพิจารณาแล้วว่าคณะกรรมการในกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการร่วมกันขับเคลื่อนการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนได้ จึง

ไม่ต้องสรรหาเพื่อแต่งตั้งเพิ่มเติม ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กจะมีการแต่งตั้งบุคคลเพิ่มเติมจาก คณะกรรมการสถานศึกษาชุดเดิมอันเนื่องมาจากว่า มีจำนวนคณะกรรมการเพียง 9 คน จึงมีการ แต่งตั้งผู้ปกครอง ครู หรือผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนการสร้างความเป็นพลเมือง ให้กับนักเรียน ทั้งนี้หนึ่งโรงเรียนจากโรงเรียนที่ทำการทดลองมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายขึ้นมา ใหม่ เหตุเนื่องมาจากการพิจารณาโดยผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแล้วว่า คณะกรรมการ สถานศึกษาในชุดนี้ยังขาดผู้มีความรู้ในเรื่องของความเป็นพลเมือง และยังขาดประสิทธิภาพในเชิงของ การบริหารจัดการ จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นมาใหม่ แต่ ถึงอย่างไรก็ตามการจะแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน นั้น ผู้บริหารต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนและโรงเรียนเป็นสำคัญ รวมไปถึงการ พิจารณาความเหมาะสมของบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการ เพื่อเป็นกำลังสำคัญใน การสนับสนุนให้ผู้บริหารโรงเรียนมีความความคล่องตัวสูงในการดำเนินการขับเคลื่อนการทำงานของ คณะกรรมการสถานศึกษา เพราะในการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองจำเป็นที่จะต้อง อาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายจึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ศุภมาส ช่างมี และจิตติมา วรณศรี (2561) ได้กล่าวว่า การดำเนินการส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้องใช้กระบวนการ บริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและมีผู้รับผิดชอบชัดเจน จึง จะทำให้การส่งเสริมความเป็นพลเมืองประสบความสำเร็จ

2.1.3 การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

การกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โรงเรียนได้ดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยให้ คณะกรรมการแต่ละคนนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิด ขึ้นกับนักเรียนในโรงเรียน แล้วร่วมกันพิจารณาเลือกลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเพื่อ นำไปสู่การกำหนดเป้าหมายลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน รวมทั้งการร่วมกันนำเสนอวิธีการ ที่จะสร้างเสริมความเป็นพลเมืองได้ตามเป้าหมายที่กำหนด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Giron (2012) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี พบว่า มีความหลากหลายมากในการ จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น บางคนเน้นการศึกษาของบุคลิกภาพ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ขณะที่คนอื่นใช้ทั้งวิธีการมีส่วนร่วมหรือการมีความยุติธรรมเป็นการศึกษาเพื่อ ความเป็นพลเมือง เหล่านี้คือทิศทางที่แตกต่างกันนำไปสู่วิธีการที่แตกต่างกันเพื่อการเรียนการสอน เกี่ยวกับการเป็นพลเมือง กล่าวคือการจะกำหนดเป้าหมายในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับ นักเรียนได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการพิจารณาว่า ในจะดำเนินการพัฒนา ความเป็นพลเมืองอย่างไรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและเหมาะสมกับนักเรียน เพื่อนำไปสู่ การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดคือการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการพัฒนารูปแบบร่วมกับโรงเรียนกลุ่มทดลองและพัฒนารูปแบบ พบว่า โรงเรียนส่วนมากมีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน เกี่ยวกับความมีวินัย รองลงมาคือ ความรับผิดชอบ ทั้งนี้เนื่องจากความมีวินัย และความรับผิดชอบต่อ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนที่จะนำไปสู่การสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองในด้านอื่นๆ ได้

ประกอบกับบริบทในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การจัดการศึกษาที่ยังไม่ได้คุณภาพ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของคนในสังคมไทยให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม (พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์, 2553) โดยเฉพาะบริบทของนักเรียนโรงเรียนกลุ่มทดลองยังเป็นนักเรียนที่ต้องเร่งพัฒนาในเรื่องของควมมีวินัยและความรับผิดชอบ เพื่อให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ให้สูงขึ้น โรงเรียนจึงได้มีการสร้างวัฒนธรรมระดับโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนจะต้องรู้ช่วงเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น เวลามาโรงเรียน เวลาทำกิจกรรมหน้าเสาธง เวลาเข้าเรียนวิชาแรก เวลาพักกลางวัน เวลาเลิกเรียน นอกจากนี้นักเรียนจะต้องรู้เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายที่ถูกต้องของโรงเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่โรงเรียนได้ทำข้อตกลงกับผู้ปกครองนักเรียนและนักเรียน วัฒนธรรมระดับห้องเรียน เช่น การไม่พูดภาษาถิ่นในห้องเรียน พูดคำสุภาพ ไม่พูดคำหยาบ ปิดไฟฟ้า พัดลม และโทรทัศน์เมื่อเลิกใช้ ต้องขออนุญาตคุณครูทุกครั้งเมื่อออกนอกห้องเรียน การกำหนดผู้รับผิดชอบทำความสะอาดห้องเรียนประจำวัน ไม่วิ่งเล่นและส่งเสียงดังในห้องเรียน ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดของห้องเรียน เป็นต้น กิจกรรมที่กล่าวมานี้เป็นวิธีการของโรงเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้ดำเนินการในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองเรื่องควมมีวินัยและความรับผิดชอบของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhang (2011) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในประเทศจีน พบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนทั้งหมดและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรมีผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้เรียน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนร้อยละ 80 เกิดควมมีวินัยและความรับผิดชอบในระดับดีมาก

2.1.4 การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษา กับ คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

โดยทุกโรงเรียนได้ดำเนินการจัดทำข้อตกลงร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างสถานศึกษา กับ คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในวันที่ประชุมคณะกรรมการเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อจะให้คณะกรรมการเครือข่ายได้เกิดความตระหนักที่จะร่วมมือกับโรงเรียนในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในทุกๆ ด้าน ซึ่งในการทำข้อตกลงร่วมกันก็จะเป็นเครื่องยืนยันถึงความร่วมมือที่จะช่วยกันดำเนินงานในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้งานนั้นบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ซึ่งจะทำเป็นหนังสือที่มีข้อความระบุถึงหลักเกณฑ์ วิธีการและบทบาทให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหรือดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามที่ตกลงหรือตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานของโรงเรียนมาตรฐานสากลที่ว่า เมื่อผู้บริหารของเครือข่ายเห็นความสำคัญ และประโยชน์ร่วมกัน และตกลงเป็นการเบื้องต้นที่จะร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงาน จัดกิจกรรม สร้างข้อตกลง และร่วมวางแผน (Partnership Agreement & Action Planning) เพื่อให้เกิดแนวทางการร่วมมือที่ชัดเจน ก็จะมีการสร้างข้อตกลงและร่วมวางแผนต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ง)

จากการนำรูปแบบไปพัฒนาร่วมกับโรงเรียนกลุ่มทดลองและพัฒนาารูปแบบพบว่า ในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนกับสถานศึกษา โดยทำเป็นหนังสือและมีการลงนามระหว่างประธานคณะกรรมการเครือข่าย

เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนกับผู้บริหารสถานศึกษา ก็จะส่งผลให้คณะกรรมการได้เกิด ความตระหนักและรู้สึกรู้ว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนร่วมกับ สถานศึกษา มีแรงจูงใจที่อยากจะเข้ามาช่วยสถานศึกษาตามบทบาทที่กำหนดในข้อตกลง ส่งผลให้ เกิดผลดีต่อสถานศึกษาในด้านการดำเนินการเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยผู้บริหารสถานศึกษาก็ จะเกิดการตื่นตัวและนำไปกระตุ้นการทำงานของตนเองและครู เพื่อจะให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย ที่กำหนดขึ้น และจากการนำไปพัฒนาร่วมกับสถานศึกษาได้เกิดข้อเสนอแนะว่า ถ้าหากมีการทำ ข้อตกลงในระดับห้องเรียน กล่าวคือมีการทำข้อตกลงระหว่างครูกับผู้ปกครอง โดยให้ผู้ปกครอง นักเรียนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในครั้งนี้ด้วยก็อาจจะส่งผล ให้การสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น เพราะผู้ปกครองจะช่วยสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านและในชุมชน ถ้าจะให้คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้าง ความเป็นพลเมืองช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนเมื่ออยู่นอกสถานศึกษาคงไม่ทั่วถึงกับ นักเรียนทุกคน เพราะคณะกรรมการมีเพียงจำนวน 9-15 คน ถ้าสถานศึกษาได้สร้างข้อตกลงกับ ผู้ปกครองด้วยก็จะทำให้ผู้ปกครองสามารถช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนทุกคนได้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ ครอบครัว และชุมชน กล่าวคือ การสร้างความเป็นพลเมืองในระบบการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายจะต้องสร้างความเป็น พลเมืองให้กับผู้ใหญ่ ครอบครัว ชุมชนที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องไปพร้อมๆ กัน (สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา, 2554 ก) ดังนั้นการที่ผู้ปกครองได้ร่วมกันดำเนินการในการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ให้กับลูกหลานก็จะเป็นไปตามยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษากำหนด

2.1.5 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

การสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องให้ครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างลักษณะความเป็น พลเมือง ดังที่ ชวนคิด มะเสนะ (2559) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการ ทำงานของบุคลากร เพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในด้าน ต่างๆ อย่างน้อย 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความรู้ (Knowledge) 2) ด้านทักษะ (Skill) และ 3) ด้านทัศนคติ (Attitude) ฉะนั้นในการสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่นักเรียนก็เช่นกันที่ครูและบุคลากร ทางการศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อจะได้นำความรู้มาใช้ในการสร้างสรรค์โครงการ/กิจกรรมที่ สามารถสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนได้

จากการพัฒนารูปแบบในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลองและพัฒนารูปแบบ พบว่า สถานศึกษาได้มีแนวทางดำเนินการในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังนี้ 1) การ ประชุมครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) การศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านการสร้างความเป็น พลเมือง 3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษา 4) การส่งความรู้ผ่านกลุ่ม โซเชียลมีเดียของสถานศึกษา 5) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 6) การเชิญผู้รู้มาให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง โดยเบื้องต้นครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนในสถานศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

การสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในกรณีนี้เป็นการพัฒนาระหว่างการปฏิบัติงานจริง (On the Job Training) ซึ่งในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนจะต้องอาศัยการดำเนินงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาทุกคน ซึ่งทุกคนก็มีบทบาทที่ช่วยสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ได้แก่ บทบาทของครูผู้สอน โดยมีหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ข) บทบาทของครูประจำชั้นที่จะช่วยปลูกฝังความเป็นพลเมืองของนักเรียนเมื่อนักเรียนร่วมกิจกรรมในห้องเรียน ดูแลนักเรียนที่ตนเองประจำชั้นในทุกเรื่อง เช่น เรื่องของสุขภาพอนามัย เรื่องของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สอดส่องดูแลพฤติกรรมนักเรียน ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมไม่ให้เกิดขึ้น บทบาทของครูรับผิดชอบโครงการ/กิจกรรม ที่จัดทำโครงการต่างๆ ที่คอยช่วยสนับสนุนในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งบทบาทเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ที่ครูทุกคนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและจิตวิทยาในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนจึงต้องมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

2.1.6 การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้

การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจะต้องดำเนินการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ จะส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่ดีที่จะช่วยสร้างเสริมให้นักเรียนพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ ด้านจิตใจและด้านสังคม ดังที่ Savage และ Savage (2010) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมมีความสำคัญโดยส่งผลโดยตรงต่อผู้เรียนและมีส่วนช่วยเหลือต่อตัวนักเรียน

จากการทดลองและพัฒนารูปแบบในสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษามีการดำเนินการพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) การจัดทำกฎ ระเบียบ กติกาและข้อตกลงของสถานศึกษาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และติดในบริเวณที่ทุกคนสามารถเห็นได้ 2) การจัดป้ายนิเทศความรู้ 3) การจัดป้ายนิเทศผลงานนักเรียน 4) การจัดห้องเรียนที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สถานศึกษาที่มีการจัดสภาพแวดล้อมแหล่งเรียนที่ช่วยสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ก็ส่งผลโดยตรงต่อลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยการจัดกฎระเบียบ กติกา และข้อตกลงของสถานศึกษาและติดไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ เมื่อนักเรียนได้อ่านและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบ กติกา และข้อตกลงของสถานศึกษาจะทำให้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบเหล่านั้น ทั้งนี้อยู่ที่ความเข้มงวดของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่จะคอยควบคุมให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบนั้น เพราะการปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้จะทำให้นักเรียนเป็นผู้มีวินัย และมีความรับผิดชอบ ตามเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่ได้กำหนดไว้สำหรับในเรื่องของการจัดป้ายนิเทศความรู้ ป้ายนิเทศผลงานนักเรียน และการจัดห้องเรียนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย ซึ่งเป็นสร้างสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน และควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการ

จัดสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการสร้างลักษณะความเป็นพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ที่ได้กล่าวไว้ว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีวิธีการบริหารสถานศึกษาและสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาให้เป็นบรรยากาศแห่งประชาธิปไตย หรือการสร้างแบบอย่างในการเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น

2.1.7 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

การนิเทศ ติดตามการดำเนินงานการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมือง ของนักเรียน เพื่อเป็นการตรวจสอบการดำเนินงานการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของ นักเรียนของสถานศึกษา โดยมีสนับสนุน ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคี การทำงานเป็นทีม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนต่อไปในอนาคต (มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) เป็นการช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเกิดสัมฤทธิ์ผล

จากการทดลองและพัฒนา รูปแบบร่วมกับสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มทดลอง พบว่า การดำเนินการด้านการนิเทศติดตามสถานศึกษามีการจัดการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามการ ดำเนินงานการสร้างเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของสถานศึกษา เพื่อทำการนิเทศ ติดตามการดำเนินของ สถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง มีการนิเทศติดตามการจัดการเรียน การสอน นิเทศการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง การ นิเทศการพัฒนาตนเองของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการนิเทศติดตามจะมีหน้าที่ ติดตามความก้าวหน้า ช่วยแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงาน ผู้บริหารสถานศึกษามี บทบาทสำคัญในการนิเทศ ติดตามการดำเนินงานการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ทั้งนี้ก็เพราะว่าในการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ สร้างขวัญ ให้ กำลังใจ มีการสอบถามปัญหาและช่วยแก้ปัญหาได้ทันที ทั้งนี้การที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญ และทำการนิเทศ ติดตามเรื่องการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนด้วยตนเองจะทำให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาเกิดความตระหนักในภารกิจที่จะต้องร่วมพลังกันสร้างลักษณะความเป็น พลเมืองของนักเรียนตามที่ได้ทำข้อตกลงไว้กับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ของนักเรียน

การประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการสร้างลักษณะความเป็นพลเมือง โดยสถานศึกษาจะต้องมีการประเมินเป็นระยะๆ เพื่อจะได้ติดตามความก้าวหน้าของลักษณะความเป็นพลเมืองนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น จะต้องมียุทธวิธีประเมินที่หลากหลาย เพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลพฤติกรรมลักษณะความเป็นพลเมืองของ นักเรียนที่แท้จริง ลักษณะความเป็นพลเมืองที่นักเรียนได้การปลูกฝังและพัฒนา ผ่านการจัดการเรียน การสอน ผ่านการปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรมต่างของสถานศึกษา จนนักเรียนเกิดลักษณะความเป็น พลเมืองในตัวนักเรียน เพราะฉะนั้นการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนซึ่งต้องใช้ข้อมูล จากการสังเกตพฤติกรรม ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนเพื่อนำมา ประเมินและตัดสินผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 ก)

จากการทดลองและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษา ได้จัดทำคู่มือการวัดประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของสถานศึกษาและดำเนินการประเมินผล ลักษณะความเป็นพลเมืองตามแนวทางของสถานศึกษาที่ได้กำหนดขึ้น โดยให้สอดคล้องกับการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนของครู การจัดกิจกรรมเสริมของแต่ละสถานศึกษา และเหมาะสมกับ ความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน แต่สำหรับเครื่องมือประเมินผลของแต่ละสถานศึกษามี ความคล้ายคลึงกัน สามารถรวบรวมการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองได้ดังต่อไปนี้ 1) การ ประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2) การประเมินผลลักษณะความเป็น พลเมืองในการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ 3) การประเมินผลการจัดทำโครงการที่ เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง 4) การประเมินผลโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ สร้างเสริมความเป็นพลเมือง 5) การประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนจากการสอบถาม คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

2.1.8 การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง

การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง กรทำโดยผู้บริหาร สถานศึกษา ครูและนักเรียนสะท้อนผลการประเมินให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลการสร้าง ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน และจะได้นำไปกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงให้ ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ฤตินันท์ สมุทร์ทัย และคณะ (2560) ซึ่งได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัย นักเรียนในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กล่าวว่า การให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการทบทวน ปรับปรุง และพัฒนา โดยการนำผลจากการนิเทศ ติดตาม และประเมินมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุง พัฒนาดำเนินการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ทั้งในระหว่างการทำงานและหลังการทำงานการให้ ข้อมูลย้อนกลับเป็นการสื่อสารที่ช่วยให้พฤติกรรมที่ดียังคงมีต่อไป และลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี การให้ข้อมูลย้อนกลับที่ดีควรใช้เทคนิคในการสื่อสารด้าน บวก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขตนเองจากภายในอย่างถาวร ครู สามารถนำไปใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นและแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

จากการทดลองและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา พบว่าสถานศึกษามี การดำเนินงานในเรื่องของการให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง ดังนี้ 1) การสร้างความ ใกล้ชิด เอาใจใส่ให้นักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การพูดคุยกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 3) การยกย่องชมเชยและให้กำลังใจนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น 4) การรายงานพฤติกรรมของ นักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ซึ่งการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนการให้ข้อมูลย้อนกลับ ก็นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก ทั้งนี้เมื่อครูได้ทำการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนก็จะ ทำให้ทราบระดับของลักษณะความเป็นพลเมืองในตัวนักเรียน หลังจากนั้นครูจำเป็นต้องสร้างความ ใกล้ชิด เอาใจใส่ให้นักเรียน และให้ข้อมูลย้อนกลับโดยการพูดคุยกับนักเรียนโดยตรงเพื่อให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่นำไปสู่การมีลักษณะความเป็นพลเมืองในระดับที่สูงขึ้น สำหรับนักเรียนที่ ลักษณะความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับดีแล้ว ครูจะต้องมีการยกย่องและให้กำลังใจ เช่นการยกย่อง ชมเชยในห้องเรียน ในที่ประชุมของนักเรียนทั้งโรงเรียน มีการจัดสรรทุนการศึกษาให้นักเรียนที่มี ลักษณะความเป็นพลเมือง นอกจากนั้นครูได้มีการรายงานพฤติกรรมของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ

2.2 การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูทุกคนจะต้องมีความรู้พื้นฐานในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองและมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองในขณะจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนครูควรเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554 ก) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาการสร้างความเป็นพลเมืองดี โดยที่วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาในรูปแบบกิจกรรมที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเน้นการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะรอบด้าน เพื่อประโยชน์ของตนเองและสังคม ทั้งนี้ครูจะต้องมีการวางแผนการจัดการเรียนการสอนเพื่อที่จะได้จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

จากการทดลองและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษามีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติมในชื่อรายวิชาหน้าที่พลเมือง 2) การบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และ 4) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน ซึ่งแต่ละสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้มากกว่า 1 รูปแบบ สำหรับการกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติมรายวิชาหน้าที่พลเมืองนั้น รัฐบาลมีนโยบายที่ต้องการให้มีการส่งเสริมเด็กและเยาวชนของชาติ ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย มีความปรองดอง สมานฉันท์เพื่อสันติสุขในสังคมไทย จึงให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้สถานศึกษาทุกสังกัดเพิ่มวิชาหน้าที่พลเมืองลงในหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในทุกระดับชั้นและทุกช่วงชั้นของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษาทุกสังกัดเกิดการตื่นตัวในเรื่องของการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสำหรับการบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560) ได้กล่าวว่า การบูรณาการคุณธรรมในการเรียนการสอนจะช่วยให้กิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมีความต่อเนื่อง เป็นการฝึกอุปนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนได้ตลอดเวลา ได้ฝึกจนติดเป็นนิสัย เมื่อจบการศึกษาแล้วยังมีอุปนิสัยที่ดีติดตัวไปตลอด และได้กล่าวถึงวิธีการบูรณาการมีดังนี้ 1) การนำคุณธรรม จริยธรรมไปเป็นสาระการเรียนรู้ 2) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระเชื่อมโยงกัน 3) การบูรณาการความรู้ แนวคิดกับคุณธรรม ความเชื่อ แนวคิดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา 4) การบูรณาการคุณธรรมกับการปฏิบัติ 5) การบูรณาการคุณธรรม กับชีวิตจริงของผู้เรียน สำหรับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดสาระไว้ 5 สาระ ดังนี้ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ดังจะเห็นว่าในสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ได้กำหนดเรื่องของหน้าที่พลเมืองไว้ในสาระนี้ด้วย ซึ่งนักเรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องเรียนและต้อง

ผ่านตัวชี้วัดในสารบัญชานี้ด้วย และสำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงาน ต้องเป็นโครงงานที่ส่งผลต่อการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยโครงงานที่ทำขึ้นนั้นต้องเป็นโครงงานคุณธรรมที่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน โดยให้นักเรียนคิด เลือกลงมือทำโครงงานที่ตรงกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของนักเรียน โดยมีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นคว้าและลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2561) ได้กล่าวว่า โรงเรียนสามารถดำเนินการตามรูปแบบ กลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา ใน 3 แนวทาง โดยมี 2 แนวทางที่ได้กล่าวถึง การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน การจัดทำโครงงานเพื่อเสริมสร้างวินัยโดยนักเรียน ดังนั้นในการสร้างลักษณะความเป็นพลเมือง โดยเน้นในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้มีการปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างเข้มข้นและยั่งยืน

2.3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ประกอบด้วย

1) การสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและห้องเรียน 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย 3) การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม 4) การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง 5) การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาวปลอดสารเสพติดและอบายมุข 6) การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน 7) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกรวรรณ เกียรติไกรวัลศิริ (2557) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมเสริมมีความสำคัญกับการสร้างเสริมความเป็นเมือง โดยวัฒนธรรมและการจัดกิจกรรมนักเรียนที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาจะต้องจัดกระบวนการให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสร้างเสริมทักษะที่สำคัญสำหรับพลเมือง ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ รู้จักเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักเคารพกฎระเบียบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และยังสอดคล้องกับพิมพ์ตะวัน จันทัน (2559) ที่กล่าวว่าการจัดรูปแบบโครงการ/กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีนั้นสามารถทำได้หลายประการภายใต้กรอบเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่กำหนด การจัดรูปแบบโครงการ/กิจกรรมนั้นจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่ครูออกแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและความต้องการของผู้เรียน

จากการทดลองและพัฒนารูปแบบร่วมกับสถานศึกษา พบว่า กิจกรรมเสริมทุกกิจกรรมมีความสำคัญมากกับการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน แม้การจัดกระบวนการเรียนรู้จะมีการสอดแทรกเรื่องของความเป็นพลเมืองไว้ในทุกรายวิชา แต่เป้าหมายหลักของการจัดการเรียนรู้คือการบรรลุตัวชี้วัดตามหลักสูตรที่กำหนด ดังนั้นกิจกรรมเสริมของโรงเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้โดยตรง ครูผู้สอนจึงต้องกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้ชัดเจนว่านักเรียนต้องเกิดความเป็นพลเมืองในเรื่องใด กำหนดกระบวนการในการจัดกิจกรรมที่ระบุบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งคณะกรรมการเครือข่าย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม รวมไปถึงการประเมินผลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง วิธีการที่กล่าวมานี้เมื่อโรงเรียนนำสู่การปฏิบัติทำให้เห็นถึงผลสำเร็จที่เกิดขึ้นตามมา เห็นได้อย่างชัดเจนว่ากิจกรรมเสริมสามารถสร้างเสริมความเป็นพลเมือง

ให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างมาก จึงควรเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนทุกโรงต้องนำไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมจึงจะช่วยในการพัฒนาและสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนได้อย่างยั่งยืน

1.3 ด้านผลผลิต (Output) จากการทำวิจัยได้ทำการสังเคราะห์เอกสารและสอบถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 1) มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม 2) รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม 3) เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และ 4) ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ สอดคล้องกับที่ คณิตา นิจจรัลกุล, บัณฑิต ดุลยรักษ์, จุฑา ธรรมชาติ และ สมนึก แก้วมีศรี (2560) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ สภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีแก่นักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ด้านคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่มีการส่งเสริมและปฏิบัติ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักศาสนา รักชาติ ศาสน์กษัตริย์การยึดมั่นและศรัทธาในการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การคิดถึงส่วนรวมมีจิตสาธารณะ การเคารพกติกาแบบง่ายๆ ในห้องเรียน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม และการแก้ปัญหา ความขัดแย้งโดยไม่ใช้กำลัง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่สำคัญที่ต้องการให้เกิดกับนักเรียนนั้นเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นคนดีของสังคม ดังนั้นการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในทุกระดับชั้นจึงมีความจำเป็นและเป็นหน้าที่ของผู้บริหารระดับสูงหรือระดับนโยบายที่ต้องให้ความสำคัญและตระหนักว่า การสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในทุกพื้นที่ของประเทศไทยจะทำให้เด็กและเยาวชนของชาติไทยเราเติบโตขึ้นไปเป็นพลเมืองดีของประเทศและเป็นพลโลกที่สมบูรณ์ การกำหนดความเป็นพลเมืองที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้เห็นเป้าหมายของการพัฒนาจึงเป็นสิ่งแรกที่สำคัญในการวางแผนการบริหารสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่การหาวิธีการในการพัฒนาความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบความสอดคล้องของรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเยอรมัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ที่ทุกประเทศทั่วโลกยอมรับว่าประชาชนชาวญี่ปุ่นเป็นบุคคลที่มีความมีวินัยมากที่สุดในโลก เลิศพร อุดมพงษ์ (มปป.) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศญี่ปุ่น จะมีเนื้อหาวิชาพลเมือง เป็นศูนย์กลางของการสร้างความเป็นพลเมือง โดยอาศัยฐานของการตระหนักในประชาธิปไตย และความรู้ ความเข้าใจในสิทธิมนุษยชน เนื้อหาหลายส่วนในวิชานี้ครอบคลุมเรื่องความเป็นพลเมือง เช่น ความเข้าใจความสำคัญของกลุ่มชุมชน บทบาทและความรับผิดชอบต่อ สิทธิและหน้าที่ จิตสาธารณะและความสามัคคีของสังคม มุมมองเกี่ยวกับความเป็นสากล นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนยังมีวิชากิจกรรมพิเศษ (Special Activities) ซึ่งให้นักเรียนได้เรียนผ่านประสบการณ์และเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง (Active Learning)

เพื่อส่งเสริมกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง โดยมีกิจกรรมย่อย 3 ประการ ได้แก่ กิจกรรมภายในชั้นเรียน (Class Activities), กิจกรรมสภานักเรียน (Student Council Activities) และ งานกิจกรรมของโรงเรียน (School Events) การจัดกิจกรรมทั้งหมดต้องทำโดยอาศัยความร่วมมือทั้งกับครอบครัวและสมาชิกในชุมชน จึงทำให้การพัฒนาความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมและศีลธรรม และการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่นจึงเกิดขึ้น หลักปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการเรียนการสอนในโรงเรียนตามแนวทางของประเทศญี่ปุ่น (Everyday Practice of Citizenship Education) ซึ่งไม่เพียงแต่การมุ่งเน้นสิ่งที่เลือกเข้ามาสอนในโรงเรียนแต่ยังมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในชุมชนของตนเองด้วย

สำหรับในประเทศสิงคโปร์ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างคุณลักษณะและความเป็นพลเมืองระดับประถมศึกษา (Character and Citizenship Education Syllabus Primary) โดยได้กำหนดกรอบสมรรถนะและผลลัพธ์ของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) คุณค่าหลัก (Core Value) ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานพื้นฐานสำหรับคนดีและพลเมืองที่ดีของประเทศสิงคโปร์ ประกอบด้วย ความนอบน้อม (Respect) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความซื่อสัตย์ (Integrity) การดูแลเอาใจใส่ (Care) ความยืดหยุ่น (Resilience) และความสามัคคี (Harmony) 2) สมรรถนะทางด้านสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Competencies) ประกอบด้วย การตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Awareness) การจัดการตนเอง (Self-Management) การตระหนักรู้เกี่ยวกับสังคม (Social Awareness) การจัดการกับความสัมพันธ์ (Relationship Management) การตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Decision-Making) และ 3) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะความเป็นพลเมือง (The Skills Related to Citizenship Competencies) ประกอบด้วย กิจกรรมของชุมชน (Active Community Life) เอกลักษณ์ของชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (National and Cultural Identity) มีจิตสำนึกที่ดีต่อโลก (Global Awareness) การรับรู้และมีความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมทางสังคม (Socio-Cultural Sensitivity and Awareness) โดยโรงเรียนจะมีเวลาในการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมือง 11 ถึง 15 ชั่วโมงต่อปี และโรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นคุณค่าหลักของโรงเรียน โดยมุ่งหวังให้เกิดผลลัพธ์ 4 ประการด้วยกัน 1) การเป็นผู้มีความมั่นใจในตนเอง (A Confident Person) 2) การเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึก (A Concerned Citizen) 3) การเป็นผู้สนับสนุนอย่างแข็งขัน (An Active Contributor) และ 4) การเป็นผู้ที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (A Self-Directed Learner) (Ministry of Education, 2012)

สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในประเทศเยอรมนี พินสุดา สิริธรงค์ (2560) ได้กล่าวว่า ประเทศเยอรมนีมีหลักสูตรและการจัดการการศึกษาพลเมืองแตกต่างกัน ในแต่ละมลรัฐตามบริบทการปกครอง ประเทศ เนือหาโดยรวมเน้นความรู้สึกซึ่งของประชาธิปไตย และบรรทัดฐานของประชาชน รวมถึงมิติของความเป็นยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทำหน้าที่พลเมืองที่สอดคล้องกับความรู้ทางการเมือง เช่น เบอร์ลิน ที่มีความหลากหลายของเชื้อชาติให้ความสำคัญกับพหุวัฒนธรรม และสวัสดิการของประชาชนที่หลากหลาย มุ่งเน้นแนวคิดของความอดทน การมีอยู่ของสถาบันการเมือง การอยู่ร่วมกับผู้อื่น โลกและสิ่งแวดล้อม และ การสร้างความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ครูจะต้องสำเร็จการศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษา ครูที่ไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมเพื่อการสอนวิชาพลเมืองจะได้

รับการพัฒนากเกี่ยวกับกระบวนการสอนและการปฏิบัติงาน ในโรงเรียนครูบางส่วนยังไม่เข้าใจในการจัดหารูปแบบการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง และการนำไปประยุกต์ใช้การมีส่วนร่วมทางการศึกษา ทั้งผู้บริหาร ผู้เรียน ครอบครัว และชุมชน มีทั้งใน ระดับชาติระดับมลรัฐ และระดับท้องถิ่น สำหรับระดับสถานศึกษาการมีส่วนร่วมทางการศึกษาพลเมืองใช้ระบบของการเป็นตัวแทนนักเรียน ผู้เรียนช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยงานกลางทางการศึกษาพลเมืองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนผ่านโครงการหลายโครงการโดย เน้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์และรวมวิธีการสอนเข้าด้วยกัน ด้านการวัดและการประเมินผล ในบางมลรัฐ มีการประเมินภายในโดยเน้นการนำโครงการและการมีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้จริง

ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิธีการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ทั้งของประเทศญี่ปุ่น ประเทศสิงคโปร์ และประเทศเยอรมนี สถานศึกษาอาศัยความร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา โดยสถานศึกษาควรมีหลักสูตรในการจัดการศึกษา มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสร้างความเป็นพลเมือง มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และมีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยการจัดทำเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กระบวนการในรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือ มีการกำหนดเป้าหมายของลักษณะความเป็นพลเมืองที่ชัดเจนในด้านความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ พลเมืองที่มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม มีการนำชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงานสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในรูปแบบของคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เช่น การวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมในชุมชนให้กับนักเรียน การนิเทศ และการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง และมีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติของนักเรียนเป็นหลักและสร้างความตระหนักในความเป็นพลเมืองของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ดังนั้นสถานศึกษาควรมีการคัดเลือกบุคคลที่มาจากหลายฝ่าย และควรเป็นบุคคลที่สามารถสละเวลามาร่วมกิจกรรมกับสถานศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง เพราะในการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนจะต้องมีการประชุมร่วมกับสถานศึกษาหลายครั้ง มีการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ในชุมชน และจะต้องร่วมกิจกรรมของสถานศึกษาที่เป็นกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา

1.2 ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนา ให้มีความรู้ความเข้าใจให้เกี่ยวกับสาระสำคัญของการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นสร้างความตระหนักและให้เห็นความสำคัญของการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน เพราะครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองในกับนักเรียน ถ้าครูและบุคลากรทางการศึกษายังไม่เข้าใจ และยังไม่ตระหนักในความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนก็อาจทำให้การสร้างความเป็นพลเมืองในกับนักเรียนไม่อาจประสบความสำเร็จได้

1.3 การกำหนดกิจกรรมที่สร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน ต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองที่สถานศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนและเป็นกิจกรรมสอดคล้องกับจุดเน้นของสถานศึกษาด้วย โดยกิจกรรมที่กำหนดขึ้นต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละช่วงวัย และอาจเป็นกิจกรรมที่จัดร่วมกับชุมชน เป็นต้น

1.4 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูควรมีวิธีการประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่แท้จริง และควรมีการประเมินร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อจะได้ให้ผู้ปกครองประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนเมื่อนักเรียนอยู่ที่บ้านและในชุมชน เพื่อที่จะทำให้ทราบลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนที่แท้จริง สำหรับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองก็ควรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยสถานศึกษาอาจจะมีเครื่องมือประเมิน และอธิบายวิธีการประเมินให้แก่คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองได้เข้าใจวิธีการประเมิน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรเพิ่มระยะเวลาในการทดลองใช้และพัฒนาารูปแบบร่วมกับสถานศึกษาให้มากกว่า 1 ภาคเรียน เพื่อจะได้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้อย่างชัดเจนขึ้น เพราะการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนจะต้องใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นพฤติกรรมที่ยั่งยืน

2.2 ควรทำการศึกษาหาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรกมล สมพูด. (2556). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น).
- กรวรรณ เกียรติไกรวัลศิริ. (2557). การสร้างความเป็นเมืองผู้ดีตามระบอบประชาธิปไตยใน โรงเรียนมัธยมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). ความรู้ความเข้าใจข้อตกลงระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนัก การเกษตรต่างประเทศ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2553 ก). แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.
- _____. (2553 ข). แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____. (2553 ค). คู่มือการขับเคลื่อนกลยุทธ์โรงเรียนมาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____. (2553 ง). คู่มือการก่อสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพผู้เรียน โรงเรียน มาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
- _____. (2557). แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.
- _____. (2559). แผนพัฒนาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2559-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- คณิตา นิจจรัสกุล, บัณฑิต ดุลยรักษ์, จุฑา ธรรมชาติ และ สมนึก แก้วมีศรี. (2560). การวิเคราะห์ สภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีแก่นักเรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัด ชายแดนภาคใต้. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 28(3), 83-94.

- จันทรานี สงวนนาม. (2551). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บุ๊คพ้อยท์.
- จินตนา ศักดิ์ภู่อารม. (2545). *การนำเสนอรูปแบบการบริหารโรงเรียนในกำกับของรัฐสำหรับประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ฉัตรสุมน พดุมิถิญา. (2553). *หลักการวิจัยทางสังคม*. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2553). *การศึกษาเชิงพหุวัฒนธรรมด้านความเป็นพลเมืองดีในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชวนคิด มะเสนะ. (2559). *การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาในทศวรรษหน้า*. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 16(1), 9-16.
- ชาย โปธิสิตา. (2556). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2553). *การสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. [ออนไลน์] 5 กุมภาพันธ์ 2558 สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000178133>.
- ชุมพล เสมาชันธ. (2552). รูปแบบการวิจัยและพัฒนา. *วารสารวิทยาศาสตร์*, 10(1-2). (97-104).
- دنوخا ปนคำ. (2555). *การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างจิตสาธารณะตามทฤษฎีการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าสำหรับนักเรียนประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ดรุณี ทิพยกุลไพโรจน์. (2557). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทย : การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2551). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ : คู่มือการปฏิบัติการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนาองค์กร ชุมชนและสังคม เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครราชสีมา: ชมรมพยาบาลชุมชนแห่งประเทศไทย.
- ทศนา แชมมณี, พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, ดวงเดือน อ่อนน่วม, และเลขา ปิยะอัจฉริยะ. (2547). *การวิจัยและพัฒนารูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศนา แชมมณี. (2540). *แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2551). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นพรัตน์ วงศ์วิทยาพาณิชย์. (2553). แนวคิด “พลเมืองเข้มแข็ง” สู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทนกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. *วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย*. 2(1), 94-118.
- นภกมล ใจชอบสันเทียะ. (2555). *รูปแบบการพัฒนาการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณศึกษบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2555). *การบริหารคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิตา ชูโต. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พรินโป.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2533). *รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : การจัดการข้อมูล การตีความและการหาความหมาย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2549). *การออกแบบการวิจัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี. (2551). สังคมไทยกับการสร้างสรรค์ความกล้าหาญทางจริยธรรม. *Summer ข่าวสารการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การประชุมอบรม สัมมนา*. 32(4037), 44. [ออนไลน์] 27 กันยายน 2558 สืบค้นจาก<http://www.oknation.net/blog/summer/2008/09/18/entry-8>.
- พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2553). *การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: พื้นฐานการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยสัมพันธ์.
- พินสุดา สิริธรร. (2560). *การพัฒนาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง*. *วารสารสุทธิปริทัศน์*. 31(100), 100-113
- พิมพ์ตะวัน จันทัน. (2559). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

- ภาสาดา ภาคาผล. (2560). การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานโดยใช้กิจกรรมบริการสังคมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตย. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. 10(3), 975-990.
- มูลนิธิฟรีดิช เอแบร์ทและสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2556). *กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย*. กรุงเทพฯ: เทคนิค อิมเมจ.
- มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *คู่มือการนิเทศศาสตร์ตามโรงเรียนคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินติ้ง แอนด์พับลิชซิ่ง จำกัด
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). *วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2548). *สงครามและสันติสุข : ชายแดนภาคใต้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- _____. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ละมุล รอดขวัญ. (2555). *การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาภาคใต้ตอนบน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- เลิศพร อุดมพงษ์. (ม.ป.ป.). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน : แนวทางที่ยั่งยืนผ่าน ประสบการณ์จากต่างประเทศ*. [ออนไลน์] 27 กันยายน 2558 สืบค้นจาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M8_272.pdf.
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. [ออนไลน์] 5 กุมภาพันธ์ 2558 สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22721&Key=news_research.
- วาโร เฟิงส์วัตตี. (2552). การวิจัยและการพัฒนา (Research and Development). *วารสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 1(2). 1-12.
- วลัย พานิช. (2543). การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี : มิติจากการศึกษาในประเทศภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 13(2), 73-78.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). *สอนเด็กให้เป็นคนดี*. กรุงเทพฯ: บริษัทมาตาการพิมพ์ จำกัด

- วิชัย ภูโยธิน, สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, พิวรรษา นภรัตน์ และดิษยา กุศลภูษณงค์. (2552). *หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ม.4-ม.6*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์. (2547). *การพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุศฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ทิพยวิสุทธิ์.
- ศักดิ์ดา สถาพรวงษา. (2549). *การพัฒนาารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุศฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. (2548). *การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ศุภมาศ ช่างมี และจิตติมา วรรณศรี. (2561). *รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 20(1), 176-183.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2552). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ไกรสมศาสตร์. (2557). *การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในมิติการเคารพความแตกต่างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การเรียนรู้แบบโครงงาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, สมชาย หิรัญกิตติ, สุดา สุวรรณภิญโญ, ชวลิต ประภวานนท์, ลัทธிகาล ศรีวะรมย์ และจรัสศักดิ์ จิยะจันทร์. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2545). *ทฤษฎีองค์การ: ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สมเดช สีแสง. (2543). *คู่มือปฏิบัติราชการและเตรียมสอบผู้บริหาร*. ชัยนาท: ชมรมพัฒนาข้าราชการเป็ียบ กฎหมาย.
- สมยศ นาวิการ. (2546). *พฤติกรรมองค์การ*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- สัมมา รณิธย์. (2556). *หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ การบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, ชุมพล อนุพัฒน์ศิลป์, สิริยา รัตน์ช่วย และอรุณฉัตร คุรุวานิชย์. (2553). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศไทย: สถานภาพ ความท้าทาย และข้อเสนอแนะ*. [ออนไลน์] 5 กุมภาพันธ์ 2558 สืบค้นจาก http://www.fes-thailand.org/wb/media/Civic%20Education%20in%20Thailand_SNogsuan_2010.pdf.

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2552).
คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตย สำหรับครูผู้สอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6.
กรุงเทพฯ: สหทัยบล็อกและการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้าง
ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย*. กรุงเทพฯ: เทคนิค อิมเมจ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (2555-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
พ.ศ. 2553-2561*. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- _____. (2554). *นโยบายหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2554-
2561)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- _____. (2561). *การวิจัยและพัฒนา รูปแบบ กลไกการเสริมสร้างวินัยในสถานศึกษา ระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา*. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวาน
กราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.
- _____. (2556 ก). *สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____. (2556 ข). *พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2561). *รายงานการวิจัยการศึกษาความเป็นพลเมืองของผู้เรียนใน
สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิตรา วันทอง และสิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา. (2555). การวิจัยและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียน
ประถมศึกษา. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 7, 1817-1829. [ออนไลน์] 24 มีนาคม
2559 สืบค้นจาก<http://www.edu.chula.ac.th/ojed/doc/V71/v71d0132.pdf>

- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิกา สุขเกษม. (2551). *น่านานวัตกรรมวิธีวิทยาการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สามลดา.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2551). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- สุภาค์ จันทวนิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2554). *การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. (2551). *ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้* (รายงานการวิจัย). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ฤตินันท์ สมุทรทัย, สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร, ปทุมวดี ศิริสวัสดิ์, วราภรณ์ สิทธิวงศ์, ชมธรส ไชยสุด. (2560). *คู่มือการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านความรับผิดชอบและการตรงต่อเวลา*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- Banks, J. A. (1997). *Educating Citizens in a Multicultural Society*. New York: Teacher College Press.
- Campbell, R. F., Corbally, J. E. & Nystrand, R. O. (1983). *Introduction to Educational Administration* (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Corsini, R. J. & Auerbach, A. J. (1996). *Concise Encyclopedia of Psychology*. New York: John Wiley and son.
- Eisner, E. (1976). Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Function in Education Evaluation. *Journal of Aesthetic Education*. 31(1), 125-133.
- Eisner, W. E. (1994). *Cognition and Curriculum Reconsidered*. New York: Teacher College.
- Gall, D. M., Borg R. W. & Gall, P. J. (1996). *Educational Research An Introduction* (6th ed.). New York: Longman Publishers.
- Giron, L. A. M. (2012). *Educating Good Citizens: A Case Study of Citizenship Education in Four Multicultural High School Classrooms in Ontario*. (Doctor dissertation). Available from ProQuest Dissertation and Theses database. (UMI No. NR98291).

- Good, V. C. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill Book Company.
- Ian, D., Ian, G., & Simson R. (1999). *Good Citizenship and Educational Provision*. New York: Falmer Press.
- Ian, D. (2015). *Defining Citizenship Education in Learning to Teach Citizenship in The Secondary School*. New York: Routledge.
- Joyce, B. & Weil, M. (2000). *Model of Teaching 1990*. (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Kast, F. E. & Rosenzweig, J. E. (1985). *Organization and Management*. (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Keeves, P. J. (1997). *Educational Research Methodology and Measurement : An International Handbook* (2nd ed.). Oxford: Pergamon Press.
- Lowton, D., Cairns, J. & Gardner, R. (2000). *Education for Citizenship*. Great Britain : Cromwell Press.
- Lunenburg C.F. & Ornstein C.A. (2008). *Educational Administration: Concepts and Practices*. (5th ed.). United State of America : Thomson Learning
- Madaus, G.F., Scriven, M.S., & Stufflebeam, D.L. (1983). *Evaluation Models Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. (8 th ed). Boston: Kluwer-Nijhoff Publishing.
- Ministry of Education. (2012). *Character and Citizenship Education Syllabus Primary*. Singapore : Student Development Curriculum Division
- Oxfam. (2015). *Education for Global Citizenship ; A Guide for School*. Oxford: Oxfam House.
- Petrovic, J. E. & Kuntz, A. M. (2014). *Citizenship Education Around The World : Local Contexts and Global Possibilities*. New York: Routledge.
- Print, M. (2008). "Education for Democratic Citizenship in Australia". In *Education for Citizenship and Democracy*. London: Sage Publication Ltd.
- Robins, S. P. & Coulter, M. A. (1996). *Management*. (5th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

- Savage, T. V. & Savage, M. K. (2010). *Successful Classroom Management and Discipline : Teaching self-control and responsibility*. (3rd Ed.). Los Angeles : SAGE Publications, Inc.
- Sergiovanni, T. J., Burlingame, M., Coombs, F. S., & Thurston, P. W. (1992). *Educational Governance and Administration* (3rd ed.). Massachusetts: A Division of Simon & Schutter.
- Shreiner, L. T. (2009). *Framing a Model of Democratic Thinking to Inform Teaching and Learning in Civic Education*. (Doctor dissertation). Available from ProQuest Dissertation and Theses database. (UMI No. 3354111).
- Smith, R. H., Frey, A. F., Schmitt, A. R., & Haskin, A. L. (1980). *Management: Making Organizations Perform*. New York: Macmillan.
- Stoner, A. F. & Wankle, C. (1986). *Management* (3rd ed.). New Delhi: Prentice Hall.
- Stuart, B. P. (2010). *High School Social Studies Teachers' Beliefs and Education for Democratic Citizenship*. (Doctor dissertation). Available from ProQuest Dissertation and Theses database. (UMI No. 3427163).
- Summers, D. (2003). *Longman Dictionary of Contemporary English: [the living dictionary]*. U.K: Longman.
- Syafruddin, D. (2011). *In Search of a Citizenship Education Model for a Democratic Multireligious Indonesia: Case Studies of Two Public Senior High Schools in Jakarta*. (Doctor dissertation). Available from ProQuest Dissertation and Theses database. (UMI No. NR78825).
- Westheimer, J. & Khne, J. (2004). Educating the "Good" Citizen: Political Choices and Pedagogical Goals. *PS: Political Science & Politics*. 31(3), 241-247.
- Willer, D. (1986). *Scientific Sociology: Theory and Method*. New Jersey: Prentice Hall.
- Zhang, Y. (2011). *Citizenship Education in China : Comparing Eighth Grade Students' Civic Attitudes and Civic Engagement in Shanghai and Hong Kong* (Doctor dissertation). Available from ProQuest Dissertation and Theses database. (UMI No. 3465159).

ภาคผนวก

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ก
หนังสือราชการ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๕๒๑.๒.๐๗๐๒/ว ๑๐๐๙

ภาควิชาการบริหารการศึกษาศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี ๙๔๐๐๐

๑ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. เอกสารโครงการวิจัย	จำนวน ๑ ชุด
	๒. แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมี ดร.เรชา ชูสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ ภาควิชาการบริหารการศึกษาศึกษาได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความสามารถในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านมรการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาของแบบสอบถาม และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงเครื่องที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

เอกรินทร์ สังข์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ภาควิชาการบริหารการศึกษาศึกษา

โทร ๐ ๗๓๓๑ ๓๙๒๘-๕๐ ต่อ ๑๖๒๔

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๕๒๑.๒.๐๗๐๒/ว ๑๐๑๐

ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี ๙๕๐๐๐

๑ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน

ด้วยนายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมี ดร.เรชา ชูสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยจากครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนของท่าน จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

เอกรินทร์ สังข์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทร ๐ ๗๓๓๑ ๓๙๒๘-๕๐ ต่อ ๑๖๒๔

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๕๒๑.๒.๐๗/ว๑๒๓๑

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๑๘๑ ถนนเจริญประดิษฐ์
ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
๙๔๐๐๐

๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอมอบอนุเคราะห์ร่วมสนทนากลุ่ม
เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมี ดร.เรขา ชูสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ขณะนี้อยู่ในขั้นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบและแนวดำเนินการการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการนี้ภาควิชาการบริหารการศึกษาได้พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน จึงขอเชิญท่านเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ในวันอังคาร ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๐๐ น. ณ ห้องประชุม แคนสแตด คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เอกรินทร์ สังข์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทรศัพท์ ๐ ๗๓๓๓ ๑๓๐๑

โทรสาร ๐ ๗๓๓๔ ๘๓๒๒

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๕๒๑.๒.๐๗๐๒/ว ๑๓๓๕

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๑๘๑ ถนนเจริญประดิษฐ์
ตำบลรู่สะมิแล อำเภอเมือง
จังหวัดปัตตานี ๙๕๐๐๐

๒ ธันวาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
เรียน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๑ ชุด
๓. แนวดำเนินการแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ
สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน นักศึกษาคุษฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการ
วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมี ดร.เรขา ชูสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่
ปรึกษาขณะนี้อยู่ในขั้นการทดลองใช้รูปแบบ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการนี้นักศึกษามีความประสงค์จะทำการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบการบริหาร
สถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ ภาควิชาการบริหารการศึกษาจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดอนุญาตให้
นักศึกษาได้ทำการทดลองใช้และพัฒนารูปแบบดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เอกรินทร์ สังข์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทรศัพท์ ๐ ๗๓๓๓ ๑๓๐๑ โทรสาร ๐ ๗๓๓๔ ๘๓๒๒

(สำเนา)

ที่ ศธ ๐๕๒๑.๒.๐๗๐๒/ว ๐๘๒๙

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๑๘๑ ถนนเจริญประดิษฐ์
ตำบลรู่สะมิแล อำเภอเมือง
จังหวัดปัตตานี ๙๔๐๐๐

๖ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ร่วมสนทนากลุ่ม
เรียนสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการ วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมี ดร.เรชา ชูสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่ ปรีक्षा ขณะนี้อยู่ในขั้นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพิจารณาสรุปและยืนยัน ร่างรูปแบบและแนวดำเนินการการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการนี้ภาควิชาการบริหารการศึกษาได้พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถด้านการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน จึงขอเชิญท่านเข้าร่วม สนทนากลุ่ม ในวันศุกร์ ที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. ณ ห้องประชุมแคสเสด คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เอกรินทร์ สังข์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ภาควิชาการบริหารการศึกษา

โทรศัพท์ ๐ ๗๓๓๓ ๑๓๐๑ โทรสาร ๐ ๗๓๓๔ ๘๓๒๒

ภาคผนวก ข
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	ดร.วารุณี ณ นคร	รองคณบดีฝ่ายวิชาการและพัฒนานักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2	ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี	อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3	ดร.สุรวุฒน์ ซอไม้ทอง	อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)
เพื่อพิจารณาร่างรูปแบบและแนวดำเนินการการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่งปัจจุบัน
1	นางสาววีรพัฒน์ อนุบุตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปะนาเระ (รัฐอุทิศ)
2	นางนียบเนตร จารงค์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังกว้าง
3	นายเชาวลิต เพ็ชรหวล	ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านละหารมิตรภาพที่ 113
4	นายผดุงศักดิ์ ศูนย์คล้าย	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมะนังกาหยี
5	นายวรชัย ปานนิตยพงศ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมูโนะ
6	นายบุญสม นมะเส	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแกแม
7	นายสุวรรณ อูมาสะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนครูชนพัฒนา
8	นายสุทิน พรหมเพชร	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบาละ
9	นายไพโรจน์ ทองศิริ	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนิคมสร้างตนเองธารโต
10	นางภาวนา นัครามนตรี	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 2
11	นางศิริลักษณ์ สุทธิ พงศธร	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายะลา เขต 2
12	นางวรรภากร แก้วสีขาว	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2
13	ดร.วารุณี ณ นคร	อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)
เพื่อสรุปและยืนยันร่างรูปแบบและแนวดำเนินการการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่งปัจจุบัน
1	นางนิยเนตร จารงค์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านวังกว้าง
2	นายมะสะบรี ลอมา	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านตะโละไกรทอง
3	นายสุวรรณ อูมาสะ	ผู้อำนวยการโรงเรียนครูชนพัฒนา
4	นางสาวอรสุธี คงมา	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 1
5	ดร.วรารภร แก้วสีขาว	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นราธิวาส เขต 2
6	นางจุฬาทิพย์ กุยรัตน์	ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปัตตานี เขต 2
7	นายภิรมย์ จินธาดา	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปัตตานี เขต 1
7	ดร.วารุณี ณ นคร	อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
8	อ.พันธ์พิพิช พิพิชพันธ์	อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคผนวก ง
เครื่องมือในการวิจัย

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

แบบยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย (Consent Form)

แบบยินยอมในการเข้าร่วมวิจัยนี้เป็นเอกสารยินยอมในการเข้าร่วมให้ข้อมูลและดำเนินการวิจัย เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของนักศึกษาศึกษาต่อระดับปริญญาโท (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี งานวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ลักษณะของงานวิจัย

งานวิจัยส่วนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีระยะเวลาในการทำวิจัย 1 ปี โดยมุ่งเน้นศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความลับส่วนบุคคล

ข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับงานวิจัยดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและยึดหลักทางจรรยาบรรณ และจริยธรรมทางการวิจัย ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้เพียงบุคคลเดียวและจะมีการจัดเก็บข้อมูลในแฟ้มการวิจัย โดยจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการทำลายข้อมูลทั้งหมดหลังจาก เสร็จสิ้นการวิจัย การกระทำดังกล่าวเป็นการจัดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นความลับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความถูกต้องและปกป้องความลับของผู้เข้าร่วมวิจัย

ความสมัครใจในการร่วมให้ข้อมูล

การให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยดังกล่าวเป็นไปโดยความสมัครใจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีสิทธิ์ถอนตัวจากการวิจัยหรือปฏิเสธการให้ข้อมูล(ที่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญในช่วงระหว่างการให้สัมภาษณ์ข้อมูล และข้อมูลเหล่านั้นจะถูกทำลายในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญถอนตัวจากการให้สัมภาษณ์

ข้อสงสัย

หากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีข้อสงสัยหรือคำถามประการใดเกี่ยวกับการเข้าร่วมในโครงการวิจัยดังกล่าว กรุณาติดต่อ ดร.เรखा ชูสุวรรณ หรือ ผศ. ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

แบบตอบรับการยินยอมในการเข้าร่วมการวิจัย
เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง กรุณาอ่านข้อความด้านล่างเพื่อแสดงว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าใจเงื่อนไขในการเข้าร่วมวิจัย
และโปรดทำเครื่องหมายและเติมข้อความในช่องว่างที่กำหนดดังข้อความด้านล่างนี้

ข้าพเจ้า(ชื่อ-สกุล).....

ตำแหน่ง.....

สังกัด.....

ข้าพเจ้ายินยอมเข้าร่วมในโครงการวิจัย

ข้าพเจ้าไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมในโครงการวิจัยดังกล่าว

ลายมือชื่อ.....วันที่ / /

หมายเลขติดต่อ โทร.

โทรสารหมายเลข

หมายเหตุ แบบตอบรับการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยจัดทำเป็นเอกสารอย่างมีลายลักษณ์อักษรเพื่อ
ความถูกต้องและความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลและเป็นไปตามหลักการของการวิจัย
เชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัลกุล

โดย
นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน
นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview)
เรื่อง รูปแบบการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสร้างรูปแบบการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ท่านสามารถให้ข้อมูลได้อย่างอิสระ ข้อมูลของท่านจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ และจะถูกนำไปใช้เพื่อการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น กรุณาให้ข้อมูลที่จริงเพื่อให้ผู้วิจัยจะได้นำไปสร้างรูปแบบการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. ผู้วิจัยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 1 – 1.30 ชั่วโมง
4. แบบสัมภาษณ์มี 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

- ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครองนักเรียน

ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี
 ชื่อสถานศึกษา.....
 วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

1. ท่านทราบหรือไม่ คำว่า “พลเมือง” หมายความว่าอะไร

.....

2. ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญอย่างไร

.....

3. ความเป็นพลเมืองมีลักษณะเป็นอย่างไร

.....

4. นักเรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีลักษณะความเป็นพลเมืองอะไรบ้าง

.....
.....
.....

5. ท่านต้องการให้นักเรียน/บุตรหลาน ของท่านมีลักษณะความเป็นพลเมืองด้านใดบ้าง

.....
.....
.....

6. ท่านมีวิธีการบริหารโรงเรียนอย่างไรบ้างที่ช่วยสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

.....
.....
.....

7. ท่านมีวิธีการสอนอย่างไรบ้างที่ช่วยสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

.....
.....
.....

8. โรงเรียนของท่านจัดโครงการ/กิจกรรมอะไรบ้างที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน เพียงพอต่อการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนแล้วหรือยัง และต้องการเพิ่มกิจกรรมอะไรอีกบ้าง

.....
.....
.....

9. ภาระงานใดบ้างของสถานศึกษาที่ช่วยสนับสนุนการสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน

.....
.....
.....

10. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Wattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
	รศ.ดร.คณิตา นิจจรัลกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน
นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ
สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้าง
เสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้สนทนากลุ่ม

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลเกี่ยวกับตัวท่านให้ครบถ้วนตามความเป็นจริง

1. ชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม.....อายุ.....ปี
2. ตำแหน่ง.....
3. สถานที่ปฏิบัติงาน.....
4. ประสบการณ์การปฏิบัติงาน ณ สถานที่ปฏิบัติงานปัจจุบัน.....ปี
5. ระดับการศึกษา ปริญญาเอก ปริญญาโท
 ปริญญาตรี ต่ำกว่าระดับปริญญา

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ตอนที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
คำชี้แจง โปรดพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีความเหมาะสมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษา

ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
ด้านที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input)	
1. จุดหมายของการจัดการศึกษา	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
2. นโยบายและกฎหมาย	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
3. หลักสูตรการสร้างความเป็นพลเมือง	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
ด้านกระบวนการ (Process) องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง	
1. การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม

ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
3. การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะ ความเป็นพลเมืองของนักเรียน	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
4. การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่าง สถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
5. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
6. การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม
7. การนิเทศ ติดตามและประเมินผล	☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม

<p>ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้</p>	<p>ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ</p>
<p>8. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรม เสริมแรง</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>องค์ประกอบที่ 2 การจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง</p>	
<p>1. การจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม วิชาหน้าที่ พลเมือง</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>2. การจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ใน สาระที่ 2 เรื่องหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และ การดำเนินชีวิตในสังคม</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. การบูรณาการการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการ เรียนรู้</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านการ จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>5. การจัดการเรียนการสอนโดยโครงการเพื่อ สร้างเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองของ นักเรียน</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้</p>	<p>ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ</p>
<p>องค์ประกอบที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้าง เสริมความเป็นพลเมือง</p>	
<p>1. การสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียน</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p>
<p>2. การส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p>
<p>3. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p>
<p>4. การปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p>
<p>5. การจัดกิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรม พัฒนาชุมชน</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p>

<p>ร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้</p>	<p>ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ</p>
<p>ด้านผลผลิต (Output)</p>	
<p>1. มีวินัย เคารพกฎ กติกาของสังคม</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>2. รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>3. เคารพสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>4. ปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ</p>	<p>☐ เหมาะสม ☐ ไม่เหมาะสม</p> <p>ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้สนทนากลุ่ม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา
เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Pattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัลกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โจรนหัสติน
นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คำชี้แจง แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

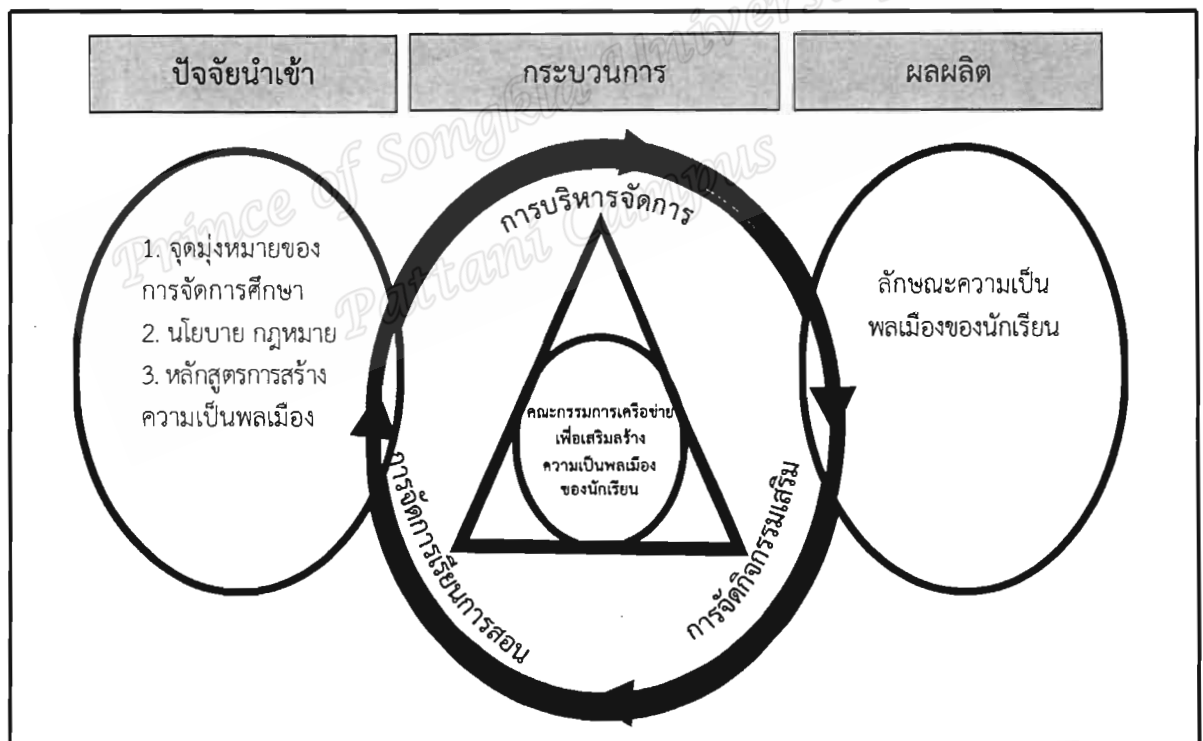
ตอนที่ 1 การพิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 2 การพิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้สนทนากลุ่ม

ตอนที่ 1 การพิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง โปรดพิจารณาองค์ประกอบของร่างรูปแบบว่ามีความเหมาะสมและที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....

.....

.....

.....

แบบติดตามการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษา

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Pattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัลกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน

นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

แบบติดตามการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนใน
สถานศึกษาตามความเป็นจริง

โรงเรียน.....
วัน เดือน ปี

ที่	รายการ	ดำเนินการ แล้ว	อยู่ระหว่าง ดำเนินการ	ยังไม่ได้ ดำเนินการ	วิธีดำเนินการ
1	ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)				
2 ด้านกระบวนการ (process)					
2.1 ด้านการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง					
1)	การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง				
2)	แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน				
3)	การกำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน				
4)	การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน				
5)	การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา				
6)	การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้				
7)	การนิเทศ ติดตามและประเมินผล				
8)	การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรง				
2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง					
1)	การกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติมในชื่อรายวิชาหน้าที่พลเมือง				
2)	การบูรณาการเรื่องความเป็นพลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้				

แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Pattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัลกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โจรนหัสติน

นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

แบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง

แบบประเมินฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษา
เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้าง
เสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ประเมิน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล

ผู้บริหารสถานศึกษา

ครู

ประธานคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ตอนที่ 2 การพิจารณาความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อมูลความเหมาะสมและความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามความเป็นจริง ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดของท่าน และแสดงความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบได้ตามความคิดของท่าน

การดำเนินงานรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	การพิจารณา		ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการตามรูปแบบ
	เหมาะสม	ปรับปรุงบางส่วน	
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)			
1. จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา			
2. แนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม			
3. แนวทางการสร้างความเป็นพลเมือง			
4. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม			
5. นักเรียน			
ด้านกระบวนการ (Process)			
1. การบริหารจัดการเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
1.1 การกำหนดกลยุทธ์ในการสร้างความเป็นพลเมือง			
1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน			
1.3 กำหนดเป้าหมายในสร้างลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน			
1.4 การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน			
1.5 การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา			
1.6 การพัฒนาสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้			

การดำเนินงานรูปแบบการบริหาร สถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	การพิจารณา		ความคิดเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินการตาม รูปแบบ
	เหมาะสม	ปรับปรุง บางส่วน	
1.7 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล			
1.8 การให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัด กิจกรรมเสริมแรง			
2. การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
2.1 การกำหนดเป็นสาระเพิ่มเติมในชื่อ รายวิชาหน้าที่พลเมือง			
2.2 การบูรณาการเรื่องความเป็น พลเมืองในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้			
2.3 การจัดการเรียนการสอนในกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม			
2.4 การส่งเสริมให้ครูสร้างนวัตกรรม ด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างเสริม ความเป็นพลเมืองของนักเรียน			
2.5 การจัดการเรียนการสอนโดย โครงการ			
3. การจัดกิจกรรมเสริมเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมือง			
3.1 การสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนและ ห้องเรียน			
3.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตยในสถานศึกษา			
3.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม			
3.4 การจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง			
3.5 การจัดกิจกรรมโรงเรียนสีขาวปลอด สารเสพติดและอบายมุข			
3.6 การจัดกิจกรรมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน			
3.7 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตาม หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน			

แบบประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินงานการสร้างเสริมความเป็นพลเมือง
ของนักเรียนในสถานศึกษา

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Pattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชุสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัสกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน
นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

- ครู
 ผู้บริหารสถานศึกษา
 คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ตอนที่ 2 การประเมินความพึงพอใจ

คำชี้แจง โปรดพิจารณารายการประเมินต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความพึงพอใจตามความเป็นจริง ตามระดับความพึงพอใจ ดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง รายการประเมินนั้นอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด
 4 หมายถึง รายการประเมินนั้นอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก
 3 หมายถึง รายการประเมินนั้นอยู่ในระดับความพึงพอใจปานกลาง
 2 หมายถึง รายการประเมินนั้นอยู่ในระดับความพึงพอใจน้อย
 1 หมายถึง รายการประเมินนั้นอยู่ในระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

ตัวอย่างแบบสอบถาม

ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
0	การพัฒนานักเรียนเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ของสถานศึกษา		✓			

การแปลความหมาย

ข้อ 0 ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องหมายเลข 4 หมายความว่า ท่านมีระดับความพึงพอใจต่อการพัฒนานักเรียนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
1	ความพึงพอใจต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ให้แก่ครู คณะกรรมการเครือข่าย ผู้ปกครอง และนักเรียน					
2	ความพึงพอใจต่อการสรรหาและแต่งตั้ง คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน					
3	ความพึงพอใจต่อการกำหนดบทบาทของ คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน					
4	ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของ คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน					
5	ความพึงพอใจต่อการกำหนดเป้าหมายในสร้าง ลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน					
6	ความพึงพอใจต่อการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนกับคณะกรรมการเครือข่ายเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน					
7	ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนเพื่อ สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน					
8	ความพึงพอใจต่อการกำหนดโครงการและ กิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน					
9	ความพึงพอใจต่อการพัฒนาครูและบุคลากร ทางการศึกษา					
10	ความพึงพอใจต่อการส่งเสริมให้ครูเป็นแบบอย่าง ที่ดีในการปฏิบัติงาน และการปฏิบัติตาม จรรยาบรรณวิชาชีพ					
11	ความพึงพอใจต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและ แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมความเป็น พลเมืองของนักเรียน					
12	ความพึงพอใจต่อการนิเทศติดตามการดำเนินงาน เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน					

ข้อ ที่	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
13	ความพึงพอใจต่อวิธีการประเมินผลลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียน					
14	ความพึงพอใจต่อการให้ข้อมูลย้อนกลับและการจัดกิจกรรมเสริมแรงให้กับนักเรียน					
15	ความพึงพอใจต่อลักษณะความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นกับนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ					

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อ
สร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็น
พลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Development Model of School Administration for Promoting
the Citizenship of Students in Basic Education
in Three Southern Border Provinces

Prince of Songkla University
Pattani Campus

อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.เรชา ชูสุวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผศ.ดร.เอกรินทร์ สังข์ทอง
รศ.ดร.คณิตา นิจจรัสกุล

โดย

นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน
นักศึกษาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คำชี้แจง แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปและยืนยันความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการพัฒนา รูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 การพิจารณาร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 2 การพิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้สนทนากลุ่ม

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก จ
ตัวอย่างการถอดเทปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

Prince of Songkhro University
Pattani Campus

บทสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาปตตานี 2

ผู้บริหารสถานศึกษา : เราทำงานร่วมกันจนทุกพื้นที่สะอาด นักเรียนที่เป็นกรรมการนักเรียนต้องดูแลน้องๆ ในแต่ละห้องเรียนก็จะมีกรรมการนักเรียนห้องละ 2 คน จะแบ่งงานให้ทำ และเป็นพี่เลี้ยง พอตอนเช้าแถวเราจะมีกิจกรรมเคารพธงชาติ ท่องคำขวัญคำขวัญของอำเภอแม่ลาน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษวันละคำ อ่านอัลกุรอาน ผอ.จะให้อ่านอัลกุรอานสัปดาห์ละ 1 ซูเราะห์ ทุกเช้า

ผู้สัมภาษณ์ : แสดงว่าโรงเรียนได้ปลูกฝังให้เป็นพลเมืองดีโดยอาศัยเรื่องของการปฏิบัติตามหลักศาสนา ผ่านไปในเรื่องของการปลูกฝังผ่านสภานักเรียน ประชาธิปไตยในโรงเรียน

ผู้บริหารสถานศึกษา : ก็จะมีการออกกำลังกาย หลังจากนั้นครูก็จะอบรมหน้าแถว ทุกวัน บางครั้งผอ.ก็จะอบรมนักเรียนสัปดาห์ละ 2-3 ครั้งด้วย มีกิจกรรมอบรมหน้าเสาธง แล้วนักเรียนก็แยกย้ายกันเข้าห้องเรียน ในแต่ละห้องเรียนจะมีครูที่ปรึกษาห้องเรียนละ 2 คน เมื่อเข้าห้องเรียนนักเรียนก็จะอ่านอัลกุรอานอีก 20 นาที ซึ่งจะทำตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพราะจะเป็นไฟล์ทบังคับในลักษณะว่านักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จะต้องสามารถอ่านคัมภีร์อัลกุรอานเล่มเล็กได้ให้นักเรียนอ่านวันละนิด ซึ่งคัมภีร์เล่มก็ไม่หนามากก็สามารถอ่านได้ ซึ่งตรงนี้สามารถตอบโจทย์

ผู้ปกครอง : พอนักเรียนอ่านอัลกุรอานเสร็จ ครูประจำชั้นก็จะอบรมนักเรียนและก็จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติ สำหรับความหมายในคัมภีร์อัลกุรอานเรายังไม่เจาะลึก เอาแค่นักเรียนอ่านได้ก่อน เป็นการฝึกสมาธิในการเรียน เพื่อเตรียมที่จะเรียนในคาบเรียนแรก แล้วก็จัดการเรียนการสอนตามปกติ พอถึงเวลา 11.30 น. นักเรียนก็จะไปรับประทานอาหาร การพักรับประทานอาหารนี้ นักเรียนจะต้องเดินเป็นแถว เด็กจะกินพร้อมกันตั้งแต่ ชั้น ป.1 ถึง ชั้น ป.6 ในแต่ละวันจะมีครูเวร 7-8 คน คอยบริการนักเรียน เมื่อนักเรียนมานั่งพร้อมกันแล้วก็อ่านคูอา พร้อมกัน เมื่อนักเรียนรับประทานอาหารเสร็จแล้วทุกคนก็ต้องล้างจาน หลังจากนั้นนักเรียนก็พักตามอัธยาศัย สักครูก็จะมีเสียงอาซาน แล้วเด็กนักเรียนทุกคนก็จะไปละหมาดพร้อมกันทั้งหมด ตั้งแต่ ป.1 ถึง ม.3 สำหรับสถานที่ เมื่อก่อนโรงเรียนบ้านวังกว้างไม่มีสถานที่ละหมาด พอตั้งแต่มีอาคารเอนกประสงค์เราจึงใช้เป็นทีละหมาด แต่ก็ยังไม่เหมาะสม เพราะยังไม่ได้แยกส่วนเป็นที่เฉพาะ ซึ่งต้องพัฒนาต่อไป ซึ่งท่านองคมนตรีสุรยุทธ์ จุลานนท์ได้มาเมื่อวันที่ 7 ที่ผ่านมา ท่านได้ถามว่าทางโรงเรียนต้องการอะไรไหม ก็เลยบอกท่านว่าตอนนี้ทางโรงเรียนอยากจะได้อาคารละหมาดสักหลัง โดยอาคารจะมีลักษณะ 2 ชั้น ชั้นบนเป็นที่ละหมาด ส่วนชั้นล่างเป็นที่สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ซึ่งการส่งเสริมอาชีพก็เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนคุณธรรม ที่ส่งผลให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพสุจริตได้ พอนักเรียนละหมาดเสร็จครูก็จะอบรมอีกและบรรยายธรรมประมาณ 5 นาที

ผู้สัมภาษณ์ : แสดงว่าเรื่องของการอบรมคุณธรรมจะผ่านครูที่ปรึกษา ผ่านวิทยากรสอนศาสนา

ผู้บริหารสถานศึกษา : ซึ่งทุกคนต้องร่วมมือกัน สิ่งที่สำคัญตอนนี้คือเราต้องเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จุดมุ่งหมายของเราก็คือการสร้างระเบียบวินัย และให้นักเรียนมีจิตอาสา

ผู้สัมภาษณ์ : การปลูกฝังจิตอาสาที่โรงเรียนได้ดำเนินการอย่างไรบ้างครับ

ผู้บริหารสถานศึกษา : ตั้งแต่มาโรงเรียนนักเรียนก็จะทำความสะอาดโรงเรียน มีเขตบริการรับผิดชอบ สำหรับกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตอาสาภายนอกโรงเรียน เช่น การไปทำความสะอาดมัสยิด การไปเก็บขยะ ในสถานที่ต่างๆ ที่อนามัย การไปช่วยเหลือคนแก่ มีกิจกรรมอ่านหนังสือนิทานให้น้องอนุบาลฟัง

ผู้สัมภาษณ์ : การสร้างระเบียบวินัยผ่านกิจกรรมอะไรบ้างครับ

ผู้บริหารสถานศึกษา : มีกิจกรรมลูกเสือ ลูกเสือที่โรงเรียนนี้ ผอ.ก็มาบุกเบิกอีก เพราะเมื่อก่อนนักเรียนไม่มีชุดลูกเสือ ตั้งแต่ ผอ.มารับงานที่นี่ก็เห็นนักเรียนไม่มีชุดลูกเสือ ผอ.ก็เอางบรายหัวนักเรียนซื้อชุดลูกเสือให้นักเรียนทุกคน เพื่อความพร้อม ถ้าจะรอพ่อแม่ผู้ปกครองก็ไม่ว่าไรจะพร้อม ผอ.ก็เลยอนุมัติงบประมาณซื้อชุดลูกเสือให้นักเรียนทุกคน เมื่อซื้อให้ทุกคน นักเรียนก็ไปหาเพิ่มเติมในส่วนเล็กน้อยๆ เช่นผ้าผูกคอ เป็นต้น ผอ.คิดว่าเงินทุกบาททุกสตางค์ส่วนหนึ่งเราต้องช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา ในเมื่อช่วยคนเดียวไม่ได้ก็ต้องช่วยให้เหมือนกัน เช่นชุดพละเราก็แจกฟรี ชุดวันศุกร์เราก็แจกให้ ปีนี้ซื้อรองเท้าให้คนละ 1 คู่ เฉพาะรองเท้าก็หมดไป 80,000 กว่าบาท ในช่วงลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ หลังจากเวลาบ่าย 2 ครั้ง ก็จะมีการแบ่งเป็นวัน เช่นวันพุธ ก็จะมีกิจกรรมลูกเสือด้วย วันพฤหัสบดีมีกิจกรรมชุมนุมต่างๆ สำหรับวันจันทร์จะมีการสอนสำหรับนักเรียนที่อ่านไม่คล่องเขียนไม่ได้ พอจากหลังบ่าย 3 โมงครึ่ง นักเรียนก็จะลงไปงานเกษตร ซึ่งทางอำเภอแม่ลาน ได้คัดเลือกโรงเรียนบ้านวังกว้างเป็นโรงเรียนในโครงการเกษตรของพระเทพฯ โรงเรียนก็ได้งบประมาณ จำนวน 80,000 บาท โดยมีกิจกรรมเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เพาะเห็ด และปลูกผักต่างๆ

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับไก่ที่เลี้ยงอยู่ข้างนอกมีหายบ้างไหม

ผู้บริหารสถานศึกษา : ไม่หายค่ะ

ผู้สัมภาษณ์ : โรงเรียนทำอย่างไร

ผู้บริหารสถานศึกษา : ทางโรงเรียนมีครูและนักเรียนที่รับผิดชอบก็จะไปดูแลอยู่ตลอด เป็นการส่งเสริมความซื่อสัตย์ต่อตนเองด้วย

ในวันเสาร์-อาทิตย์นักเรียนก็ต้องมาดูแลไก่ที่เลี้ยง เป็นการบ่งบอกถึงความรับผิดชอบของนักเรียน ปิดเทอมนักเรียนก็ต้องมาดูแล มิฉะนั้นไก่ก็จะตายหมด ทางโรงเรียนส่งเสริมความยั่งยืน โดยเฉพาะการปลูกผักเมื่อผักรุ่นนี้หมด เราก็ผักชนิดอื่นมาปลูกอีก

ผู้สัมภาษณ์ : การปลูกฝังความดีผ่านคุณธรรมได้อะไรบ้าง และที่เด็กทำเด็กทำอะไรบ้าง

ผู้บริหารสถานศึกษา : ทุกห้องเรียนก็จะมีโครงการคุณธรรมประจำห้องเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึงชั้นมัธยม เช่นโครงการวางรองเท้าเป็นระเบียบ โครงการยิ้มใส่ฟันสวย โครงการห้องเรียนนี้พี่รักดูทุกอย่าง เรื่องของการแต่งกาย การเป็นระเบียบของโต๊ะเก้าอี้ โดยจะจัดโครงการตามปัญหาที่นักเรียนแต่ละห้องเสนอ และหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง บางห้องชูประเด็นเรื่องของการละหมาดครบทุกเวลา บางห้องชูประเด็นเรื่องของการมาโรงเรียนเช้า ไม่มาสาย ไม่มีใครมาสายแม้แต่คนเดียว ในห้องนี้ มีโครงการครบทุกห้อง พอปีที่ 2 โครงการนี้แก้ปัญหาได้แล้ว เปลี่ยนเป็นโครงการอื่นอีก โดย

ให้เด็กได้เสนอปัญหาเอง วางแผนดำเนินงานเอง มีการประเมินผลด้วยตัวเอง ตัวโครงการก็จะติดอยู่ในห้องเรียนของแต่ละห้องเลย และมันก็ได้ผลหลายๆเลย

และนอกจากนี้ก็ยังมีหน่วยงานอื่นเข้ามาสนับสนุน อย่างเช่น วชช. ก็เข้ามาช่วยทาสีโรงเรียน ส่งผลให้เด็กนักเรียนได้เห็นว่ามีคนอาสาช่วยสร้างความคิด ความมีจิตอาสาที่จะผ่านไปยังเด็ก

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับในเรื่องของหน้าที่พลเมืองโรงเรียนได้ดำเนินการอย่างไรบ้าง

ผู้บริหารสถานศึกษา : โรงเรียนสอนวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาเพิ่มเติมทุกชั้นเรียน สัปดาห์ละ 1 คาบ โดยให้ครูสังคมศึกษา เป็นผู้สอน

ผู้สัมภาษณ์ : จากการปลูกฝังคุณธรรมให้กับนักเรียน ท่านผอ.คิดว่าพฤติกรรมของนักเรียนด้านใดบ้างที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน

ผู้บริหารสถานศึกษา : เด็กนักเรียนไม่หนีเรียนออกไปข้างนอก(ในสวนยาง) และกัวินัยเด็กก็ดีขึ้นมาก

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับในเรื่องของการปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทางโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมอะไรบ้างครับ

ผู้บริหารสถานศึกษา : ในตอนกลางวันโรงเรียนได้ให้นักเรียนท่องบทอาขยาน ค่านิยม 12 ประการ โดยครูจะต้องอธิบายความหมายของค่านิยมในแต่ละข้อ ทางกิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมสภานักเรียน มีการเขียนเรียงความ ความรู้สึกที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ต่อประเทศไทย และมีนักเรียนทุนที่ได้รับทุนจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ทางมูลนิธิมีการส่งศึกษานิเทศก์มาติดตาม และก็จะให้เขียนเรียงความทางโรงเรียนได้อาหลักธรรมทางศาสนามาสอดแทรกในเรื่องการสอนให้เป็นคนดี พอเราได้จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมสิ่งที่เราได้มาก็คือวินัย ให้เด็กเป็นคนดีตามหลักธรรมทางศาสนา ความมีจิตอาสา

ผู้สัมภาษณ์ : การปลูกฝังคุณธรรมของเด็กต้องอาศัยครูเป็นแบบอย่าง ที่นี้ครูก็มีหลากหลาย ท่าน ผอ. ทำอย่างไรจึงจะให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กได้

ผู้บริหารสถานศึกษา : โดยส่วนมากแล้ว ผอ. ก็เป็นแบบอย่างให้ครูเห็น เมื่อเข้าโครงการโรงเรียนคุณธรรม คุณครูทุกคนก็ถูกนำไปอบรม สร้างความตระหนักและรับรู้พร้อมกันหมดทุกคน ซึ่งนอกจากคุณครูแล้ว คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนก็ไปอบรมด้วย ซึ่งไปฟังว่าเป้าหมายของโครงการนี้คืออะไร ก็คือการสร้างคนดีให้กับบ้านเมือง

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับการพัฒนาให้เด็กเป็นคนดี ตอนนี้ท่าน ผอ. ต้องการพัฒนาเด็กในด้านใดต่อไปครับ

ผู้บริหารสถานศึกษา : ตอนนี้ที่ ต้องการพัฒนาคือความซื่อสัตย์ สำหรับเรื่องความมีวินัยนักเรียนได้พัฒนาตนเองในระดับหนึ่งแล้ว ต่อไปที่ต้องการพัฒนาความซื่อสัตย์ เพราะความซื่อสัตย์เป็นตัวการในการพัฒนาทั้งหมด เพราะสังคมทุกวันนี้ถ้าเราขาดความซื่อสัตย์ทุกสิ่งทุกอย่างก็ไปต่อไม่ได้ เช่นอย่างในครอบครัวต้องอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับเรื่องของความซื่อสัตย์นี้ควรจะเริ่มในส่วนใดของโรงเรียน

ผู้บริหารสถานศึกษา : ต้องผ่านกิจกรรม เช่นเวลานักเรียนพบเงินก็มามอบให้คุณครูเพื่อหาเจ้าของต่อไป และก็ประกาศยกย่องการทำความดีต่อไป เช่นโครงการของหายได้คืน ซึ่งนักเรียนทุกห้อง ทุกคนแข่งขันกันทำความดี ผอ.เคยบอกนักเรียนว่า “ความดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องทำเอง”

ผู้สัมภาษณ์ : สำหรับการตอบรับจากผู้ปกครองเมื่อรู้ว่าโรงเรียนเข้าโครงการนี้

ผู้บริหารสถานศึกษา : ผู้ปกครองบอกว่าเด็กที่เคยเกเรก็มีพฤติกรรมดีขึ้น

เมื่อก่อนตอนสอบ O-NET , I-NET ผลการสอบไม่ค่อยดี มาปีนี้ดีขึ้นเพราะเด็กเก่งๆเรียนต่อที่โรงเรียนนี้ และจำนวนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น อัตราการเรียนต่อกี 100 เปอร์เซนต์ มีการเชิญศิษย์เก่ามาแนะแนวให้ความรู้กับรุ่นน้อง

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นายสุทธิรักษ์ โรจนหัสติน

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5620130013

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่
ครุศาสตรบัณฑิต	สถาบันราชภัฏภูเก็ต	2542
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2547

ทุนการศึกษา

1. ทุนอุดหนุนวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทบัณฑิตศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ่อเกิดวิจิตรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3
โทร. 08-9295-1771

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

สุทธิรักษ์ โรจนหัสติน, เรชา ชูสุวรรณ และเอกรินทร์ สังข์ทอง (2560). หลักคิดสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง. วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 28(1), 207-217.

สุทธิรักษ์ โรจนหัสติน, เรชา ชูสุวรรณ, เอกรินทร์ สังข์ทอง และคณิตา นิจจรัสกุล. (2562). แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 30(1), 145-158.